

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**TÜRKİYE’DE BANKACILIK KRİZLERİ ve BASEL
KRİTERLERİ ÇERÇEVESİNDE RİSK
YÖNETİMİNDEKİ GELİŞMELER**

Yüksek Lisans Tezi

**Esra ÇELİK
0950Y75101**

İstanbul, 2011

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**TÜRKİYE'DE BANKACILIK KRİZLERİ ve
BASEL KRİTERLERİ ÇERÇEVESİNDE RİSK
YÖNETİMİNDEKİ GELİŞMELER**

Yüksek Lisans Tezi

**Esra ÇELİK
0950Y75101**

Danışman: Prof. Dr. Yusuf Tuna

İstanbul, 2011

ÖZET

Küreselleşmenin de etkisiyle bir ülkede çıkan kriz kısa sürede diğer ülkeleri de etkisi altına alabilmektedir. Tüm dünyada yaşanan krizler risk yönetiminin önemine dikkat çekmiş ve bu alanda birçok düzenleme yapılmıştır. Bankacılık ve finans sektörünün hızla gelişmesi ve değişmesi sonucu uluslar arası alanda bazı standartlara uyma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bankacılıkta risklerin uluslararası alanda daha iyi yönetilmesi için 1974 yılında BIS (Bank for International Settlements) tarafından Basel Komitesi kurulmuş ve 1988 yılında ilk sermaye uzlaşısı Basel I' i yayınlanmıştır. Değişen ve gelişen finansal sektör için Basel Kriterleri de yenilenip geliştirilerek uygulanmaktadır. Türkiye'de Basel Kriterleri'ni benimsemiş ve uyumlaşma süreci de halen devam etmektedir. Basel II'nin risklerle mücadele yetersiz kalması ve son yaşanan küresel kriz yeni bir düzenleme yapma gereğini ortaya çıkarmış ve Basel III Taslağı hazırlanmıştır. Basel III Kriterleri ile bankacılık sisteminin dayanıklılığının artırılması, şeffaflığın sağlanması, risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi, finansal sistemin şoklara karşı direncinin artırılması amaçlanmıştır.

Bu çalışma son dönemlerde oldukça önem kazanan risk yönetimi, uluslararası alanda önemli bir açılım olan Basel Kriterleri ve son yaşanan küresel krizden sonra tartışılmaya başlanan Basel III Kriterleri ile yapılan düzenlemeleri içermektedir. Çalışmanın amacı; yaşanan krizlerle birlikte risk yönetiminin ne kadar önemli olduğunu vurgulamak, bankaların mali yapısını, sermaye yeterliliğini düzenleyen çalışmaları içeren Basel Kriterleri'nin Türk Bankacılık Sektörü'nde uygulama gereğini anlatmak ve bu konuda yapılan çalışmalara katkı sağlamaktır. Bu çalışmayla bankacılık risklerinin, yaşanan krizlerin bankalara olan olumsuz etkilerini azaltabilmek için etkin risk yönetiminin ve Basel Kriterleri'nin önemini açıklamak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Risk Yönetimi, Basel II, Basel III

ABSTRACT

With the impact of the globalization, a crisis in a country may exercise influence over the other countries. Crises experienced all over the world have pointed out the significance of the risk management and lots of regulations have been made. In the international arena, with the rapid development and transformation of the banking and financial sector, it has been an obligation to obey to some standards. To manage the banking risks in the international arena better, in 1974 Basel Committee has been founded by BIS and in 1988, Basel I has been published by the first capital consensus. Basel Criterias are applied for the transforming and developing financial sector also while being renewed and enhanced. It is adopted in Turkey and harmonization process is still continuing. Due to the inadequacy of Basel II in fighting against the risks and the last crisis, it has been necessary to make a rearrangement and Basel III draft has been prepared. The purposes of the Basel III Criterias are to increase the robustness of the banking system, to enable transparency, to develop risk management applications and to increase the resistance of the financial system against shocks.

The topic of this study is risk management which has gained importance recently, the Basel Criterias which are an important development in international arena and the regulations that have been manifested by the Basel III Criterias after the last global crisis. Purpose of the study is, to emphasize how important is the risk management when we consider the last crisis and to explain the necessity to apply the Basel Criterias, which consists of the regulations of the Banks financial structure and capital adequacy, to Turkish Banking Sector and to contribute to the ongoing studies. With this study it is aimed to explain how important are effective risk management and Basel Criterias to decrease the negative effects of the crises we are experiencing and the banking sector's risks.

Key Words: Risk Management, Basel II, Basel III

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
TABLO LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1
1. TÜRKİYE' DE BANKACILIK KRİZLERİ.....	4
1.1. Bankacılıkta Krizin Nedenleri ve Sonuçları	4
1.2. Finansal Kriz Türleri	7
1.2.1. Dış Borç Krizleri.....	7
1.2.2. Bankacılık Krizleri	8
1.2.3. Para Krizleri	8
1.3. Türkiye' de Bankacılık Krizleri.....	9
1.3.1. Nisan 1994 Krizi.....	10
1.3.2. Kasım 2000 Krizi	14
1.3.3. Şubat 2001 Krizi	18
1.4. Finansal Krizlerin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri.....	21
1.4.1. 1997 Asya Krizi	22
1.4.1.1. Asya Krizinin Nedenleri	23
1.4.1.2. Asya Krizinin Türkiye Ekonomisine Etkileri	24
1.4.2.1998 Rusya Krizi	26
1.4.2.1. Rusya Krizinin Nedenleri.....	26
1.4.2.2. Rusya Krizinin Türkiye Ekonomisine Etkileri	27

3.4. Basel I ve Basel II'nin Karşılaştırılması.....	88
3.4.1. Basel I ve Basel II'nin Benzer Yönleri.....	88
3.4.2. Basel I ve Basel II'nin Farklı Yönleri.....	88
3.5. Basel III Uzlaşısı.....	90
3.5.1. Basel III Uzlaşısını Ortaya Çıkaran Nedenler.....	91
3.5.2. Basel III Taslağının Getirdiği Yenilikler.....	93
3.5.3. Basel III Taslağının İçeriği.....	95
3.6. Basel Kriterlerine Yönelik Eleştiriler.....	98
3.6.1. Basel I'e Yönelik Eleştiriler.....	99
3.6.2. Basel II'ye Yönelik Eleştiriler.....	101
3.6.3. Basel III'e Yönelik Eleştiriler.....	102
3.7. Basel Düzenlemelerinin Türk Bankacılık Sistemine Etkileri.....	104
SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA.....	115

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. 1990-1993 Dönemi Türkiye'ye Yabancı Sermaye Hareketleri (Milyon Dolar)	11
Tablo 2. 1999-2000 Yılı Temel Ekonomik Büyüklükler	16
Tablo 3. 2000-2001 Yılları Arası Bazı Ekonomik Göstergeler.....	19
Tablo 4. TMSF'ye Devredilen Bankalar	21
Tablo 5. Asya Ülkelerinde Cari İşlemler Açıklarının GSMH'ya Oranı (%).....	23
Tablo 6. Mortgage Kredi Krizinin Likidite Krizine Dönüşüm Süreci	30
Tablo 7. Operasyonel Risk Kaynaklı Dünya'da Yaşanan Kayıplar	49
Tablo 8. Risk Yönetiminin Gelişimi	53
Tablo 9. Türk Bankacılık Sektöründe Banka Sayısı (1998-2008)	55
Tablo 10. Bankacılık Sisteminde Banka ve Şube Sayısı.....	56
Tablo 11. Barings Bank'ın 1992-1995 Yılları Arasında Operasyonel Risk Kayıp Tutarları.....	59
Tablo 12. Risklerin Entegrasyonu	64
Tablo 13. 1988 Basel Uzlaşısına Göre Sermaye Yeterlilik Standart Oranının Hesaplanması	74
Tablo 14. 1988 Basel Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı.....	76
Tablo 15. 1996 Basel Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı.....	76
Tablo 16. Basel I Risk Hesaplama Seçenekleri.....	77

1.4.3. 2008 Küresel Kriz.....	28
1.4.3.1. Küresel Krizin Nedenleri.....	31
1.4.3.2. Küresel Krizin Türkiye Ekonomisine Etkileri.....	33
1.5. Finansal Krizler Sonucu Türk Bankacılık Sisteminde Alınan Önlemler	35
2. BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ	42
2.1. Bankacılıkta Risk Kavramı	42
2.2. Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler	43
2.2.1. Faiz Oranı Riski	44
2.2.2. Döviz Kuru Riski.....	45
2.2.3. Kredi Riski	46
2.2.4. Likidite Riski	47
2.2.5. Operasyonel Risk.....	47
2.2.6. Piyasa Riski.....	50
2.2.7. Ülke Riski	50
2.3. Bankacılıkta Risk Yönetiminin Tarihsel Gelişimi ve Amaçları.....	51
2.4. Bankacılıkta Risk Yönetiminin Önemi.....	57
2.5. Risk Yönetim Organizasyonu.....	63
2.6. Risk Ölçümü İçin Temel Teknikler ve Riske Maruz Değer	65
3. RİSK YÖNETİMİNE BASEL KRİTERLERİNİN GETİRDİĞİ YENİLİKLER	69
3.1. Basel Komitesinin Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi.....	69
3.2. Basel I Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı	72
3.2.1. Basel I Sermaye Uzlaşısını Ortaya Çıkaran Nedenler	75
3.2.2. Basel I Sermaye Uzlaşısının Temel Özellikleri.....	75
3.3. Basel II Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı	79
3.3.1. Basel II Sermaye Uzlaşısını Ortaya Çıkaran Nedenler	81
3.3.2. Basel II Sermaye Uzlaşısının Temel Özellikleri	83

Tablo 17. Basel I Uzlaşısındaki Aktiflerin Risk Ağırlıkları.....	78
Tablo 18. Basel II Teminat Türleri.....	81
Tablo 19. Basel II Kapsamında Risk Ölçüm Metotları.....	85
Tablo 20. Basel I ile Basel II Arasındaki Farklar.....	90
Tablo 21. Basel II ile Basel III Arasındaki Farklar.....	95
Tablo 22. Basel III Uygulama Takvimi.....	97
Tablo 23. Basel III'ün Olumlu ve Yetersiz Yönleri.....	107
Tablo 24. Özkaynak Kalemleri (Haziran 2010).....	108

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu
BIS	: Bank for International Settlements (Uluslararası Ödemeler Bankası)
BOE	: Bank of England
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİBS	: Devler İç Borçlanma Senedi
ECB	: European Central Bank
FED	: Federal Reserve Banks
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	: International Monetary Found (Uluslararası Para Fonu)
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KDV	: Katma Değer Vergisi
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KKDF	: Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSBG	: Kamu Sektörü Borçlanma Gereği
LCR	: Likidite Karşılama Oranı
LIBOR	: London Interbank Offered Rate (Londra Bankalararası Faiz Oranı)
NFSR	: Net İstikrarlı Fonlama Oranı
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Ajansı)
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
RAROC	: Riske Göre Düzenlenmiş Getiri Hesapları
RMD	: Riske Maruz Değer
s.	: Sayfa

S.	: Sayı
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TEFE	: Toptan Eşya Fiyatları Endeksi
TL	: Türk Lirası
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofisi
TMSF	: Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
VaR	: Value at Risk

GİRİŞ

Türkiye’de 1994, 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizler sonucu çok önemli kayıplarla karşılaşılması, bankacılık sektöründe risklerin ne kadar etkili olduğunu göstermiştir. Yaşanan bu krizler sonucu, bankaların risk yönetimine yeteri kadar önem vermediği görülmüştür. Krizlerden sonra, düzenlemeler getirilerek bankalar yeniden yapılandırılmıştır. Yeniden Yapılandırma Programı büyük ölçüde başarılı olmuş, bankaların mali ve operasyonel yapısı güçlendirilmiş, gözetim ve denetim etkinliği sağlanmıştır.

Gelişen teknoloji, bankacılıkta kullanılan yeni sistemler, yaşanan bankacılık krizleri, banka iflasları ve son yaşanan küresel krizle birlikte bankacılıkta riskler çeşitlenmiş, karmaşıklık artmış ve her alınan önlemin bir sonraki olumsuzlukta yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Son yaşanan küresel kriz de ülkemizi dolaylı yoldan da olsa etkilemiştir. Yaşanan bu son krizle finansal düzenlemelerin yetersiz olduğu anlaşılmış ve ülkemizin de üyesi olduğu Basel Bankacılık Denetim Komitesi, bankaların sermaye yapısını güçlendirmek, dayanıklılığını artırmak için çalışmalara başlamıştır. Basel Komitesi’nin esas amacı bankaların taşıdığı risklere göre yeterli sermaye bulundurmalarını sağlamaktır.

Finans sektörü içinde önemli bir payı bulunan bankacılık sektörünün gelişmesinde de risk yönetimi oldukça önemli bir kavram haline gelmiştir. Riskini iyi yöneten bir banka, riskini iyi yönetemeyen bir bankaya göre yüksek karlılık, sağlam yapı gibi birçok avantaja sahip olacaktır. Bankacılık krizlerinin neden olduğu kayıplar nedeniyle 1980 yılının başında gelişmiş ülkeler tarafından çalışmalar başlatılmış ve Basel I Kriterleri ortaya çıkmıştır. 1988 yılında geliştirilen ve 10 büyük ülkenin (G 10) katılımıyla ortaya çıkan Basel I kararları risk yönetimi için atılmış önemli adımlardan biri sayılmaktadır. Basel I, bir bankanın batması halinde mevduat sahiplerinin karşılayabileceği maliyetleri en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye miktarı üzerine odaklanmıştır. Bu Uzlaş ile bankaların

krizlere, finansal kırılganlığa karşı dayanıklılığını artırmaları ve finansal istikrar sağlamaları için uymaları gereken temel kriterler belirlenmiştir.

Basel I, operasyonel risk unsurunu içermemesi, risk duyarlılığının düşük olması gibi nedenlerle eleştirilmiştir. Basel I'e yönelik bu eleştiriler ve finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler sonucu etkin risk yönetimine olan ihtiyaç daha fazla artmıştır. Bankalar için esnek uygulama imkânı sunmaması, operasyonel riski dikkate almaması gibi nedenlerle eleştirilen Basel I Kriterleri, yerini 2004 yılında Basel II Kriterleri'ne bırakmıştır. Basel II Kriterleri ile birlikte çoğu ülke, bankacılık sisteminde önemli gelişmeler kaydetmişlerdir. Basel II'de piyasa riski ve kredi riski tanımlarında değişiklik yapılmıştır. Üç yapısal bloktan oluşan Basel II temelde, asgari sermaye yeterliliği, belirlenen bir otorite tarafından denetimin sağlanması ve sonuçların kamuya açıklanmasını içermektedir.

Ülkelerin finansal sisteminde olan farklılıklar nedeniyle özellikle gelişmekte olan ülkelerin Basel II'yi uygulamasında sorunlar ortaya çıkmıştır. Basel II'nin uygulanmasında ortaya çıkan sorunlar ve küresel kriz sonrası Basel II'nin de yetersiz kaldığının da anlaşılmasıyla Basel III düzenlemelerine başlanılmıştır. Basel III Kriterleri'nde daha esnek ve gelişmiş risk modelleri kullanılmıştır. Basel III Kriterleri'nde, Basel II de en önemli eksiklik olarak görülen likidite yeterlilik ve risk bazlı olmayan kaldıraç oranı gibi hususlarda da düzenlemeler yapılmıştır.

Türk Bankacılık Sistemi de Basel Kriterleri'ni benimsemiştir ve uyum süreci halen devam etmektedir. Basel III Kriterleri için ise, Basel Bankacılık Denetim Komitesi'nin alt çalışma gruplarında uzun süredir tartışılan değişiklik önerileri 12 Eylül 2010 tarihinde kabul edilmiş ve uygulama kararı çıkmıştır.

Küreselleşmenin etkisiyle globalleşen dünyada bir ülkede yaşanan olumsuzluk kısa sürede tüm piyasaları etkilemektedir. Risklerin etkin şekilde yönetilmesi bu nedenle çok önemlidir. Yaşanan bankacılık krizleri, banka iflasları risk yönetiminde eksiklikler ve yanlışlıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle uluslar arası alanda karar almak ve uygulamak nedeniyle Basel Kriterleri

ortaya çıkmış, kabul edildiği zamandan beri de eleştirilmektedir. Basel Kriterleri'nin eksikleri giderilmeye çalışılarak ve yenilenerek sürekli olarak sunulmaktadır.

Bu çalışma da bankacılıkta yaşanan krizler sonucu da önemi anlaşılan risk yönetimi ve bu alandaki gelişmelere yer verilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde Türk Bankacılık Sektörü'nde yaşanan 1994, 2000 ve 2001 krizleri, bu krizlerin nedenleri, çoğu ülkeyi etkileyen Rusya ve Asya krizi, en son yaşanan ve bütün dünyayı etkileyen küresel krizin nedenleri ve sonuçları, tüm bu krizlerin Türkiye'ye etkileri ve krizler sonrası Türk Bankacılık Sistemi'nde alınan önlemler anlatılmaktadır. Yaşanan ekonomik ve finansal krizlerin Türk Bankacılık Sistemi'ni olumsuz etkilediği görülmektedir. Özellikle 2000 ve 2001 krizinden sonra bankaların birçoğu kapatılmış ve bankacılık sisteminde çeşitli önlemler alınmaya başlanmıştır. Bu nedenle yapılan Yeniden Yapılandırma Programı başarılı olmuş, Türk bankaları sağlam bir yapıya kavuşturulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde risk kavramı, bankacılık sisteminde en çok karşılaşılan riskler ve yaşanan bankacılık krizleriyle birlikte risk yönetiminin önemine değinilmiştir. Bankalar faaliyetleri nedeniyle faiz oranı riski, piyasa riski, kredi riski, operasyonel risk, döviz riski, likidite riski, ülke riski gibi birçok riske maruz kalmaktadır. Bu risklerin tanımlanması, ölçülmesi ve önlenmesi çok önemlidir. Bankacılıkta risk olağan bir durumdur, risk olmadan getiri de olmaz. Bu nedenle bankaların etkin risk yönetimi sistemleri oluşturmaları gerekmektedir. Bu bölümün sonunda da risk yönetiminde önemli bir yere sahip olan risk yönetim organizasyonu anlatılmış, risk ölçümü için kullanılan Riske Maruz Değer (RMD) kısaca açıklanmıştır.

Son bölümde ise bankacılıkta risk yönetimine uluslararası bir açılım kazandıran Basel Kriterleri'nin ortaya çıkışı, gelişimi, Türk Bankacılık Sektörü'nde uygulanması, bu kriterlere yönelik eleştiriler, en son oluşturulan Basel III Kriterleri ve bu kriterlerin getirdiği yeniliklere değinilmiş, Basel düzenlemelerinin Türk Bankacılık Sektörü'ne etkileri anlatılmıştır.

1. TÜRKİYE'DE BANKACILIK KRİZLERİ

1.1. Bankacılıkta Krizin Nedenleri ve Sonuçları

Bankacılıkta en temel sorunlardan biri risk-getiri ilişkisidir. Yüksek kar elde edebilmek için risk de almak gerekmektedir. Bankaların yapısı gereği birbirleriyle hızlı ilişkileri olmasından dolayı birinde ortaya çıkan sorunun diğerini de hızla etkilemesi ve sonucunda krizin ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Bankacılık ve döviz krizleri finansal krizlerin oluşumunda rol oynayan iki önemli etkidir. Bu krizler şu gibi nedenlerle ortaya çıkmaktadır (İşeri, 2004, s.33):

Bankacılık sisteminin sermayesinin azalması,

Geri dönmeyen kredilerin toplam kredilere oranının %20 ve üzeri olması,

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasının maliyeti gayri safi yurtiçi hâsılanın en azından %3-%5 düzeyine ulaşması,

Sistemde kriz bankalarının kapatılması, birleştirilmesi ya da el konulmalarıyla veya en azından bir önemli finansal kuruluşa önemli miktarda devlet yardımının yapılmasıyla ortaya çıkar.

Krizlerin başlıca sebepleri; makroekonomik iktidarsızlık, faiz oranlarında ve döviz kurlarındaki dengesizlikler, hükümet müdahaleleri, toplumdaki genel beklentiler sonucu ahlaki riskin (moral hazard) ortaya çıkması, dış borçlardaki artış, hisse senedi fiyatlarındaki düşüşler, finansal varlıkların sınırlı sayıda olması, aşırı borç birikimi, banka panikleri, geleceğe ilişkin belirsizlikler sayılabilir.

Bankacılık krizleri özellikle gelişmekte olan piyasalarda ortaya çıkmaktadır. Finansal serbestleşme sonrasında görülen finansal krizlerin nedeni ise denetim mekanizmalarına uyum sağlayamamış olmalarıyla açıklanmaktadır. Bankacılıkta

yaşanan krizlerle ilgili olarak ilk alınan önlem sistemdeki likidite krizini çözmeye yöneliktir. Daha sonra mevcut durumundaki aksaklıklar giderilip, uzun vadede yeniden yapılandırma çalışmaları yapılır.

Ekonomik krizler, özellikle finansal krizler, 1990'lı yılların başından beri daha sık görülür hale gelmiştir. Bunun temel nedeni 1980'li yılların ikinci yarısından başlayıp hızını giderek artıran finansal liberalizasyon kabul edilmektedir. Yine bu yıllarda ortaya çıkan serbestleşme uygulamaları da denetimin azalmasına neden olmuştur. Finansal varlıklarda ve araçlarda çeşitlilik, bu yeni araçların içerdikleri riskleri değerlendirebilecek ve buna bağlı sorunları önleyecek teknik donanımın yetersiz olması krizlerin oluşumuna katkı sağlamıştır (Altuntepe, 2009, s.131).

Bankacılık krizlerinin oluşmasında en önemli nedenlerden biri de sermaye yeterlilik oranının düşük olmasıdır. 1988 yılından itibaren kurulan Basel Komitesi sermaye yeterlilik oranının en az %8 olması gerektiğini belirlemiştir. Bankaların sorunlarını çözmeye sadece sermaye yeterlilik oranı yeterli olmamakta, aktif kalitesinin de düşük olmaması önemlidir.

Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan bankacılık krizlerinin nedenlerinden bazıları şunlardır (Goldstein ve Turner, 1996, s.9-31):

Makro ekonomik oynaklıklar; dış ve iç,

Kredilerde hızlı yükselme, finansal varlık fiyatlarında çöküş ve sermaye akımlarında dalgalanmalar,

Vade ve döviz uyumsuzluklarıyla banka yükümlülüklerinin artışı,

Finansal liberalizasyon için yetersiz hazırlıklar,

Aşırı hükümet müdahalesi ve kredilendirmelerde denetim zayıflığı,

Muhasebe, açıklama ve yasal çerçeve içinde zayıflıklar,

Banka sahipleri, yöneticiler, mevduat sahipleri ve denetçiler adına yanlış teşvikler,

Büyük ölçüde oynaklığa açık döviz kuru rejimleri.

Gelişmekte olan ülkelerdeki makro ekonomik istikrarsızlık yaşanan krizlerin temelini oluşturmuştur. Yüksek oranlı enflasyon, faiz oranlarının yüksekliği, resesyonist eğilimler kredi risk tahminlerini zorlaştırarak krizlere neden olmaktadır. Uluslararası ticarete bağlı olarak meydana gelen değişiklikler ve dış talepte meydana gelen dalgalanmalar, dış ticaret oranlarının kötüleşmesi ile kurlardaki reel artış, ticari malların üretimini cazip olmaktan çıkartıp kriz sürecine neden olmaktadır (Karaçor, 2006, s.383).

Gelişmekte olan ülkelerde oluşan bankacılık krizlerinin en önemli nedenlerinden biri ise borçluluk oranlarındaki artıştır. İkinci bir neden ise bankaların verdiği kredilerin artış hızıdır.

Krizin ortaya çıkmasında önemli etkenlerden biri de liberalleşmedir. Liberalleşme sonucu ekonomide borç büyür, belirsizlik artar, yeni finansal araçlar ortaya çıkar, deneyimsiz kurumların piyasaya girer, bir bankada çıkan kriz kolaylıkla yayılma etkisi gösterebilir. Bankacılık sektöründe yaşanan krizler, mali piyasalarsa bir ya da birkaç bankanın iflasına yol açarak tüm sektörü ve ödemeler dengesini olumsuz etkiler ve işleyişinin durmasına neden olur.

Finansal krizlere neden olan faktörlerden biri de aşırı borçlanmadır. Aşırı borçlanma nedeniyle ülkeler borçlarını ödeyemez duruma gelmekte ve yeniden borçlanmaktadır. Faiz yükünün de artması sonucu bütçe giderleri karşılanamayacak duruma gelmektedir.

Bankacılık krizlerinin meydana gelmesinde etkili olan bir faktör de bankalara siyasi müdahalelerin olmasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde hükümetler özellikle kamu bankaları üzerinde öncelikli sektör ve kişilere kredi verilmesi için baskı yapmaktadır. Çoğu durumda kredinin geri dönmeyeceği bilinmektedir. Bu

baskı bankaların finansal güçlerini etkilemekte ve kredi verme faaliyetlerine de büyük oranda zarar vermektedir (Demircan, 2006, s.12).

1990'lı ve 2002'li yıllarda hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde çok sayıda bankacılık krizi yaşanmıştır. Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin; Asya, Rusya, Arjantin ve Türkiye'de yaşanan krizlerden önce yaptığı bir araştırmada 1980-1995 yılları arasında, 180 üye ülkeden 130'unda bankacılık krizlerinin yaşandığı tespit edilmiştir (Dağ, 2008, s.7).

1.2. Finansal Kriz Türleri

Finansal krizler; dış borç krizleri, banka krizleri ve para krizleri olarak üç ana başlık altında toplanılabilir.

1.2.1. Dış Borç Krizleri

Ülkelerin mevcut dış borçlarını ödeyemeyecek hale düşmesiyle dış borç krizleri oluşmaktadır. Dış borçlarını düzenli bir şekilde ödeyen ülkelerin karşılaştığı ödeme sorunları nedeniyle ülkelerin kamu ve özel kesime ait dış borçlarını ve faizini ödememesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Alınan borçların verimli alanlarda kullanılmayarak yüksek vadeli yatırımlarda değerlendirilmesi borçlanma krizlerine yol açmaktadır.

1994 yılının başlarında Türkiye'de meydana gelen krizde kamu borçlanamamasının önemli bir etkisi vardır. Türkiye'deki krizde kamu kesimi borçlanamazken, 1994 ve 1995 yılındaki Meksika krizinde hem kamu kesimi hem de özel kesim borçlanamamıştır. Bunun sonucunda da döviz krizi daha sonra da bankacılık krizi meydana gelmiştir. 1997 yılında meydana gelen Asya krizine de özel kesimin borçlanamaması neden olmuştur (Demircan, 2006, s.6).

1.2.2. Bankacılık Krizleri

Bankacılık krizleri, sistemdeki bankaların sermayelerin büyük bölümünü ya da tamamının kaybedilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Banka iflasları, bankanın görevini yerine getirememesi ya da kamu otoritelerin müdahalede geç kalması sonucu bankacılık krizleri oluşmaktadır.

Bu krizlerin başlıca nedenleri istikrarsız makro ekonomik yapı, mikro ekonomik aksaklıklar, etkin denetim ve gözetim yapılmaması, yasal düzenlemelerin eksikliği ve risk yönetiminin etkin şekilde uygulanmamasıdır.

Bankacılık sektöründe yaşanan bir kriz sadece ülke ekonomisini etkilememekte, küreselleşen piyasalar nedeniyle tüm dünya ekonomisini etkisi altına almaktadır. Bankacılık krizlerinin nedenleri arasında makro ekonomik durum, finansal serbestleşme, kredi hacminde görülen artış, banka yönetim problemleri, yasal düzenlemeler sayılmaktadır.

Bankacılık krizleri oldukça sık ve ağır olmaktadır. Bu ağırlık, ülke dışına sermaye hareketlerinin çıkışı ile doğru orantılı olarak değişmektedir. 1980 yılından 1996 yılına kadar gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan bankacılık krizleri, gelişmiş ülkelerin yaşamış olduğu bankacılık krizlerine oranla çok daha ağır olmaktadır. 1996 yılında yapılan bir çalışmaya göre (1977-1985) yılında İspanya bankacılık krizinin kayıp ve çözüm maliyetleri toplam Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'nın %17'si, Finlandiya (1991-1993) yılında %8, İsveç (1991) %6, Norveç (1987-1989) %6 ve ABD (1984-1991) %3'ünü oluşturmuştur. Buna karşın, bu maliyetler gelişmekte olan ülkelere Venezuela'da %8, Bulgaristan'da %14, Meksika'da %12-15, Macaristan'da %10 ve çok değişik biçimde Arjantin, Şili ve Fildişi Sahillerinde bu oran %25'in üzerinde gerçekleşmiştir (Erdoğan, 2006, s.22).

1.2.3. Para Krizleri

Bir ulusal paranın diğer ülke paraları karşısında spekülasyon atakları sonucunda değer kaybına uğraması veya ülkenin uluslararası rezervlerinin tamamını

ya da önemli bir kısmını kaybetmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu krizlerin en önemli özelliği de Merkez Bankalarının faizleri büyük bir hızla yükseltmeye zorlamasıdır. Bu durum da bankaları likidite sıkıntısına sokmakta ve krizin oluşmasında neden olmaktadır.

Para krizlerinin en önemli etkisi diğer ekonomilere kolayca bulaşması nedeniyle ortaya çıkan yıkıcı etkidir. Asya krizinde de bu etki açık bir şekilde gözükmiştir.

Özellikle finansal pazar entegrasyonu sürecinde ekonomileri daha önce liberal bir yapıya sahip olmayan ülkeler ekonomilerini liberalleştirirken, bu sürece dâhil olmada ciddi problemler yaşamışlardır. Para krizleri adı verilen durum aslında ülkelerin finansal bütünleşme sürecine uyum sağlama probleminden ibaret olmuştur. Uluslararası finans piyasalarında da para krizleri sıkça yaşanmıştır. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeler çeşitli zamanlarda krizlerle karşılaşmış ya da krizlerin baskısını hissetmiştir. 1976 yılında Meksika, 1980'lerin başında ve ortasında Arjantin, Brezilya, Meksika ve Peru, 1980'lerde Sili ve Arjantin, 1992 yılında Avrupa döviz kuru krizi, 1995 Meksika krizi ve 1997 yılında başlayıp Asya'nın büyük bir bölümüne yayılan Güneydoğu Asya krizi bu gruba içerisindedir (Erdoğan, 2006, s. 30).

Para krizlerinin nedenleri çoğunlukla bankacılık kriziyle aynıdır. Bir finansal kriz başlarken banka krizi olarak başlayıp finansal krize dönüşebilir veya tam tersi de olabilir.

Gelişmiş ülkelerde döviz krizleri, sermaye piyasası krizleri ve bankacılık krizleri birbirinden ayrılabilen ancak gelişmekte olan ülkelerde tüm kriz türleri eşzamanlı olarak meydana gelmektedir (İşeri, 2004, s.31).

1.3. Türkiye'de Bankacılık Krizleri

Türk Bankacılık Sistemi'ne baktığımızda 1980'li yıllardan sonra krizlerin daha sık aralıklarla ve şiddetli olarak etkisini gösterdiğini görüyoruz. Bu krizlerin

nedenleri arasında yüksek enflasyon, iç ve dış borçlardaki artış, faiz oranları ve döviz kurlarında değişkenlik olması, işsizliğin artması görülmektedir. Krizin yaşandığı ülkede, bankacılık sektörünün krizi atlatmasında o ülkenin merkez bankasının önemli bir rolü vardır. Türkiye’de yaşanan finansal krizler 1994, 2000-2001 yıllarındaki krizlerdir. Fakat Rusya krizi, Asya krizi ve 2008 yılında yaşanan küresel krizler de Türkiye’yi dolaylı yoldan etkilemektedir.

1.3.1. Nisan 1994 Krizi

Türkiye’de 1994 yılında uzun yıllar çözüm bulunamayan sorunların birikmesi ve finansal nedenlere dönüşmesi sonucunda mali piyasalarda borçlanamama şeklinde patlak veren bir kriz yaşanmıştır. Bu kriz sadece finansal yapıdan kaynaklanmamış, temel makro ekonomik gelişmeler, dışsal şoklar ve hatalı politikalar da etkili olmuştur (Karataş, 2004, s.52).

Türkiye’de 1980’de uygulamaya konulan “24 Ocak Kararları” diye adlandırılan kararlar, Türk Bankacılık Sistemi için önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu dönemde faiz hadlerindeki sınırlamalar kaldırılmış, 1984’de döviz alım satımı serbestleştirilmiştir. Sermaye hareketlerinin serbest bırakıldığı 1989 yılından itibaren de ülkeye sermaye çekmek amacıyla düşük kur politikası izlenmiştir.

Bu dönemin ilk belirgin özelliklerinden birisi faiz oranlarının yükselmesi olmuştur. Özellikle İnterbank’ta gecelik binlerle ifade edilen faiz oranları ortaya çıkmıştır. Faiz oranları başta hazinenin olmak üzere mali kurumların ve firmaların borçlanma maliyetlerini çok fazla yükseltmiştir (Karacan, 1996, s.180).

1994 yılındaki krize kamu açıklarındaki artış, borç yükünün artması, dış ticaret açıklarının aşırı şekilde artması, mali sektörle ilgili sorunlar, kısa vadeli sermaye hareketlerindeki olumsuz gelişmeler, uygulanan yanlış politikalar neden olmuştur.

1988-1993 yılları arasında Kamu Sektörü Borçlanma Gereği (KSBG) sürekli artmıştır. 1990’ da 29,323 milyar TL olan ve GSMH’ya oranı %8 civarında

olan KSBG, 1993' de 233.972 milyar TL' ye ve GSMH' ya oranı %12' ye çıkmıştır. İç borç stokunun GSMH'ya oranı da 1990 yılında %6,2' ye, 1993' de %13,3' e ulaşmıştır. Dış borç oranına baktığımızda ise GSMH'ya oranının 1985'de 14,7, 1993'de 18,7 olduğunu görüyoruz. İç borç stoku artışı 1990-1993 arası hızlanırken, ortalama vadesi de azalmış ve 1993' de 11,9 aya düşmüştür (Karabulut, 2002, s.125).

1991 yılından itibaren hükümet tarafından kur artışları enflasyon oranının üstüne çekilmiş, hazine bonosu faiz oranları ise artırılmıştır. Bankacılığın o dönemde çok karlı hale gelmesiyle banka sayıları hızla artmaya başlamıştır. Buna bağlı olarak da banka karları hızla artmıştır. Sermaye girişleri sonucunda da Türk Lirası değerlenmiş ve sıcak paranın getirisiyle de bankacılık kesimi döviz tedilat hesaplarını büyötmeye ve döviz cinsinden borçlanmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak bankalar oldukça riskli kurumlar haline dönüşmüşlerdir.

1994 krizinin ortaya çıkmasında TL'nin uzun süre değer kazanması nedeniyle oluşan dış açıkların ve kamu açıklarının ulaştığı boyut ve ekonominin diğer temel göstergelerindeki kötüleşmelerin neden olduğu düşünülmektedir. 1994 krizinin en önemli sebeplerinden biri kamu kesimi açıklarıdır. Kamu kesimi açıkları karşılanamayınca Merkez Bankası kaynaklarına başvurulmuş ve iç ve dış borçlanma çok fazla artmıştır (Aydın, 2003, s.40).

Tablo 1. 1990-1993 Dönemi Türkiye'ye Yabancı Sermaye Hareketleri (Milyon Dolar)

Yıllar	Portföy Yatırımları	Sermaye Piyasasından Sağlanan Krediler	Toplam	Artış (%)
1990	547	592	1139	-
1991	623	567	1190	4.4
1992	2411	2806	5217	438.4
1993	3927	3727	7644	6.5

Kaynak: Muhammet Akdiş, Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye, İstanbul, 2000, s.117.

Tablo 1’de de görüldüğü üzere Türkiye’ye gelen yabancı sermaye ile sermaye piyasalarından toplanan krediler yıllar itibariyle sürekli artış göstermiştir. Özellikle 1992 yılında hızla artmıştır.

Türkiye ekonomisinin yaşadığı yeni ekonomik dönüşümle birlikte, yabancı sermaye girişleri içerisinde en önemli pay, kısa vadeli sermaye hareketleri olmuştur. Kısa vadeli yabancı sermaye girişi ve buna bağlı olarak spekülasyon hareketleri ve faiz hadlerinin yükselmesi mali piyasalarda dengesizliği arttırmıştır (Aydın, 2003, s.38).

Türkiye’nin 1994 yılında yaşadığı krize uluslararası sıcak paranın yol açtığı da kaçınılmaz bir gerçektir (Akdiş, 2000, s.118).

1994 krizinin en önemli sebeplerinden biri kamu açıklarındaki artıştır. Ülkemizde özellikle 1980 döneminde bütçe açıkları sürekli artma eğilimi göstermiştir. İç borçlanmanın kısa vadeli ve yüksek faizli oluşu uygulanan para politikalarının da etkisiyle borcun borçla karşılanmasına neden olmuştur. Dış borcu ödemek için içeride daha fazla borçlanma yaşanmıştır. Hükümet de faizleri indirmek yerine bono ve tahvil arzını kısıtlamıştır.

Türk Lirası’na olan talebin düşük olması, cari işlemler açığı bütçe açığı gibi olumsuzluklarla birlikte Bağımsız Derecelendirme Kuruluşu tarafından Türkiye’nin değerlendirilme notunun düşürülmesinin piyasalarda duyulmasıyla döviz karşısında yoğun bir spekülasyon atak başlamıştır. Ocak, Şubat ve Mart’ta gerçekleşen bu atakların ardından 3 küçük banka (Marmarabank, TYT Bank, İmpeksbank) kapanmıştır (Karabulut, 2002, s.128). Bu dönemde yine bazı bankaların (Dışbank, Bankeskpress, Egebank, Eurocredit Bank gibi) sahipleri değişmiştir (Karacan, 1996, s.179).

Bozulan ekonomik dengeleri yeniden sağlamak ve piyasanın panik havasını ortadan kaldırmak için yeni bir istikrar kararı devreye sokulmuştur. Mart 1994 yerel seçimlerden sonra hükümet 5 Nisan 1994’te “5 Nisan Kararları” olarak bilinen istikrar programı açıklamıştır. Bu kararların en önemli hedefi mali piyasalarda istikrarı sağlamak, kamu açıklarını ve dış açığı azaltmaktır.

Hükümet 5 Nisan 1994 istikrar programını büyük ölçüde uygulamaya çalıştı. Mali piyasalardaki dalgalanmalar kısmen durduruldu. Fakat uzun dönemli önlemler uygulanamadı. 27 Aralık 1995'te erken seçim kararı alınmasıyla alınan önlemler de rafa kaldırıldı.

5 Nisan Kararlarının bankalar açısından en önemli sonuçları şunlardır (Aydın, 2003, s.45):

Merkez Bankasının parasal büyüklükler üzerindeki etkisini arttırmak amacıyla zorunlu karşılık ve genel disponibilite oranlarının yeniden düzenlenmesi yoluna gidilmiştir.

Yaşanan finansal istikrarsızlık ve güven kaybı bankalardan mevduat çekme paniğini de beraberinde getirince bankacılık sistemi tehdit altında kalmıştır. Bunun üzerine hükümet 5 Mayıs 1994'te bütün bankalardaki mevduatın devlet garantisinde olduğunu açıkladı.

Bu paniği önlemek için Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) ticari bankaların reeskont kredilerini genişletti.

Program çerçevesinde 3 aylık hedefler gerçekleştirilmiştir. Fakat uzun dönemli hedefler gerçekleştirilememiştir. Bunun sonucunda IMF, Stand-by anlaşması çerçevesinde taahhüt ettiği kredilerin bir kısmını ödememiştir.

Bankacılık sektörünün 1994 yılında ikinci yarısından itibaren toparlanmasına rağmen, sektörün denetiminde yaşanan zafiyetler nedeniyle sağlıklı bir yapılanma gerçekleştirilememiş, mali sorunlar daha çok büyümüştür. Özellikle 1994 krizi sonrasında Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu (TMSF)'nin işleyiş biçimi ve banka kurulmasını kolaylaştırması, finansal sistemdeki kırılganlığı daha da arttırmıştır (Demircan, 2006, s.33).

1.3.2. Kasım 2000 Krizi

Enflasyonun beklenen oranlarda düşmemiş olması, TL'nin aşırı değerlenmesi, cari işlemler açığının büyümesi, bankacılık sektörünün kırılganlığının artması, devalüasyon beklentisinin artmasına ve yaygınlaşmasına neden olmuştur (Ardıç, 2004, s.177).

Türkiye'de 1970'li yıllardan itibaren yüksek enflasyon kontrol altına alınamamıştır. Bu yüksek oranlı enflasyonun çok fazla olumsuz etkisi olmuştur.

Türkiye 1999 yılının sonuna doğru ekonomik açıdan son derecede karamsar bir görünüm içindeydi. Ekonomi yüzde 6,1 oranında küçülmüş, enflasyon (TEFE) %70'e ulaşmış, bütçe açıkları büyümüş, hazine faizlerinin yıllık ortalama bileşik oranı %106'ya ulaşmıştı. Yaklaşık 30 yıldır iki haneli yüksek enflasyon yaşayan Türkiye'nin bu yapısı artık sürdürülemez bir noktaya doğru hızla ilerlemeye yönelmişti. Bundan sonraki aşama hiperenflasyona geçiş aşaması olarak görünmeye başlamıştı.

Türkiye'de o yıllarda bankacılık kesiminin ciddi sorunları olduğu da görülmektedir. Finansal liberalizasyon süreci bankaların dış borç almasını kolaylaştırmış ve bankaların açık pozisyonları artmaya başlamıştır. Kamu bankalarının bankacılık sistemi içinde payının yüksek olması da verimsiz ve şeffaf olmayan işleyişi nedeniyle önemli bir sorun haline gelmiştir. Bankacılık sektöründe düzenleme ve denetleme çalışmaları da etkin şekilde yapılmamıştır. Banka kurmanın kolaylaştırılması sonucu birçok yetersiz banka kurulmuştur. Bankaların risk yönetimini daha etkin kullanmaları gerekmesine rağmen yaşanan gelişmeler sonucu likidite, faiz ve kur riskleri artmış, bankacılık sektöründe risk algılaması ve risk yönetimi ikinci plana atılmıştır.

5 Nisan 1994 İstikrar Programı'nın amaçlarından biri, enflasyonist baskıyı kırmak, ekonomik istikrarı sağlamaktır. Fakat başarılı olamamış enflasyonist ortam yine devam etmiştir.

1994'de uygulanan istikrar programının başarısız olmasının ardından, 1998'de IMF ile yakından izleme anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmayla para politikası alanında önemli adımlar atılmış ve 9 Aralık 1999'da IMF ile imzalanan Stand-by anlaşmasıyla enflasyonun düşürülmesine yönelik ön hazırlık yapılmıştır (Karabulut, 2002, s.130).

Üç yıl sürdürülmesi üzerinde görüş birliğine varılan anlaşmanın temel amaçları tüketim enflasyonunu (2000 yılı sonunda %25, 2001 sonunda %12 ve 2002'de %7'ye) indirmek, reel faiz oranlarını makul düzeylere düşürmek, ekonominin büyüme potansiyelini artırmak ve kaynakların daha etkin ve adil dağılımını sağlamak olarak belirlenmiştir. Program üç temel unsura dayanmaktadır (Aydın, 2003, s.49):

Kamu sektörü fazlasını mümkün olduğu kadar yüksek tutmak için sıkı bir maliye politikası,

Sıkı bir para ve döviz kuru politikası,

İlk iki politikayı destekleyen tutarlı gelirler politikaları ile yapısal reformlar.

Programın uygulamaya konulması ile birlikte kur belirsizliğinin ortadan kalkması, faiz dışı denge, özelleştirme ve dış finansman imkânlarına ilişkin olumlu beklentilerin de katkısıyla, 1999 yılında yüzde 100'lerin üzerinde seyreden iç borçlanma faiz oranları, 2000 yılı başında yüzde 35-40 civarına gerilemiştir (BDDK, 2000, s.19).

Bu dönemde bankacılık sektörü ekonominin en sağlıksız sektörü haline gelmiştir. Bankalar teknik bilgisi az olan yöneticiler tarafından yönetilmekteydi. Yine bu dönemde krediler konusunda çok büyük risk alınmış, banka aktif kalitesi düşmüştür. Kasım 2000 krizi Türkiye'nin yaşadığı en büyük krizlerden biri sayılmaktadır. Kasım krizi her ne kadar atlatılmış gözükse de olumsuz etkileri devam etmiş ve 2001 Şubat krizinin oluşmasına da neden olmuştur.

Tablo 2. 1999- 2000 Yılı Temel Ekonomik Büyüklükler:

	1999 Gerçekleşme	2000 Yılı Program Hedefleri	2000 Gerçekleşme
GSMH Büyümesi (% Değişme)	-6,1	5,5	6,1
Yurtiçi Talep Artışı (% Değişme)	-3,7	6,5	9,6
-Özel Tüketim	-2,6	4,5	6,4
-Özel Sabit Sermaye Yatırımları	-17,8	9,5	15,4
TEFE (12 Aylık % Değ.)	62,9	20,0	32,7
TUFE (12 Aylık % Değ.)	68,8	25,0	39,0
Toplam İhracat (Milyar Dolar)	26,6	28,3	27,5
Toplam İthalat (Milyar Dolar)	40,7	46,0	54,2
Dış Ticaret Açığı (Milyar Dolar)	14,1	14,7	26,7
Turizm Gelirleri (Milyar Dolar)	5,2	7,2	7,6
Cari İşlemler Dengesi (Milyar Dolar)	-1,4	-2,8	-9,8
Cari İşlemler Dengesi (GSMH'ya Oran)	-1,0	-1,3	-4,8
Konsolide Bütçe Açığı (Trilyon TL)	9,2	14,4	12,8
Konsolide Bütçe Açığı (GSMH'ya Oran)	11,6	11,5	10,8
Faiz Dışı Bütçe Dengesi (Trilyon TL.)	1,6	6,8	7,6

Kaynak:http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/kurum_bilgileri/yillik_raporlar/4782bddk_yillik_rapor_2000.pdf

Tablo 2’de de görüldüğü üzere 12 aylık TEFE ve TUF E artış hızları %40 seviyesinin altına inmiş ve 2000 yılı sonu itibariyle son on üç yılın en düşük enflasyon oranlarına ulaşılmıştır. Bununla birlikte, yılsonu itibariyle enflasyon oranları, program hedeflerinin üzerinde gerçekleşmiştir.

Faiz dışı bütçe fazlası 1999 yılında 1,6 katrilyon lira iken, 2000 yılında 7,6 katrilyon liraya yükselmiştir. Bu fazlanın oluşumunda ek vergi düzenlemeleri ve faiz dışı harcamaların kontrol altına alınması etkili olmuştur. Büyüme, enflasyon ve kamu finansmanı alanındaki olumlu gelişmelere karşın 2000 yılında cari işlemler açığı beklentilerin önemli ölçüde üzerine çıkmış ve mali sektörde bazı riskler oluşmuştur (BDDK, 2000, s.11).

Kasım 2000’de ortaya çıkan krizle ilgili çeşitli görüşler vardır. Bazı iktisatçılara göre spekülasyon olmadan kriz patlamıştır. Bazılarına göreyse krize, spekülasyon atakları konusundaki endişelerin yarattığı defansif hareketler sebep olmuştur. Diğer bir görüş ise, ülke içindeki yerli ve yabancı bankalar tarafından spekülasyon ataklarının gerçekleştirilmiş olmasıdır.

IMF’nin Kasım 2000 Kriziyle ilgili görüşü ise şöyledir; Kasım ayında Türkiye’de bankacılık sektöründe ortaya çıkan likidite yabancı ve giderek yerli yatırımcının da güvenini sarsmış, finansal sektörde ciddi bir likidite krizine yol açmıştır.

Genel olarak Kasım 2000 krizinin likidite krizi olduğu görüşü yaygındır. Bankalar bu dönemde döviz alabilmek için likiditelerini arttırma telaşına girmiş bu da faizlerin artmasına neden olmuştur. Yine bu dönemde elinde çok fazla hazine bonusu bulunduran Demirbank gibi bankalar çok daha riskli hale gelmişlerdir. Bazı bankaların TSMF’ye devredilebileceği endişesiyle de panik daha fazla artmaya başlamıştır.

Merkez Bankası 30 Kasım’da net iç varlıklarını sabit tutacağını açıklamış, gecelik faiz oranları %316’ya sıçramıştır. Faiz yükselmesine karşı duyarlı olan bankalar ise zor anlar yaşamaya başlamıştı. TMSF kontrolüne alınması gereken

alınmamış bir bankaya Merkez Bankası likidite vermek zorunda kalmıştır. Demirbank TSMF kontrolüne geçmiş ve IMF Türkiye'ye yeni bir kredi açacağını duyurmuştur. IMF'nin açtığı bu krediyle Merkez Bankasının rezervleri 18 milyar dolardan 28 milyar dolara çıkmıştır (Özatay, 2009, s.93).

Bankacılık sektörünün 2000 yılında, geçmiş yıllardaki yüksek karlılık performansları ile karşılaştırıldığında daha düşük performans gösterdiği, özellikle Kasım 2000'de yaşanan krizin etkisiyle daha da kötüleştiği görülmektedir. 1999 yılının sonunda uygulamaya konulan makroekonomik program sonrasında ekonominin genelinde oluşan olumlu havanın etkisiyle faiz oranlarında gerçekleşen keskin düşüşler banka bilançolarının yapısının değişmesinde etkili olmuştur. Bu dönemde, bankaların kullandıkları kredilerde önemli artışlar olurken, menkul değerler cüzdanının bilanco payı nispeten azalmıştır. Böylece, bankaların yüksek getirili DİBS faiz gelirleri yerine düşük getirili ve uzun vadeli kredi faiz gelirleri ile yetinmek zorunda kalmaları kar marjlarının düşmesine sebep olmuştur. Öte yandan, yılın son çeyreğinde likidite sıkışıklığı nedeniyle yükselen faiz ortamında, bazı bankaların yüksek maliyetlerle fonlanmalarının yanı sıra kaynak imkânı daralan bazı bankaların da yükümlülüklerini yerine getirmek için yoğun menkul kıymet satışına yönelmeleri bu bankaların büyük zararlara maruz kalmalarına yol açmıştır (BDDK, 2000, s.37).

1.3.3. Şubat 2001 Krizi

21 Şubat 2001 krizi ile 9 Aralık 1999 tarihli program tamamen ortadan kalkmış, Merkez Bankasından 6 milyar dolar rezerv kaybı yaşanmış, İnterbank piyasasında gecelik faizler %6000'leri aşmış, ortalama olarak %4000'ler olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler karşısında kur dalgalanmaya bırakılmıştır. Kriz sonrası yabancı bankalar ile birlikte iç piyasadaki bankalar ve karar birimlerinin döviz karşı talepleri oluşturmuşlardır. Döviz krizi niteliğinde olan 21 Şubat 2001 krizine temelde cari işlemler açığında meydana gelen yüksek oranlı artışlar neden olmuştur (Karaçor, 2006, s.388).

Ekonomide bekleyişlerin olumsuzlaştığı bir ortamda, hazinenin yüklü bir iç borç itfası öncesi 19 Şubat 2001’de beklenmedik siyasal gerginlikler yaşandı. Başbakan’ın devlet yönetiminde “kriz var” açıklamalarıyla mali piyasalarda panikle başlayan süreç, yerli parayı savunmak için gecelik faizlerin astronomik oranlara yükselmesine rağmen, yerleşiklerin yoğun döviz talebi nedeniyle Merkez Bankası’nın 20-21 Şubat’ta 5 milyar dolarlık döviz satışıyla sonuçlandı. Kamu bankalarının likidite ihtiyaçlarının karşılanamaması, ödemeler sistemini kilitleyecek boyutlara ulaşmıştı. Banka sisteminde büyük çöküşü önlemek için 22 Şubat’ da Türk Lirasının yabancı para birimlerini karşısındaki değeri dalgalanmaya bırakıldı (TCMB, 2001, s.89).

Kasım 2000 krizinden sonra, krizin etkilerinin giderilmemesi ve istikrar programına olan güvenin düşük olması nedeniyle Şubat 2001 tarihinde gerçekleşen siyasi gerginliklerle de yeni bir krize neden olmuştur.

2001 krizi, önce mali sektörde ortaya çıkmış ve ardından da hızla yayılmıştır. Bankalar panik havasına girmiş ve gecelik faizler hızla artmaya başlamıştır. Devletin toplam iç borcu, birkaç aylık sürede ikiye katlanmıştır.

Tablo 3. 2000-2001 Yılları Arası Bazı Ekonomik Göstergeler

Yıllar	Enflasyon (TEFE, %)	TL/\$ Kuru Artışı	Hazine Bonosu Faizleri (yıllık, %)	Cari Açık (milyon \$)	İç Borç Stoku/ GSMH (%)
2000	32,66	24,3	38,2	-9.819	29,0
2001*	28,31	21,2	64,9	-10.323	-
2001	88,56	115,3	99,9	3.390	69,2

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

* Ocak ayı itibariyle, yıllık.

Kriz sonrası artan döviz talebi faiz oranlarıyla durdurulmak istenince bankalar arası gecelik faiz oranları %50'den %6200'e kadar çıkmış, 16 Şubatta 10.169 olan İMKB-100 endeksi 19 Şubatta 8.683 puana gerilemiştir.

Yapılan tahminlere göre Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin bankacılık sektöründe neden olduğu zarar yaklaşık 25 milyar dolardır. Kriz sonrası bazı bankalar TMSF'ye devredilmiş, ayrıca birçok banka çalışanı işsiz kalmıştır. Kısa süre içinde yayılan bu kriz bankacılık sektöründe riskin yönetiminin ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Bankalar, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri öncesi pozisyonlarını çok açmışlar ve beyanlardaki eksiklikler, hacimlerin tahminini zorlaştırmıştır. Kriz öncesinde yabancı bankalar, vadeli işlemleri yerli bankalarla yapmışlar ve sonuçta döviz kurları aniden yükselince pozisyonların kapatılması sırasında likidite sıkıntısı yaşanmıştır. Yerli bankalar, bilançolarında devlet iç borçlanma senetlerinin hacmini çok yükseltmiştir. Faizlerin yükselmesi nedeniyle fiyatların düşmesi, bilanço değerinin de düşmesine neden olmuştur. İkincil piyasada likidite edilemeyen bu menkul kıymetler, sonuçta reel değerini yitirmiştir. Bununla beraber, bankalar, bilançolarındaki bu menkul kıymetlerin zorunlu karşılık olarak belli bir oranda karşılığını Merkez Bankası nezdindeki teminat depolarında tutmak zorundadır. Ancak bankalar, bu yükümlülüklerini de yerine getiremeyince banka iflasları gündeme gelmiştir (Sağlam, 2010, s.20).

2001 yılında yaşanan bu krizle birlikte sabit kur rejiminden dalgalı kur rejimine geçilmiştir. Bu geçiş sonrasında cari işlemlerde 13 milyar dolarlık artış söz konusu olmuştur. İthalatta ise düşüş yaşanmasına rağmen %14'lük artış sağlanmıştır. Bütün finansal krizlerde likidite desteği sağlanırken, bu krizde piyasaya likidite desteği sağlanmamıştır. Sistemin güvenini sağlamak için bankalara mevduat garantisi verilmiştir. Bankacılık sisteminde de yaşanan kötü yönetimler ve risk yönetiminin sağlıklı bir şekilde yapılamaması çoğu bankanın kapatılmasına ya da birleştirilmesine neden olmuştur. 28 Aralık 2001'de sekiz bankanın (Bank Expres, Esbank, Türk Ticaret Bankası, İnterbank, Egebank, Yurtbank, Yaşarbank, Sümerbank) ilk dördünün satışa çıkarıldığı açıklanmıştır. Müşteri çıkmayan diğer dört banka ve

Kapitalbank'ı Sümerbank ile birleştirme kararı alınmış, 305 banka şubesinden 205'i kapanmış ve 8200 personelden 6200 tanesinin işine son verilmiştir (İşeri, 2004, s.51).

Tablo 4. TMSF'ye Devredilen Bankalar

Bankalar	Birleştirilen	Satışı Gerçekleştirilen	Tasfiye/İflas Davası Sürecinde Olan	Halen TMSF Bünyesinde Bulunan
Türkbank	Egebank	Bank Ekspres	Türkbank	Bayındırbank
Bank Ekspres	Yurtbank	Sümerbank	Kıbrıs Kredi Bankası	
İnterbank	Yaşarbank	Demirbank	İmar Bankası	
Egebank	Bank Kapital	Sitebank		
Yurtbank	Ulusalbank	Tarişbank		
Sümerbank	Etibank			
Esbank	İnterbank			
Yaşarbank	Esbank			
Etibank	EGS Bank			
Bank Kapital	Toprakbank			
Demirbank	İktisat Bankası			
Ulusalbank	Kentbank			
İktisat Bankası	Pamukbank			

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, 2005.

1.4. Finansal Krizlerin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri

Türkiye dışında diğer ülkelerde de yaşanan krizler doğrudan veya dolaylı olarak Türkiye'yi de etkilemektedir. 1998-1999 yıllarında Rusya'da yaşanan kriz ve 2008 yılında yaşanan küresel krizin de Türk ekonomisine etkisi olduğu görülmektedir.

1.4.1.1997 Asya Krizi

1997 ve 1999 yılları arası dönem finansal krizlerin sıklığı, büyüklüğü ve oluşturduğu etki alanı açısından derinleştiği bir dönemdir.1990'lı yılların sonuna doğru, küreselleşen dünya üzerinde yaşanan Asya Krizi, ardından Rusya krizi ile 2000'li yıllara girerken Türkiye'de yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2000 krizleri bu duruma örnektir. Bu krizler banka krizi olarak ortaya çıkmakta daha sonra mali piyasaları ve bankacılık sektörünü etkilemekte daha sonra da ekonominin bütününde bir durgunluk ekonomisine yol açmaktadır (Güler, 2006, s.13).

Güney Doğu Asya ülkelerinde 1997'nin ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan finansal kriz ilk olarak Tayland'da başlamış, daha sonra Endonezya, Malezya, Filipinler, Güney Kore ve Japonya'ya sıçramıştır. Asya Krizi 1980'lerde başlayan serbestleşme hareketlerinin ilk krizidir.

Dünyanın yarısına yayılan Asya Krizi Tayland'ın borçlarını ödemeyeceğini açıklamasıyla başlamıştır. Dalgalı krizlerin sorumluluğu, sorun yaşayan ülkelerde (Tayland, Endonezya, Malezya ve Güney Kore) deregülasyonu teşvik eden özel ve devlet uzmanlarıyla dövizli kredi verip aniden kesen bankalar ve yatırım kurumlarının da içinde bulunduğu kredi verenler ile alanlar arasında paylaşılmıştır (Kindleberger, 2008, s.194).

Asya krizinin II. Dünya Savaşından sonra yaşanan en ağır kriz olduğu kabul edilmektedir. Güneydoğu Asya ülkelerinde çıkan bu kriz tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Mali nitelikteki kuruluşların gelişmekte olan ülkelere fonlarını kesmesiyle bu kriz büyümüştür. Asya krizinin başlayacağıyla ilgili hiçbir beklenti bulunmamaktadır. IMF ve Dünya Bankası krizler ilgili hiçbir öngöründe bulunmamış ve krizden bir süre önce, doğu Asya ülkelerinin performansını öven rapor yayınlamışlardır.

1995-1996 yılları arasında Endonezya, Tayland ve Malezya'da kişi başına düşen milli gelir 4 kat artmıştır. Bu artış Güney Kore'de 7 kattır. Bu dört ülkenin

ortalama milli geliri 1965’de ABD’nin %10’u iken bu oran 1965’de %27’ye çıkmıştır (Karabulut, 2002, s.118).

Tablo 5. Asya Ülkelerinde Cari İşlemler Açıklarının GSMH’ya Oranı (%)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Endonezya	-2,0	-1,2	-1,6	-3,2	-3,4	-1,4	4,5
Kore	-1,3	0,3	-1,0	-1,8	-4,7	-1,8	12,5
Malezya	-3,7	-4,7	-6,2	-8,4	-5,0	-5,3	-1,8
Filipinler	-1,6	-5,5	-4,6	-4,4	-4,7	-5,3	2,0
Tayland	-5,7	-5,1	-5,4	-7,9	-7,9	-2,1	12,8

Kaynak: Bekir Karataş; Bankacılık Krizleri: Türkiye, Meksika ve Japonya Örneği, Ankara, 2004, s.69.

Asya ülkeleri artan cari işlem açıklarını finanse edebilmek için daha fazla dövize ihtiyaç duymuşlardır. İhracattan elde ettikleri gelirlerinin azalması nedeniyle dış kaynaklara yönelmişlerdir. Bankacılık sektörü yoğun şekilde kısa vadeli borçlanırken, aldığı borçları genelde uzun vadeli kredi şeklinde vermişlerdir. Kredilerin dolar cinsinden alınıp kredilerin yerel para cinsinden verilmesi likidite sıkışıklığına neden olmuştur.

Tayland’da başlayan bu kriz kısa sürede diğer ülkeleri de etkisi altına almıştır. Bu krizle birlikte ülkelerdeki risklerin daha dikkatli değerlendirilmesi gereği ortaya çıkmıştır.

1.4.1.1. Asya Krizinin Nedenleri

Asya Krizine neden olan bir etken de 1990’larda yaşanan finansal liberalizasyondur. Finansal liberalizasyonla Güneydoğu Asya ülkeleri dışa açıklıkta dünyanın önde gelen ülkeleri arasına girmişlerdir.

Finansal kırılganlık da krizin sebepleri arasındadır. Ülkelerin finans sektörünün liberalleşmesi sürecinde finansal denetim ve gözetim eksikliği de ortaya çıkmıştır. Krizden etkilenen ülkelerin birçoğu önlemler almadan döviz borcuna

girmiştir. Para politikaları yurt içi kredilerin tehlikeli bir şekilde genişlemesine neden oldu. Bu ülkelerdeki bankalar, şirketler tedbirsizce borç alıp borç verdiler. Dikkatsiz yapılan risk yönetimi, eksik bilgi sorunu ülkeleri krize doğru sürükledi. Finansal kuruluşlar aşırı riskli krediler vermiş, kredi hacmi genişlemiştir. Finansal deregülasyon nedeniyle bu kurumların iyi kontrol edilememesi, ahlaki risk probleminin artmasına neden olmuştur.

Tayland'da, 1993 yılında reel kur değerlemesi sonucu ihracat artmış ve cari işlemler açığı artmaya başlamıştır. Giderek büyüyen cari işlemler açığının GSYİH'ya oranı 1996 yılında %8'e yükselmiştir. 1996 yılının ikinci yarısından itibaren ihracat ve GSMH büyümesi yavaşlamış, gayrimenkul sektöründe sorunlar ortaya çıkmış, menkul kıymetler borsasında keskin bir düşüş ve mali dengelerde bozulma yaşanmıştır (Güler, 2006, s.14).

Kısa vadeli borçlarda artışlar, dış faktörler, yabancı sermaye yatırımlarının verimli alanlara yönlendirilmesinde yaşanan sorunlar, yanlış yapılan döviz politikaları ve finans sektöründeki yapısal zayıflıklar krizin nedenleri arasında sayılmaktadır.

1.4.1.2. Asya Krizinin Türkiye Ekonomisine Etkileri

Güneydoğu Asya ülkelerinde ortaya çıkan bu kriz bütün dünyayı etkilemiştir. Türk ekonomisine olan etkisi de İMKB'de yaşanan düşüşle ortaya çıkmıştır. Asya'da ortaya çıkan bu kriz Türkiye'yi Rusya krizinde olduğu kadar etkilememiştir.

1997 yılında ortaya çıkan, dünya çapında en önemli kriz olarak kabul edilen bu krizin etkileri Türkiye'de gecikmeli olarak Ekim 1997'de kendini göstermeye başlamıştır. Türkiye'de portföy yatırımı şeklinde net yabancı sermaye girişi gerçekleşmiştir. Bu süreçte IMF'nin gelişen ekonomilere önermekte olduğu uygulamayı sürdüren Türkiye ciddi bir kriz atmosferine girmemiştir (Güler, 2006, s.16).

Güney Doğu Asya ülkelerindeki devalüasyon Türkiye'nin bu ülkelere olan ihracatını azaltıcı, ithalatını arttırıcı yönde etkilemiştir. Türkiye'nin dış ticaretinde olumsuz bir gelişme görülmemiştir. Asya'da meydana gelen bu kriz ülkemizde daraltıcı ekonomik politikaların uygulandığı döneme rastlamıştır. Türkiye'ye de krizin yansiyabileceği düşüncesiyle uluslararası sıcak para piyasalardan çekilmeye başlamıştır.

Asya krizinin Türkiye mali piyasaları üzerindeki etkileri taşıdığı bazı özellikler nedeniyle beklenenden daha az olmuştur. Bu özellikler şunlardır (Akdiş, 2000, s.118):

Türkiye ekonomisinin globalleşme derecesi diğer benzer ülkelere göre daha düşüktür. Bu nitelik olumsuz gibi gözükse de kriz döneminde ülkeyi korumakta ve krizin bulaşıcı etkisini azaltmaktadır.

Ödemelere dengesi, büyüme, piyasa sisteminin işleyişi, özel sektörün alt yapısı sağlam bankacılık sektörü krizin etkilerine karşı ülkeyi korumaktadır.

Kur politikası, reel ekonomimizin rekabetçi düzeyini düşürmeyen, istikrarlı, tahmin edilebilir ve sabit rejime bağlı olmayan biçimde yönlendirilmektedir. Bu tür politikalar döviz krizinin çıkmamasında en önemli unsurlardan birisidir.

Kısa vadeli faiz oranları Merkez Bankası'nın elindeki en önemli araçlardandır. Bu da kriz ortamında etkili bir şekilde kullanılmaktadır.

Türkiye ekonomisi, son yıllar itibariyle rezervlerinde hep yüksek düzeyde bulunmuştur. Kriz ortamında bu yükseklik döviz piyasalarının istikrarı için avantaj sağlamaktadır.

Türkiye, geçmiş yıllarda uygulamış olduğu politikalar sonucunda Güneydoğu Asya krizinden çok fazla etkilenmemiştir. 1980 yılından sonra uygulanan gerçekçi kur politikası ve dışa açık politikalar, Türkiye ekonomisinde yapısal değişiklik sağlamıştır. Bunun sonucunda GSMH içinde cari işlemler açığı

düşmüş, Merkez Bankası parası kısa vadeli sermaye hareketlerine bağlı olmaktan çıkmış ve “sıcak para” konusunda izlenen ihtiyatlı politikalar, krizin Türkiye’yi çok fazla etkilemesine engel olmuştur. Bunda, Türkiye’nin istenilmesine rağmen çok fazla dışa açılmamasının da etkisi olmuştur (Karluk, Tonus ve Çatalbaş, 1999, s.8).

1.4.2.1998 Rusya Krizi

Rusya 1990’dan itibaren serbest piyasa ekonomisine geçiş ve özelleştirme uygulamalarını hayata geçirmiştir. 1996’daki seçimlerden önce hükümet enflasyonu düşürmek, bütçe açıklarını azaltmak ve bazı reformları azaltmak amacıyla IMF ile stand-by anlaşması imzalamıştır. Uygulanan sıkı politikayla enflasyon düşürülmüş fakat bütçe açıkları kapatılamamıştır (Tunalı, 2007, s.68).

Rusya’da o yıllarda kayıt dışı ekonomi yaygınlığı, devletin vergi toplayamaması, sosyal sistemin genişliği, askeri harcamaların yüksek olması bütçe açığına yol açmıştır. Bütçe açıkları borçlanılarak kısa vadeli borçlarla finanse edilmeye çalışılmıştır. Devletin borçları ve giderleri artarken, gerekli düzenlemeleri yapmaması nedeniyle gelirleri azalmış bu da bütçe dengesinin giderek bozulmasına yol açmıştır. Rusya’nın ihracatı da Asya krizinden önemli ölçüde etkilenmiştir. Aynı zamanda finansal sistemde yaşanan sorunlar etkin bir denetim sisteminin bulunmaması da kriz sırasında sorunlara neden olmuştur.

Cari işlemler dengesinde oluşan açıklar, dış borç, anapara ve faiz ödemelerindeki artış, vergi gelirlerindeki düşme, bankacılık sisteminin sorunlu yapısı, serbest piyasa ekonomisinin sağlıklı bir biçimde işlemesini sağlayacak kurumsal ve yasal altyapı eksikliği Rusya’da krizin sebepleri arasındadır. 17 Ağustos 1998 tarihinde de Rusya’da finansal sistem tamamen çökmüştür.

1.4.2.1. Rusya Krizinin Nedenleri

1997’de Tayland’da başlayan Asya Krizi ve petrol fiyatlarının düşmesi Rusya krizinin tetikleyicisi olmuştur. Petrol fiyatlarının düşmesi Rusya’nın ihracat gelirlerinin düşmesine, cari açığının artmasına neden olmuştur. Krizi de cari açığın

finansmanında kullanılan sıcak paranın Rusya'yı terk etmesi ve Rusya'nın ödemeler dengesi kriziyle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur (Tunalı, 2007, s.68).

Rusya'da o yıllarda bütçe açığı çok fazladır. Bunun nedeni kayıt dışı ekonominin yaygın olması nedeniyle devletin vergi toplamada karşılaştığı sorunlardır. Firmaların ve haklın büyük kısmı vergilerini ödememektedir. Enflasyon oranı düşürülmüş, ticaret serbestleştirilmiş olmasına rağmen ekonomik büyüme sağlanılamamış, iyi bir hukuki yapı ve etkin vergi sistemi kurulamamıştır. Bankacılık sisteminin de gelişmemiş olması krize neden olan unsurlardandır.

Rusya hükümeti eski borçlarını ödeyebilmek için yoğun şekilde kısa vadeli borçlanmıştır. Kısa vadeli bu borçlanma üretken yatırımları değil maaş ve ücretler gibi cari harcamaları finanse etmekte kullanılmıştır. Bu dönemde uluslararası derecelendirme kuruluşlarının da yüksek derece notu vermesi Rusya'nın borçlanmasını kolaylaştırmıştır. Rusya IMF'den yardım almış fakat yeterli olmamıştır. Devalüasyon yaşanmış ve bankaların borçlarını ödemeyecekleri ilan edilmiştir.

1.4.2.2. Rusya Krizinin Türkiye Ekonomisine Etkileri

18 Ağustos 1998'de Rusya'nın moratoryum ilan etmesi başta ABD, Meksika ve Brezilya olmak üzere birçok ülkeyi olumsuz olarak etkilemiştir. Türkiye'nin de o yıllarda bütçesi bozulmuş, faiz ve enflasyonun çok fazla olduğu oldukça riskli bir dönemde olması nedeniyle bu krizden önemli ölçüde etkilenmiştir.

Rusya'da yaşanan finansal krizle Türkiye'nin dış ticareti olumsuz yönde etkilenmiştir. Ekonomide daralma meydana gelmiş, bankaların kredi yapısı bozulmaya başlamıştır. Tasarruf mevduatına %100 sigorta uygulaması getirilmiş, böylece 1994 krizinin aşılması sağlanılmıştır. Fakat bu uygulama 1998 yıllarında yaşanan finansal problemlerde, krizin oluşumlarının nedenleri arasındadır.

Rusya krizi sonrasında Türkiye'de mali sektör küçülmüş, diğer yandan kamu kesiminin yüksek borçlanma gereğinden dolayı reel faizler yükselmiştir. Kamu

kesimi kaynak ihtiyacını iç piyasadan sağlamak zorunda kalmış ve böylece reel faizler yükselmiş, özel sektörün kullanabileceği kredi miktarı azalmıştır. Bu nedenle Ağustos ayından itibaren yatırımlar açısından finansman imkânı daralırken finansman maliyetleri önemli ölçüde yükselmiştir (Akdiş, 2000, s.121).

O dönemlerde Türkiye'nin ticareti içinde en fazla paya sahip olan ikinci ülke Rusya'da yaşanan kriz Türkiye'yi büyük ölçüde etkilemiştir. Yabancı yatırımcılar Rusya ile birlikte Türkiye'den de çıkmaya başlamışlar, bu nedenle bankacılık ve finans sektörü küçülürken, kamu kesiminin yüksek borçlanma gereksinimi nedeniyle reel faizler yükselmiştir.

1994 krizinden sonra tasarruf mevduatlarına getirilen sınırsız garantiyle bankacılık sistemindeki sorunlar belirli bir süre için çözülmüş, sınırsız devlet garantisiyle bankaların rahat fon temin etmeleri sağlanmıştır. 1998-1999 döneminde bankacılık sektörü spekülasyonlarla yoğunlaşmış, bankalar işlem yapamaz hale gelmiştir (Güler, 2006, s.17).

1.4.3. 2008 Küresel Kriz

ABD ekonomisi 2000'li yıllara girildiğinde bozulma sürecine girmiş, ekonomik göstergeler tedbirlerin alınması gerektiğini göstermiştir. ABD ekonomisini iyileştirebilmek ve reel sektörü rahatlatılabilmek için faizleri indirme yoluna gitmiştir. Faizlerin indirilmesiyle kullanılan kredi miktarı çok büyümüş, piyasalarda nakit para artmıştır. Nakit para bolluğu da en çok komut ve emlak piyasasını etkilemiştir.

Krizin temelini mortgage piyasasında yaşanan problemler oluşturmuştur. Finansal kuruluşların kredibilitesi düşük kişilere kredi vermesiyle finans kesimi büyük risk altına girmiştir. Bankaların hızla artan ucuz likiditeyi reel sektör ve diğer yatırımcılara aktarabilmeleri için yeni yöntemler geliştirmeleri gerekmiştir. Bu nedenle riskli gelir grubuna verdikleri kredileri de teminat göstererek emlak tahvilleri çıkarmış daha yüksek faizle hedge fonlara satmışlardır.

Bankalar risk taşıyan aktiflerini kontrol edememiş ve mortgage kredisi kullanılarak alınan konutlara, ipotek usulü ikinci kredi kullanılmıştır. Yüksek fiyatlarla alınan gayrimenkullerin değer kaybetmesi sonucu yatırımcılar bankalara olan borçlarını ödeyemez duruma gelmişlerdir. Başlangıçta mortgage krizi olarak başlayan bu kriz likidite krizine dönüşmüş ve tüm dünyayı etkisi altına almıştır.

Kriz öncesi finansal piyasalar karmaşıklaşmış, denetim ve gözetimden sorumlu kurumlar bu hıza ayak uyduramamışlardır. Karmaşık türev ürünler, risk ölçüm metotları da aşırı borçlanmayı desteklemiştir. Kriz öncesi dönemde gelişmiş ülke merkez bankalarının düşük faiz, yüksek likidite olarak uyguladıkları para politikası tercihi de moral hazard (ahlaki tehlike) oluşturmuştur.

Bankaların vermiş olduğu subprime kredilerin geri ödemelerinde yaşanan problemler finansal dalgalanmalara neden olmuş, birbirleriyle bağımlı ABD piyasalarında önemli etkiler ortaya çıkmıştır. Mortgage kredilerine bağlı olan menkul değerler ile bankacılık sistemi içinde kullanılan kredi türev ürünlerin ortaya çıkarabileceği risklerin yanlış hesaplanması, yine bu gelişmelerin mevcut denetleyici yapının eksiklikleri finansal kurumları olumsuz yönde etkilemiş ve kriz küresel bir boyut kazanmıştır (BDDK, 2008, s.1).

Dalgalanma sürecinde ABD otoritelerinin dalgalanmaya yönelik aldığı tedbirler tüm finans çevreleri tarafından dikkatle takip edilmiştir. Dalgalanmanın basında para politikası kararları ile tedbirler almaya çalışan ABD, bu önlemlerin yetersiz kalması, piyasalarda tedirginliğin devam etmesi, durgunluk ihtimalinin ortaya çıkması sebebiyle maliye politikası uygulamaları, yeniden yapılanma çalışmaları ve çeşitli düzenlemelerle de dalgalanmanın negatif etkilerini ortadan kaldırmaya çalışmıştır (BDDK, 2008, s.2).

Tablo 6. Mortgage Kredi Krizinin Likidite Krizine Dönüşüm Süreci

2007 Temmuz	2007 Ağustos	2007 Eylül	2007/C4 ve Sonrası
Subprime Kredi Krizi	Likidite Krizi	Kredi ve Likidite Krizi Devam Ediyor	
Piyasalar subprime kredi ödeme yapamamasıyla şoka girdi. Subprime kredilerine dayalı finansal ürünler tekrar değerlendirildi. Yüksek profili olan yatırımcılar zarar kaydetti. Yatırımcılar riskten kaçmaya başladı. Kredi riskleri yeniden fiyatlandı. Yatırımcılar nakit varlıklarını sattı.	İlk kredi sorunları sonuçlarını göstermeye başladı. Risk iştahı azaldı. Yatırımcılar varlığa dayalı finansman bonusu almakta isteksiz davrandı. Kısa vadeli finansman talepleri oluştu. Bankalar talepleri karşılamak için nakit tutmaya başladı. 3 aylık LIBOR oranları yükseldi. Borçlanma maliyetleri etkilendi.	Likidite açığı devam etti. Bankalar hala kısa vadeli borçlanmaya devam etti ve dönem faizlerini yükseltti. Yeni kredi kullanıcıları için koşullar sıkılaştırıldı. ECB, FED ve BOE gecikmeli olarak acil likidite sağlandı. FED Faizleri %0,5 puan indirdi.	Yüksek dönem faizleri Spekülatif davranışlar kredi kullananları olumsuz etkiledi. Tüketiciden kaynaklanan riskler azaldı. Merkez bankası yardımlarını tahmin etmek kolaylaştı.

Kaynak: BDDK, ABD Mortgage Krizi, Ankara, 2008, s.1.

Faizlerin düşük olduğu dönemlerde artan risk iştahıyla da araştırma yapılmadan çok fazla verilen subprime krediler sonucu yatırımcılar zarar etmiştir. 2007 yılının ikinci çeyreğinden sonra bu kredilerin geri ödemesi zorlaşmış ve bu da

sistemi kötü etkilemiştir. Subprime krediler birçok risk unsurunu içermektedir. Bu nedenle risklerin yönetimi ve kontrolünde daha çok şeffaflığın olması gerekli görülmektedir. Yine kullanılan karmaşık türev ürünler de sorunların artmasına neden olmuştur. Başlangıçta kredilerin ödenememesi nedeniyle başlayan kredi krizi, ödemelerin yapılamaması nedeniyle 2007'nin ikinci çeyreğinden itibaren likidite krizine dönüşmüştür.

1.4.3.1. Küresel Krizin Nedenleri

Mortgage krizi olarak ortaya çıkan durum takip eden süreçte bir likidite krizine dönüşmüştür. ABD'de 2007 yılında, finans ve sigorta, gayrimenkul, inşaat ve madencilik sektörü başta olmak üzere toplam dört sektörün büyüme hızının yavaşlamasıyla genel ekonominin büyüme hızı da yavaşlamıştır. Yatırımcıların risk almadan kazanç elde etme isteği maliyeti düşük, kolay kredi imkânlarına bağlı olarak tüketicilerin aşırı borçlanmasına ve kontrolsüz kredi genişlemesine neden olarak sistemin risk durumunu artırmıştır (Coşkun ve Balatan, 2009, s. 16).

Küresel krizin tetikleyen neden likidite bolluğu ve verilen özensiz kredilerdir. Kriz öncesi artan likiditeyi karlı işlemlere dönüştürebilmek bankaların karşılaştığı en önemli sorunlardandır. Bankaların geliri olmayan kişilere de verdiği sınırsız krediler sonucu varlık fiyatları ve konut fiyatları çok hızlı şekilde artmaya başlamıştır. Bu da borçların geri ödemesinde sorunlara neden olmuş, krizin oluşmasında rol oynamıştır.

Kriz öncesi sabit kur rejimi uygulayan ülkelerin, artan sermaye akımları nedeniyle hem iç hem de dış dengesinde bozulma yaşanmıştır. Dalgalı kur rejimi uygulayan ülkelerde ise reel efektif döviz kurundaki değişimin normal kur üzerinden gerçekleşmesi ve para otoritelerinin faiz oranları üzerindeki etkisini sürdürmesi, ekonomide ortaya çıkan dengesizliklerin boyutunu sınırlandırmıştır. Dalgalı kur rejiminin uygulandığı ülkelerde, piyasalarda ortaya çıkan likidite sıkışıklığına karşı piyasaların esnek bir yaklaşım sergilemesine neden olmuştur. Dalgalı kur rejimi uygulayan ülkelerin büyüme ve enflasyon oranlarında kriz döneminde daha ılımlı bir azalış olduğu görülmektedir.

Krizin bu denli derinleşmesi ve ABD'yi aşarak küresel boyut kazanması ise esas itibariyle “menkul kıymetleştirme” nedeniyle olmuştur. Menkul kıymetleştirmenin krizin sebeplerinden birisi olarak değerlendirilmesinin ana sebebi bu sayede riskin aktarımının kolaylaşmasıdır. Örneğin konut kredisi kullandıran bir banka kredilerin geri ödemelerini menkul kıymetleştirerek bunları kısmen veya tamamen bir mortgage kuruluşuna satmaktadır. Bu mekanizma kriz durumunda mali sistemi son derece kırılgan bir hale getirmektedir. Şöyle ki kredi ödemelerindeki bir aksama hem krediyi kullandıran bankayı hem de menkul kıymeti satın alan mortgage kuruluşunu zarara uğratmaktadır (Alantar, 2009, s.5).

Bankacılık faaliyetlerinin son zamanlarda daha fazla denetlenmesi bu alandaki kar marjlarının azalmasına neden olmuştur. Kar marjlarının azalması bankacılık sektöründe riski yüksek türev ürünlerin kullanılmasına yol açmıştır. Bu gelişme beraberinde hem bankacılık sektöründe hem de reel sektörde krizleri tetikleyen bir unsur olmuştur. Kısa vadeli yabancı fonların da ülkeyi hızla terk etmesi ekonomik krizin sebeplerinden biridir (Altuntepe, 2009, s.131).

Deregülasyon, finansal yenilikler, sorunlu muhasebe standartları ve küresel dengesizlikler de krizin nedenleri arasındadır. Deregülasyonun getirdiği aşırı serbestlik finansal sistemin uzun dönemde tehlikeye girmesine neden olmuştur. Finansal yenilikler, riskin belirsizleşmesine neden olan türev ürünleri ortaya çıkarmış böylece krizin oluşmasını desteklemiştir.

Gelişmiş ülkelerde ve ABD'de de her fonksiyon için ayrı bir mali kurum mali araç oluşturulmuştur. Sıradan yatırımcılar için değişen ve farklılaşan finansal yenilikleri kontrol etmek mümkün değildir. Bir diğer sorun da asimetrik bilgi sorunudur. Bilgi yatırımcılara ve firmalara farklı şekillerde ulaşmaktadır. Bu krizde bankaların ne çeşit varlıklara sahip olduğu ve değerinin ne olduğu yeterince şeffaf belirlenememiştir.

Bu krizin ilk ayırt edici niteliği ise oluşum şeklinin bilinen isleyişin dışında olmasıdır. Buradaki sorun likidite sıkışıklığı değildir. Piyasalarda yeterli likidite vardır. Ancak paraya sahip olanlar, bu parayı geri ödeyebileceği noktasında

belirsizlik olanlara vermek konusunda istekli davranmamaktadırlar. İkinci niteliği ise gelirin değil borcun talebi tetiklemiş olmasıdır. Krizi yaratan yalnızca bankacıların hataları ya da hırsları değil, ekonominin durgunluk eğiliminden kurtarılması için borç kullanma çabalarıdır. İşte asıl sorun, geniş bir borç takviyesi ve spekülâtif finansal varlık yatırımı olmaksızın büyüemeyen bir ekonomidir. Değınilen sorunun çözümü için kredi akısının yeniden sağlanması ve harcamaların desteklenmesi önerilmektedir (Öztürk ve Gövdere, 2010, s.383).

1.4.3.2. Küresel Krizin Türkiye Ekonomisine Etkileri

Küresel kriz hızlı bir şekilde yayılmış ve gelişmiş ülkeleri de etkilemiştir. Küreselleşme sonucu piyasalar birbirine daha fazla yakınlaşmış, bu nedenle bir ülkedeki finansal sorun kısa sürede diğer ülkeleri de etkisi altına almaktadır. ABD’de başlayan bu kriz de bankaların borç verme riskini yabancı yatırımcılara aktarması nedeniyle ilk önce Avrupa ülkeleri daha sonra da tüm dünya ülkelerini etkisi altına almıştır.

2008 krizini diğer krizlerden ayıran en önemli özelliğı sadece gelişmekte olan ülkeleri değil gelişmiş ülkeleri de etkilemesidir. Gelişmekte olan ülkelerin, daha önce yaşadığı krizler nedeniyle finansal ve bankacılık alanında gerçekleştirdikleri reformlar bu krizden daha az etkilenmelerinin sebebi olarak görülmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler, kriz sonrasında net sermaye akımlarındaki azalmanın da etkisi ile görülen likidite daralmasına karşı önlem olarak önce politika faizlerini ve zorunlu karşılık oranlarını düşürmüşlerdir. Ancak, bu çıkış dalgasının tersine dönmesi ve politika faiz oranlarının küresel anlamda düşük tutulması ile birlikte ortaya çıkan likidite bolluğuna karşılık bu defa gelişmekte olan ülkelere zorunlu karşılıklar tedrici bir şekilde artırılmaya başlanmış ve kriz öncesi düzeylere çıkarılmıştır. Ülkemizde de para politikası çıkış stratejileri kapsamında benzer bir politika izlenmiştir. Bu kapsamda, sermaye akımlarının devam ettiğı ve çoğı ülkede enflasyonist baskının olmadığı ve politika faiz oranları genel olarak aynı seviyelerde tutulduğı kriz sonrası dönemde, zorunlu karşılıklar likidite yönetimi yanında makro riskleri azaltıcı daha kapsamlı bir araç olarak kullanılmaya başlamıştır. Ayrıca,

likidite artışının kredi hacmi ve varlık fiyatları üzerindeki etkilerinin giderilmesi amacıyla bazı ülkelerde kredi-değer rasyosu gibi araçlar da kullanılmıştır (TCMB, 2010, s.47).

Türkiye, bankacılık sisteminin yapısal özelliği nedeniyle bu krizi göreceli olarak daha az hasarla atlattır. Türkiye’de yaşanan 2001 krizinden sonra alınan önlemler sonucu Türkiye’de bankacılık sektörü sağlamlaştırılmış ve istikrara kavuşturulmuştur. BDDK’nın aldığı tedbirler, bankaların sıkı bir şekilde denetlenmesi, bankaların sermaye yeterlilik oranlarında eksiklikler olmaması, döviz varlıkları ile yükümlülükleri arasında denge olması, konut ipoteğine dayalı tahvil ve bono ihracatının yapılmaması krizin etkilerini azaltan olumlu özelliklerdir.

Tüm dünyayı etkileyen bu krizin Türkiye’ye de az da olsa olumsuz etkileri olmuştur. Reel sektör finans maliyetleri yükselmiş, karlılık azalmıştır. Krizle birlikte uluslararası piyasalarda ortaya çıkan likidite sorunu yurtdışı kaynaklı kredi bulmaları zorlaşmış bu nedenle Türkiye’deki bankalar iç piyasaya yönelmek zorunda kalmışlardır. İhraç ettiğimiz mallara olan dış talep azalmıştır. Tasarruflar düşmüş ve yatırımlar azalmıştır. Tasarruf yatırım açığı, dış kaynak ihtiyacını arttırarak büyüme potansiyelini düşürmüştür. Kriz sonrasında reel sektör daralırken bankacılık sektörü büyümüştür.

2008 yılının sonunda ve 2009 yılının ilk çeyreğinde ekonomik durgunluğun küresel ölçekte yaygınlık kazanması ve uluslararası emtia fiyatlarında ortaya çıkan gerilemelerin küresel enflasyonda belirgin bir düşüşe neden olduğu görülmektedir. Bu süreçte, gelişmiş ülkelerin tüketici fiyat enflasyonundaki düşüş eğilimi daha belirgin olurken gelişmekte olan ülkelerin enflasyon oranlarında da hızlı bir gerileme süreci yaşanmıştır. Bu bağlamda, Türkiye’de bu süreçte yaşanan enflasyon gelişmelerinin de mevcut küresel is çevrimi çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. 2007 yılında tüketici fiyat endeksi (TÜFE) yüzde 8,4 iken 2008 yılı sonunda yüzde 10,1’e yükselmiş ve yılsonu hedefi etrafında oluşturulan belirsizlik aralığının üst sınırı üzerinde kalmıştır. 2009 yılının ikinci çeyreğinde ise TÜFE artış oranı yüzde 0.77 olmuş ve ilk çeyreğe kıyasla 2.16 puan azalarak yıllık bazda yüzde 5.73 seviyesine gerilemiştir. Yılın ikinci çeyreğinde, gıda grubu haricinde kalan tüm

ana gruplarda yıllık enflasyonun gerilediği gör÷lmektedir Enflasyon oranlarında, beklenenden daha sert bir düşüş yaşanmasında talep koşullarındaki hızlı daralmanın yanı sıra emtia fiyatlarında gözlenen gerilemeler ve mali tedbirler kapsamında yapılan geçici vergi indirimleri de etkili olmuştur (Öztürk ve Gövdere, 2010, s.389).

Küresel krizle birlikte Basel Komitesi tarafından Basel Kriterlerinde değişiklik yapılmış, bankaların mali sistemlerini güçlendirmek için önlemler alınmıştır. Türk Bankacılık Sistemi'nde de yeni hazırlanan Basel III Uzlaşısı ile birlikte, sermaye yeterlilik rasyosundan bankaların kredilere ayırdıkları karşılıkların kriterlerine, likidite rasyosundan risk yönetimi kurallarına kadar pek çok alanda yenilikler yapılması planlanmaktadır.

Yaşanan kriz, ÷lkelerin bankacılık sistemlerinde yüksek düzeyde bilanço içi ve dışı borçluluk oluştuğunu ortaya koymanın yanı sıra bankaların yüksek risk ağırlıklı sermaye yeterlilik oranlarına sahip olmalarının dayanıklılıklarına ilişkin yeterli bir gösterge olmayabileceğini göstermiştir. Bu nedenle Basel III içinde risk bazlı olmayan bir kaldıraç oranı düzenlemesine yer verilmiştir. Bu düzenleme ile hem risk odaklı sermaye yeterlilik yaklaşımının desteklenmesi hem de bankaların borçluluklarının sınırlandırılması hedeflenmektedir (TCMB, 2010, s.59).

1.5. Finansal Krizler Sonucu Türk Bankacılık Sisteminde Alınan Önlemler

Türkiye'de yaşanan 1994 krizinden sonra bozulan ekonomik dengeleri yeniden sağlamak ve piyasalardaki panik havasını ortadan kaldırmak için yeni bir istikrar paketi uygulamaya koyulmuştur. Bu program ile kamu açıklarının azaltılması, dış ticaret dengesinin sağlanması ve ekonomik yapının iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedeflere rağmen yapılan uygulamalar çok başarılı olmamıştır (Karataş, 2004, s.66).

2000 yılı başından itibaren, IMF destekli Enflasyonu Önleme ve Ekonominin Yeniden Yapılandırılması Programı uygulanmaya başlanmıştır. Program döviz kuru ve enflasyon oranını kontrol altına alarak sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemiştir.

Programın ilk altı aylık uygulaması olumlu sonuçlar vermiştir. Yıllık enflasyon hızı %70'den %50'ye, devlet tahvili yıllık faizleri %120'den %40'a, döviz artış hızı yıllık %25 düzeyine inmiştir (İşeri, 2005, s.28).

2001 yılı sonunda yaşanan son finansal krizden sonra maliyetinin çok yüksek olmasına rağmen sabit kur rejiminden dalgalı kur rejimine geçilmiştir. Türkiye'de o dönemde diğer ülkeler de olduğu gibi sisteme olan güveni sağlamak için mevduat güvencesi verilmiştir. Mevduat faizlerine sınırlandırma getirilmemiş bu nedenle çoğu kişi yüksek getiri elde etmek amacıyla tasarruflarını yüksek riskli bankalarda değerlendirmişlerdir. Bunun sonucunda yeniden yapılandırma faaliyetlerinin maliyeti arttırmıştır.

Ülkemizin yaşadığı 2000-2001 krizlerinde de en büyük etki bankacılık sisteminde olmuştur. 1994 krizinin etkilerini bertaraf etmek amacı ile o zamanki hükümet tarafından getirilen mevduat güvencesi nedeni ile bankalar piyasa kuralına aykırı davranmışlardır. Bunun neticesinde birçok banka devletin bünyesine alınmış, kimisine sermaye eklenerek sistem içerisinde kalması sağlanmış, kimisi de sistemin dışarısında bırakılmıştır. Bankacılık sisteminde var olan bozuklukların giderilmesi için bankacılık yeniden yapılandırma programı ortaya çıkarılmıştır. Bu programla; bankaların sermaye yapısı güçlendirilmeye çalışılmış, etkin bir gözetim sistemi ortaya çıkarılmış, sistemde şeffaflık sağlanmış ve buna benzer çalışmalar yapılmıştır (Coşkun ve Balatan, 2009, s.21).

Türk Bankacılık Sektöründe Kasım 2000 ve Şubat 2001 tarihlerinde yaşanan kriz sonrasında sektörün daha verimli, daha sağlıklı ve dünya çapında rekabet edebilecek yapıya kavuşması açısından bir yeniden yapılandırma programının hazırlanması gerekli olmuştur. Bu amaçla hazırlanan "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı", 15 Mayıs 2001 tarihinde uygulamaya koyulmuştur (BDDK, 2004, s.7):

"4743 sayılı Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun" hazırlanarak, bankacılık sektörünün sermaye yapısı güçlendirilmiş

ve İstanbul yaklaşımı çerçevesinde reel sektörün mali kesime olan borçları yeniden yapılandırılmış,

Kamu ve TMSF bankalarının Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası dışındaki kaynaklardan gecelik borçlanması sıfırlanmış,

Kamu bankalarının 19 milyar dolar olan görev zararları tasfiye edilmiş ve görev zararları oluşumuna yol açan kanun ve kararnameler iptal edilmiş,

Bankacılık sektörünün sorunlu aktiflerinin çözümünü hızlandırıcı mekanizmalar hayata geçirilmiş,

Gözetim ve denetim çerçevesini güçlendirici ve sektörde etkinliğini arttırıcı düzenlemeler yapılmış,

TMSF bankaların yabancı para açık pozisyonları 4 milyar dolardan 400 milyon dolara, özel bankaların yabancı para açık pozisyonları ise 8,4 milyar dolardan 1,3 milyar dolara düşürülmüş,

TMSF kapsamındaki bankalara borçlu olanlar ile geri ödeme planları yapılmış,

2000 yılının Aralık ayında %9,3 olan bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranı 2002 yılının Aralık ayında % 27,1'e yükselmiştir.

Yeniden yapılandırma programıyla kamu bankalarının görev zararları tasfiye edilmiştir. Sermaye yapılarını güçlendirmek için kamu bankalarına hem menkul kıymet hem de nakit olarak kaynak aktarımı yapılmıştır. Kamu bankalarına ait fazla şubeler kapatılmış, bağımsız denetime ağırlık verilmiştir.

Yeniden yapılandırma sonucu Türk Bankacılık Sektöründe finansal risk yönetebilir düzeye inmiş, yapılan denetimler sistemdeki şeffaflığın artmasını sağlamıştır. Bankaların karlılıkları artmış, sektörün sermaye yeterliliği artırılarak, sermaye yapısı güçlendirilmiştir. Bankalar sistemindeki kırılğan yapı ortadan kaldırılmıştır. Bankacılık sisteminde yapılan bu düzenlemelerle Türkiye Bankacılık

Sistemi sağlam bir yapıya kavuşturulmuştur. Bu nedenle Türkiye 2008 yılında yaşanan küresel krizi diğer ülkelere oranla daha az hasarla atlattır.

Uluslararası gelişmelerin Türkiye'ye olan olumsuz etkilerini sonlandırmak amacıyla hükümet ve ilgili kurumlar tarafından 2008 yılı son çeyreğinden itibaren alınmaya başlanan tedbirler 2009 yılında da sürdürülmüştür. Hükümet ve ilgili kurumlar tarafından alınan önlemler sayesinde 2009 yılının ilk çeyreğinden itibaren beklentilerde bozulma durumu, davranışlar yavaş da olsa olumluya dönmüştür. Hükümet, merkez bankası, BDDK ve sermaye piyasası kurulu tarafından alınan tedbirler aşağıdaki gibidir (TBB, 2010, s.2-5):

Hükümet tarafından alınan önlemler:

Şubat 2009'da kısa çalışma ödeneğinin süresi 3 aydan 6 aya çıkartılmıştır. Haziran 2009'da kısa çalışma ödeneğinin süresi 6 ay daha uzatılmıştır. Teşvik uygulaması 49 ile dönük olarak bir yıl uzatılmıştır. Emekli aylıklarına haciz getirilmemesi esası benimsenmiştir.

Mart 2009'da açıklanan önlem paketi ile beyaz eşya, otomotiv ve konut sektörlerinde vergi oranları indirilmiş; KOBİ'lere ek ödenek sağlanmış ve Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF) düşürülmüş ve Türk Eximbank'ın sermayesi artırılmıştır. Sanayide kullanılan elektrikte indirimli tarife yaygınlaştırılmıştır.

Mart 2009'da açıklanan ikinci bir paket ile mobilya, iş makineleri, bilişim ve büro mobilyalarında KDV düşürülmüştür. Nisan 2009'da bu uygulamanın kapsamı genişletilerek, otomotiv yan sanayi ve telefon gibi sektörler eklenmiştir. Daha sonra vergi indirimleri Ekim 2009 tarihine kadar uzatılmıştır.

Mart 2009'da, TC Ziraat Bankası A.Ş. tarafından sağlanan tarım kredilerinin vadesi uzatılmıştır.

Kredi Garanti Fonu A.Ş.'ne (KGF) Hazine desteği sağlayan "Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanunda Değişiklik

Yapılmasına Dair Kanun” Haziran 2009’da yasalaşmıştır. Kanuna göre, firmalara kredi garantisi sağlamak üzere 1 milyar liraya kadar nakit kaynak aktarılacak veya özel tertip Devlet İç Borçlanma Senedi (DİBS) ihraç edilecektir. İhraç edilecek özel tertip DİBS için, Hazine Müsteşarlığı bütçesine tertip açmaya ve bu tertibe 1 milyar liraya kadar ödenek aktarmaya, Maliye Bakanı yetkili kılınmıştır.

KGF’nin sermayesi, yirmi bankanın da katılımıyla 60 milyon TL’den 240 milyon TL’ye çıkarılmıştır.

Haziran 2009’da “Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile Toprak Mahsulleri Ofisi’ne (TMO) en fazla 2,6 milyar TL kaynak aktarımı sağlanması ve Hazine Müsteşarlığının ikrazen özel tertip devlet iç borçlanma senedi ihraç edebilmesi sağlanmıştır.

Hükümet tarafından Haziran 2009 tarihinde yeni teşvik sistemi açıklanmıştır. 2010 yılı sonuna kadar geçerli olacak söz konusu yeni teşvik sistemiyle; 12 sektörde büyük yatırımların desteklenmesi ve Türkiye’yi 4 bölgeye ayırıp sektörel ve bölgesel teşvikler verilmesi öngörülmektedir.

Kredi kartı borçlarının yapılandırılmasına ilişkin yasal düzenleme Temmuz 2009’da yürürlüğe girmiştir. Buna göre, 31 Mayıs 2009 tarihi itibarıyla ödeme ihtarı çekilen, icra takibi başlatılan veya banka tarafından takip olunan kredi kartı borçları için 60 gün içinde başvuru yapılması ve sözleşmede belirtilen asgari ödeme tutarının, dönem borcunun yüzde 20’sinden aşağı olmaması öngörülmüştür. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu bu oranı yüzde 40’a kadar artırmaya, artırdığı oranı yüzde 20’ye kadar düşürmeye yetkili kılınmıştır.

Hükümet tarafından açıklanan istihdam paketi ile toplum yararına işler için getirilen desteklerin, işsizlik sigortası fonundan finanse edilmesi ve bu kapsamda 120 bin işsize doğrudan istihdam sağlanması öngörülmüştür. Ayrıca, mesleki eğitimlerle 200 bin işsize eğitim verilmesi ve program kapsamında ulaşılabilecek işsiz sayısının 500 bin olması amaçlanmıştır.

Temmuz 2009'da Varlık Barışı olarak bilinen düzenlemenin uygulama süresi önce Eylül 2009 tarihine daha sonra 2009 yılsonuna uzatılmıştır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından, esnaf ve sanatkârlar ile tüm KOBİ'lere yönelik 3 aylık yeni bir kredi destek programı hayata geçirilmiştir. Bu desteklerin KOSGEB'in Orta Vadeli Programda yer alan bütçesiyle uyumlu bir çerçevede belirlendiği belirtilerek, "2009 yılı bütçesine ek bir yük getirmeyeceği" ifade edilmiştir. Bu nedenle, söz konusu desteklerin, sadece 2009 yılı sonuna kadar geçerli olması ve destek programlarından ilkiyle 100 bin işletmeye 2,5 milyarlık kredi sağlanmasını öngörülmüştür.

Merkez Bankası tarafından alınan önlemler:

Kısa vadeli faiz oranları 2009 yılı içinde toplam 8,5 puan düşürülmüş, yüzde 15'ten yüzde 6,5'e indirilmiştir.

Mart 2009'dan itibaren döviz talebinin hızla yükselmesine bağlı olarak döviz satım ihaleleri başlatılmış ve Mart ayında toplam 18 ihalede 900 milyon dolar satış yapılmıştır. Ağustos ayından itibaren, ekonomide döviz arzının yeniden yükselmesiyle beraber, banka döviz alım ihalelerini yeniden başlatmış ve 2009 yılında toplam 4,2 milyar dolar alım yapmıştır. Böylece, Bankanın 2009 yılında yaptığı net döviz alımı 3,3 milyar dolar olmuştur.

Şubat ayında bankaların Merkez Bankasından alabilecekleri döviz depolarının vadesi 1 aydan 3 aya yükseltilmiş, Merkez Bankası borç verme faiz oranı ABD doları için yüzde 7'den yüzde 5,5'e; euro için yüzde 9'dan yüzde 6,5'e düşürülmüştür.

Mart ve Nisan aylarında daha çok firmanın ihracat reeskont kredisi kullanmasına imkan sağlayan düzenlemeler yapılmış ve kredi limitleri de artırılmıştır.

Ekim 2009'dan itibaren TL zorunlu karşılık oranı yüzde 6'dan yüzde 5'e düşürülmüştür.

Piyasanın likidite ihtiyacının karşılanmasını teminen fonlama yapılmış, Haziran ayından sonra fonlama imkânları arasına 3 ay vadeli repo ihaleleri de katılmıştır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından alınan önlemler:

BDDK tarafından Resmi Gazete'nin 23 Ocak 2009 tarih ve 27119 sayılı nüshasında Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar için Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik yayımlanmıştır. Yeni düzenleme ile birlikte, hâlihazırda sorunsuz görünen kredilerin de beklenmeden, yeniden yapılandırılabilmesine imkân tanınmıştır. Söz konusu yönetmeliğin 1 Mart 2010 tarihinde süresi dolan Geçici 2'nci ve Geçici 3'üncü maddelerinin süresi, bu kez Resmi Gazete'nin 6 Mart 2010 tarih ve 27513 sayılı nüshasında yayımlanan yönetmeliğin 4'üncü maddesi ile 1 Mart 2011 tarihine kadar uzatılmıştır.

BDDK, bankaların karlarını dağıtmayarak bünyelerinde tutmasını istemiş ve kar dağıtımını Kurul iznine bağlanmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulu tarafından alınan önlemler:

Nisan 2009'da, Sermaye Piyasası Kurulu fon çıkışı gerektirmeyen sermaye azaltımlarına ilişkin ilkeleri belirlemiştir. Yapılan açıklamada uluslararası kriz nedeniyle şirketlerin halka arz suretiyle nakit sermaye artırımını yapmaları imkânı ekonomik olarak ortadan kalktığı için bu durumun nakit sermaye ihtiyacı olan şirketleri zorunlu olarak sermaye artırımına yönlendirdiği belirtilmiştir. Daha önce yapılan düzenlemelere ilave olarak payları nominal değer altında işlem gören şirketlerin nakit sermaye artırımlarına imkan sağlamak amacıyla halka açık anonim ortaklıklar için fon çıkışı gerektirmeyen sermaye artırım sürecine ilişkin ilke ve esasların Kurulca belirlendiği ifade edilmiştir. Öte yandan, belirsizliğin azaltılmasını teminen, hükümet; Orta Vadeli Program yoluyla üç yıllık temel ekonomik hedefleri açıklamış, beklentileri ve davranışları olumlu yönde etkilemeye çalışmıştır.

2. BANKACILIKTA RISK YÖNETİMİ

2.1. Bankacılıkta Risk Kavramı

Yaşanan finansal krizler sonucu risk yönetimi kavramı daha çok önem kazanmıştır. Bankacılıkta risk yönetimi alanında önemli bir yeri olan Basel Kriterleri de sürekli yenilenmekte ve bankacılık risklerinin etkin olarak kullanılmasında rol oynamaktadır.

Risk, ileride yaşanacak olayların belirsizliğinden kaynaklanmaktadır. Risk ile belirsizlik birlikte var olan kaynaklardandır. Risk belirsizliğe maruz kalmaktır. Risk beklenen yani gerçekleşmesi en olası sonuçla gerçekleşen sonuç arasındaki sapmadır. Belirsizlik ise elde edilecek olası sonuçların dağılımıdır. Dağılım ne kadar geniş ise belirsizlik de o kadar fazla demektir (Alkin, Savaş ve Akman, 2001, s.105).

Bankacılık sektörü çok sayıda risk unsuruyla karşı karşıyadır. Bu risklerin ölçümüyle ilgili sağlıklı araştırmaların yapılabilmesi, risklerin özenli bir biçimde belirlenmesine ve tanımlanmasına bağlıdır.

Bankalar açısından risk, planlanan ve arzu edilen başarının gerçekleşmemesini ifade etmektedir. Kar maksimizasyonu amacını güden işletmeler olan bankaların bu amaçlarında meydana gelebilecek sapmalar risk unsurunu ortaya çıkarmakta ve riskin bankacılıkta önlenemeyen ve giderilmeyen bir faktör olarak ele alınmasını zorunlu hale getirmektedir (Babuşcu, 1997, s.60).

Bankaların olumsuz sonuçlar doğuran faaliyetlerinin ülke ekonomisine zararı kaçınılmazdır. Bu yüzden bankalarının faaliyetlerinin denetimi sürekli ve etkin olarak yapılmalıdır. Bankacılıkta karşılaşılan en önemli risklerden biri beklenmeyen kayıplar durumunda banka için ne kadar sermaye ayrılması gerektiği sorunudur. Bunun için de düzenleyici otoriteler tarafından belirlenen “Sermaye Yeterlilik Oranı” bankaların bir birimlik sermaye karşılığında kaç birimlik risk üstlenildiğini gösteren orandır. Sermaye yeterlilik oranı genel olarak %8 olarak belirlenmiştir. Türkiye’de

ise bu oran %12'dir. Basel Kriterleri de sermaye yeterlilik oranının uygun olarak belirlenmesi ve mali kesimin istikrarını sağlamaya dönük yaklaşımları içermektedir.

Risk yönetiminin amacı, bankaların risk almasını önlemek değildir. Bankacılıkta risk yönetiminin hedefi, bankanın finansal performansını iyileşmek ve bankanın çok büyük zararlarla karşılaşmasını engellemektir. Etkin risk yönetimine sahip olan bankalar üstlendikleri kredi, piyasa ve işlemsel riskleri her yönüyle incelerler, olası krizlerden önce oluşabilecek kayıplarını belirler, en aza indirebilecek önlemler alırlar.

Riskleri etkin bir şekilde yönetebilmek için riskler öncelikle tanımlanmalı ve özellikleri iyice belirlenmelidir. Risk yönetiminin ilk aşamasında bankalar bilançosundaki riskleri iyice belirlemeden, bu riskleri ölçme ve yönetme faaliyetlerine başlamamalıdır. Bankaların risk yönetimi için görevlendirdikleri personellerinin iyi eğitim almış olması önemlidir. Riskler belirlenip ölçüldükten sonra doğru biçimde yönetilmesi gerekmektedir. Risk yönetim sürecinin etkin olarak yapılabilmesi için bankaların karlılık unsuruna, bankacılık düzenlemelerine, müşteri ilişkilerine, piyasaların özelliklerine ve risk dağılımına dikkat etmeleri gerekmektedir.

Türkiye'de ve diğer ülkelerde risk kavramı bankacılık sektöründe oldukça önemli hale gelmiştir. Riskin derecesi arttıkça getirisinin de arttığı bilinmektedir. Bankacılık sektöründe risk ve fırsat unsurları birliktedir. Etkin bir şekilde yönetilen risk beraberinde karlılığı ve büyümeyi de getirecektir.

2.2. Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler

Bankalar faaliyetleri nedeniyle çok çeşitli ve karmaşık yapıda risk unsuruyla karşılaşılırlar. Bu risklerin ölçülmesi ve yönetilmesi çok önemlidir.

2.2.1. Faiz Oranı Riski

Piyasa faiz oranlarının değişimi nedeniyle, bankanın faiz marjının daralmasıdır. Faiz oranlarında meydana gelen dalgalanma ve değişkenlik, belirsizlik ortamı oluşturmaktadır. Bu durum da bankaların uzun vadeli ya da sabit oranlı yükümlülüklerinden kaçmalarına neden olmaktadır. Bankacılıkta faiz riski doğal kabul edilmektedir. Bankanın karını arttırabilir. Fakat aşırı faiz riski banka gelirleri ve sermaye tabanı için büyük risk oluşturmaktadır.

Faiz oranı riskini beş grupta incelemek mümkündür (Atan, 2002, s.21):

Gelir Riski: Faiz oranlarındaki değişime karşı duyarlı olan bir aktifin ya da pasifin getirisinde meydana gelen değişimdir. Kısaca net kar marjındaki değişimdir. Gelir riski Türkiye Bankacılık Sektörü için önemli bir risktir. Ülkemizde yaşanan krizler ve belirsizlikler nedeniyle sektördeki bankaların çoğunluğu kısa vadeli işlemlere yönelmektedir. Banka bilançolarında önemli bir kalem durumundadır.

Fiyat Riski: Faiz oranlarındaki değişim faize karşı çok duyarlı olan aktif ve pasif kalemlerinin getirilerini etkilerken, faize karşı çok duyarlı olmayan ya da sabit getirisi olan bilanço kalemlerini de etkilemektedir. Fiyat değişimlerine sebep olmaktadır. Kısaca fiyat riski bilançonun piyasa değerindeki değişimdir.

Yeniden Yatırım Riski: Aktiflerden elde edilen faiz gelirlerinin farklı faiz oranlarından yeniden yatırıma dönüştürülmesidir. Elde edilen gelirlerin daha yüksek ya da düşük faiz oranlarından yeniden yatırıma dönüştürülmesine bağlı olarak bankanın lehine bir kazanç ya da aleyhine bir kayba dönüşebilir.

Önceden Ödenme Riski: Uzun vadeli olarak yüksek faiz oranı ile verilmiş bir aktifin, kredi faiz oranlarının düşmesi sebebiyle vadesinden önce geri ödenmesi riskidir. Bu bankanın aleyhine kayba dönüşen bir risktir.

Temel Risk: Kredi ve mevduat faiz oranları gibi faiz oranlarında meydana gelen değişimlerin, spot ve gelecek işlemlerin faiz oranlarına da aynı oranda yansımaması riskidir.

Bankaların faiz oranı riski yönetiminde aktif ve pasif kalemlerinin vadelerinin uyumlu olmasına dikkat etmeleri gerekir. Bankaların aktif ve pasifleri genelde sabit faizlidir. Bankaların sabit faizli aktifleri pasiflerinden daha uzun vadeli olduğu için faiz oranlarının artması karlılığı düşürerek faiz riski oluşturur. Bu nedenle aktif-pasif yönetimi bankalar için faiz oranı riskinin azaltılabilmesi büyük önem taşımaktadır.

2.2.2. Döviz Kuru Riski

Ülke parasının diğer yabancı paralar karşısında değer yitirmesi veya kurumun döviz pozisyonunda mevcut yabancı paraların birbirleri arasındaki değerlerinde (parite) meydana gelen değişmeler sonucunda uğranılacak zarar olasılığıdır (Kaval, 2000, s.28)

Küreselleşme sonucu bankalarda yabancı para işlemlerinin artması sonucu döviz kuru riski de önemli hale gelmiştir. Döviz kuru riski iyi yönetilmezse bankanın zarar etmesine neden olabilir. Ülke içinde belirsizlik ve güvensizlik durumu söz konusu olduğunda bankalar daha fazla kur riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Kur riski döviz kurlarındaki olağandışı hareketlerden oluşabilecek risklerdir. Kur riski; nakit akışının azalması, nakit harcamaların artışı, kârın azalması, yabancı aktiflerin değerlerinde azalma, yabancı pasiflerin değerlerinde artış, yerel ve yabancı piyasalardaki rekabetçi durumun zarar görmesi gibi durumlara neden olabilir.

Kurlardaki volatilité ve değişme ihtimaliyle değişme oranı arttıkça kur riski artmakta, azaldıkça kur riski düşmektedir. Kur riskinin azaltılması gelecekteki kurlar hakkında tahmini içeren simülasyonla ve finansal türev enstrümanların kullanımıyla gerçekleştirilebilir. Böylece kur değişikliklerinin tahmini ve finansal türev enstrümanların kullanımıyla kur riskinin azaltılması mümkündür. Zarar olasılığı

bulunan kur riski için finansal türev enstrümanlar ile riskten korunulabilir. (Özçelik, 2006, s.24)

2.2.3. Kredi Riski

Bankacılıkta bilinen en yaygın ve eski risk türüdür. Kredi müşterilerinin bankaya olan yükümlülüklerini kısmen ya da hiç yerine getirmemesi sonucu oluşan risktir.

Kredi vermek bankacılığın en temel tarihsel işlevi olmakla birlikte aynı zamanda bir bankanın en riskli faaliyetidir. Borçluların, borçlarının anaparasını ve faizini zamanında ödememesi bankalar açısından hem likidite hem de kar-zarar sorunu yaratır. Bankaların kredilerine ilişkin bu riske aynı zamanda gecikme ya da temerrüt (default) riski de denilebilir (Karacan, 1996, s.25).

Kredi riskinin azaltılması için Basel Komitesi tarafından belli kriterler getirilmiştir. Risk/öz sermaye oranı, belli bir şahıs veya gruba verilecek kredinin banka sermayesinin belli bir oranı geçmemesi ve risk yoğunlaşmasının azaltılması gibi kriterler bunlardandır. Özel sektöre verilen kredilerin GSYİH'ya oranının çok fazla artması yaklaşan bir krizin habercisi olabilir. Özel sektöre verilen kredilerin GSYİH'ya oranının arttığı yılların kriz dönemiyle çakışması da bunu göstermektedir (Tunalı, 2007, s.33).

Bankanın kredi politikasını oluştururken açılan kredileri belirli kuruluşlar, belirli sektörler veya belirli bölgelerde yoğunlaştırması da, gelecekte kredi riski ile karşı karşıya geleceğinin göstergesi olmaktadır (Babuşcu, 1997, 73).

Bankalar için kredi riski çok önemlidir. Bir banka kredi riskini değerlendirirken, kredi talep eden kuruluşun krediyi geri ödeyebilme kapasitesini araştırması gerekmektedir. Kredi riskini azaltabilmek için bankalar çeşitli önlemler almaktadırlar. Bunlar karşı taraftan teminat alınması, riskin bölümlendirilmesi ve çeşitlendirilmesi, verilen kredilere banka tarafından sınır getirilmesi olabilir.

2.2.4. Likidite Riski

Bankaların nakit akışlarındaki dengesizlikler sebebiyle nakit çıkışlarını tam olarak ve zamanında karşılayacak nakdi olmaması nedeniyle ödeme yükümlülüklerini zamanında yerine getirememelerinden dolayı oluşan risk türüdür.

Bankalar, taahhütlerini zamanında yerine getirebilmek amacıyla, mevcutlarında nakit değerler ya da likiditesi yüksek finansal araçlar bulundurmaya zorundadırlar. Eğer bir banka, taahhütleri karşılayabilecek söz konusu araçlara sahip değilse, likidite riskiyle karşı karşıya demektir. Bu risk, özellikle kısa vadeli varlıklarının yerine kısa vadeli taahhütlerini karşılayamama durumunda ortaya çıkar (Demircan, 2006, s.23).

Likidite riski banka bilançosunun hem aktifini hem de pasifini etkiler. Bankalar eksik likiditeyi tamamlayacak fon ödünç alır ya da aktiflerindeki varlıkları elinden çıkarmaya çalışır. Ayrıca bankanın aktifinde yeterince varlık bulunmaması da diğer risklerle karşılaşmasına neden olabilir. Bu nedenle likidite riski oldukça önemlidir. Bu yüzden merkez bankaları mevduatın belli oranını mevduat münzam karşılık olarak kullanılmaya hazır tutmaktadır. Bankaların likidite tutmaları aynı zamanda doğacak fırsatları değerlendirebilmeleri açısından önemlidir.

2.2.5. Operasyonel Risk

Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu oluşan hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personelin zaman ve koşullara uygun hareket etmemesinden, banka yönetiminde oluşan hatalardan, bilgi teknolojilerindeki aksamalar ve deprem, yangın, sel gibi felaketlerden ve terör saldırılarından kaynaklanan risk türüdür.

Operasyonel risk bir bankanın maliyetlerinin gelirlerini aşacak bir biçimde faaliyette bulunması ve bu nedenle özkaynaklarını yitirmesi anlamına gelmektedir. Bankaların ödeme sisteminde yeterli kontrolün olmaması ya da bilgisayar

teknolojisinin yarattığı olanaklar nedeniyle müşteriler tarafından dolandırılması bir tür operasyon riskidir (Mandacı, 2003, s.72).

Basel Komitesi tarafından yapılan tanıma göre; operasyonel risk, yetersiz veya başarısız iç süreçler, insan kaynakları ve teknolojik sistemler nedeniyle ya da dış kaynaklı olaylar sonucunda karşılaşılabilecek kayıp riski ifade etmektedir (Arslan, 2008, s.7).

Operasyonel risklere yol açan faktörler her kurumun kendi iç yapısına ve dinamik faaliyetlerine göre farklılık göstermektedir. Finansal kuruluşlar için operasyonel risk unsurları 5 başlık altında toplanabilir (Arslan, 2008, s.8):

Personel Riski: Banka yönetiminin ve personelin yetersizliğinden, ihmalinden, görevlerini kötüye kullanmaları gibi nedenlerden kaynaklanan risklerdir.

Sistem ve Teknoloji Riski: Bilgisayar ve iletişim sistemlerindeki teknik sorunlar ve aksamalar, virüs problemleri, yetersiz ve eskimiş sistemlerden kaynaklanan risklerdir.

Organizasyon Riski: Banka örgüt yapısı ve işleyişiyle ilgili sorunlardan doğan risklerdir.

Yasal Riskler: Bankalar özellikle yeni tip işlemlere girerken veya uluslararası faaliyetlerinde karşılaşırlar. Bunun nedeni söz konusu faaliyetlerin yabancı unsur taşımaları, buna bağlı olarak birden fazla hukuk düzenini ilgilendirmeleridir.

Dış Riskler: Banka dışındaki üçüncü kişilerle ilgili sahtekârlık olayları, deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanan riskler, terörist faaliyetler, sosyal kargaşanın yol açacağı zararlar, para aklama, web sitelerinin dış müdahalelerle kötüye kullanılması gibi risklerdir.

Operasyonel risk sonucu birçok banka kapatılmak zorunda kalmış, büyük miktarlarda kayıplar yaşanmıştır. 1984-1999 yılları arasında operasyonel risk nedeniyle yaşanan kayıplar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 7. Operasyonel Risk Kaynaklı Dünya’da Yaşanan Kayıplar

Kurum	Olay	Yıl	Zarar Miktarı (\$ Milyon)
Daiwa Bank, New York	Zayıf yönetim kontrolleri nedeniyle gerçekleşen yetkisiz tahvil işlemleri	1984-95	1.100
Sumitomo Corp, London	Yetkisiz işlemler, yolsuzluk ve sahtecilik	1986-96	1.700
UK Yaşam Sigortası Sektörü	Prim sahtekârlığı	1988-94	18.000
Standart Chartered, Hindistan	Bombay Menkul Kıymetler Borsasındaki usulsüzlükler	1992	400
Credit Lyonnais	Zayıf kredi kontrolleri	1980-90	29.000
ABD Bankaları, Şirketleri	Çek yolsuzluğu	1993	12.000
Londra Menkul Kıymetler Borsası ve Üye Şirketler	Taurus sisteminin çökmesi	1993	700
Kidder Peabody	Tahvil ticareti, yetersiz iç kontroller	1994	200
Procted & Gamble	Yönetim hataları	1994	157
Morgan Grenfell	Hatalı muhasebe kayıtları	1990	640
Orange County	Tahvil ticareti, eksik yönetim kontrolleri	1994	1.700
Barings, Singapur	Türev işlemlerinde yetersiz kontrol ve görevlerin ayrılma ilkesindeki yetersizlikler	1995	1.600
Deutsche Bank, Londra	Yetkisiz yatırım kararları	1996	600
eBay	Teknolojik problemleri	1999	Piyasa değerinde 5.000 düşüş

Kaynak: Cihan Arslan, Bankalarda Risk Yönetimi ve Operasyonel Risk Süreçlerinin Değerlendirilmesi, Ankara, 2008, s.3

2.2.6. Piyasa Riski

Bankanın genel piyasa riski (faiz oranı riski), spesifik risk, kur riski, emtia riski, takas riski nedeniyle maruz kalabileceği zarar olasılığıdır.

Sermaye piyasasında, bazı zamanlarda, belirli nedenlerle, bazen de hiçbir neden olmadan, finansal varlıkların pazar payında önemli düşüşler olabilir. Bu düşüşlerin yatırımcı verimi üzerindeki olumsuz etkisi piyasa riskini oluşturmaktadır. Piyasa riskinden kaynaklanan fiyat değişimleri, şirketlerin denetimi dışındadır. Yatırımcıların gelecek hakkındaki beklentilerini etkileyen birçok neden, piyasa riskini artırıcı ya da azaltıcı rol oynayabilir (Korkmaz ve Ceylan, 2006, s.499).

Piyasa riskini azaltabilmek, piyasa disiplinin sağlanmasıyla mümkün olabilir. Piyasa disiplini, piyasadaki kurumlarla ilgili bilgilerin zamanında ve doğru şekilde alınmasını içerir. Basel Komitesi ise piyasa riskini, bankaların bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarında tutulan pozisyonlarında piyasa fiyatlarındaki değişimler nedeniyle kayba uğrama riski olarak tanımlamıştır.

Piyasa riski, bankanın faaliyet gösterdiği dört ekonomik piyasada yaşanan dalgalanmalar sonucunda ortaya çıkan bir risktir. Bu piyasalar, faize duyarlı borçlanma araçları, döviz kuru, mal fiyatları ve hisse fiyatlarıdır. Piyasalarda meydana gelebilecek değişiklikler bankaların pazarladığı finansal araçların değerlerini de etkileyebilecektir (Parasız, 2000, s.185).

2.2.7. Ülke Riski

Ülke riski genel olarak uluslararası kredi işlemlerine, kredi alan kişi ya da kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yapısı nedeniyle yükümlülüğünü tamamen ya da kısmen yerine getirememesi anlamına gelir. Yani ülke riski, bir ülkenin çeşitli nedenlerden dolayı iç ve dış yükümlülüklerini yerine getirememesi ve ülkenin kendine özgü koşullarından kaynaklanan risklerin toplamıdır (Aloğlu, 2005, s.40).

Ülke riski kısaca tarif etmek gerekirse faaliyet gösterilen ülkede ekonomik kriz çıkması riskidir. Ülke riski çeşitli şekillerde meydana çıkabilir (Özçelik, 2006, s.17):

Merkez Bankası veya kamu bankaları gibi kamu kuruluşlarının ülkenin borçlarının yapılandırılmasında ortaya çıkabilecek ve kamusal risk olarak da adlandırabileceğimiz riskler,

Ekonomik koşullarda bozulmalar,

Ülkenin yerel para biriminin diğer ülke paraları karşısında değer yitirmesi veya diğer ülke paraları karşısında istikrarlı olmaması,

Yasal kısıtlamalar veya yerel paranın konvertibl olmaması nedeniyle ülkeden fon transferinin mümkün olmaması (Konvertibilite ve fon transfer riskleri ülke riskinin en yaygın çeşididir),

Elinde kıymet bulunduranlar için büyük kayıplara neden olan bir piyasa krizi.

Ülke riskinin ortaya çıkmasına sosyal, ekonomik ve politik koşullar neden olabilir. Uluslararası finans kuruluşları ve bankalar fon sağlarken ülke riskini önem vermektedirler. Bu nedenle ülkeler taşıdıkları risklere göre uluslararası derecelendirme kuruluşları (rating kuruluşları) tarafından puan alırlar. Ülkelerin bu kuruluşlardan aldıkları puanlar uluslararası alanda ülkenin kredibilitesi ve hizmet kalitesinin belirlenmesinde ölçüt olarak kullanılmaktadır.

2.3. Bankacılıkta Risk Yönetiminin Tarihsel Gelişimi ve Amaçları

1973 yılında Bretton Woods para sisteminin yıkılması finans piyasaları ve ülke ekonomileri açısından bir dönüm noktası olmuştur. Bu yıllardan itibaren bankacılıkta risk yönetimi daha önemli hale gelmiştir.

Küreselleşme süreciyle birlikte finans piyasası hızla büyümeye ve gelişmeye başlamış ve böylece finansal piyasaların özellikle bankacılık kesiminin

önemi artmıştır. Buna bağlı olarak da riske karşı korunma ihtiyacı da önem kazanmıştır. Riske karşı önlemler alınmaya başlamış geliştirilen her yöntem yeni bir krizle mücadele de yetersiz kalmıştır.

80'li yılların sonundan itibaren ortaya çıkan büyük çaplı finansal kurum iflasları, geleneksel risk önleme çalışmalarının yetersizliğini ortaya koymuş ve kurumları yeni arayışlara yönlendirmiştir. Özellikle 90'lı yılların başından itibaren yıkıcı etkisi daha da artan finansal krizler, aktif-pasif yönetiminin kullandığı risk ölçüm yaklaşımlarının yetersiz kaldığını ortaya koymuştur. 90'lı yıllardan itibaren kullanılan 'Riske Maruz Değer (RMD)' temelli yöntemler, söz konusu eksikliklerin giderilmesinde çok önemli katkılar sağlamıştır (Ayan, 2007, s.12).

1980 öncesi durağan bir yapı sergileyen Türk Bankacılık Sistemi uygulanmaya konulan politikalar sonucunda daha dinamik bir yapıya kavuşmuş, kapsamlı ve geniş faaliyetli olabilmek için çalışmaları hızlandırılmıştır. Özellikle yurtdışı piyasalarda uygulanan elektronik bankacılık Türk Bankacılık Sistemin'de de önem kazanmıştır. 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz, diğer sektörlerle birlikte bankacılık sektörünü de etkilemiştir. Bu dönemde bankacılık kesiminde riskler de artmıştır (Babuşcu, 1997, s.140).

Etkin risk yönetiminin kaçınılmaz olduğunun anlaşılmasıyla riske yönelik sermaye düzenlemeleri yapılmış ve ilk olarak 1988 yılında Basel Kriterleri ortaya çıkmıştır. Zaman içinde finansal mühendislik yenilikleri ve yapılandırılmış kredi ürünleri gibi nedenlerle bu kriterler yetersiz kalmaya başlamıştır. 1996 yılında piyasa riskini de kaplayacak biçimde değişiklikler yapıldı ve ilk kez Riske Maruz Değer yöntemleri kullanılmaya başlandı.

Basel II'nin eksik yönleri ve sermaye yeterliliği düzenlemelerinin uluslararası faaliyet gösteren ülkeler arasındaki rekabet eşitsizliğini önlemek amacıyla 2004'de Basel II Kriterleri benimsenmiştir. Basel II Kriterleri ile uluslararası bankacılık sisteminin sağlamlığını ve istikrarını artırmak amaçlanmıştır.

Küresel krizle birlikte Basel II Kriterleri'nin de risk yönetiminde eksik kaldığı anlaşılmış ve Basel III Kriterleri hazırlanmaya başlanılmıştır. Gelişen teknoloji ve çeşitlenen risklerle birlikte risk yönetimi için de yeni teknikler geliştirilmeye ve uygulanmaya devam edilecektir. Uluslararası Ödemeler Bankası bünyesindeki Basel Komitesi uluslararası alanda yaptığı düzenlemeler ile risk yönetimi konusundaki gelişmeleri uygulama standardı haline dönüştürmüştür. Aşağıdaki tabloda risk yönetiminin gelişim süreci verilmiştir.

Tablo 8. Risk Yönetiminin Gelişimi

1980'ler	Aktif/Pasif Yönetimi: Piyasa Fiyatındaki Dalgalanmanın Artması Piyasa Riski Yönetimi: Alım/Satım İşlem Hacimlerinin Büyümesi
Temmuz 1988	Kredi Riski Yönetimi: Kredi Riskindeki Geleneksel Yaklaşımın Değişmesi ve Piyasa İşlemlerinden Kaynaklanan Kredi Riskinin Hesaplamalara Katılması, Basit Türev Ürünlerin İşlem Görmeye Başlaması Sermaye Yeterliliği Standardı
Nisan 1993	Piyasa ve Kredi Riski Yönetimin Entegrasyonu: Karmaşık Türev Ürünlerin Piyasaya Çıkması Faiz Riski Kur Riski Hisse Senedi Riski Emtia Fiyatları Riski
Nisan 1995	Piyasa Riski Standardı: Value at Risk (VAR) İçsel Piyasa Riski Modelleri: Riske Maruz Değer (RMD)
1997	Riske Göre Düzenlenmiş Getiri Hesaplamaları (RAROC) ve İş Kolu Bazında Sermaye Tahsisi: Kar Marjlarının Daralmasına Bağlı Verimlilik Arayışları
Temmuz 1999	İstatistiksel Modellerin Stres Testi Ve Senaryo Analizleri İle Desteklenmesinin Yaygınlaşması: Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaşanan Finansal Krizler İşlem Risk İçin Sermaye Ayırımı Sermaye Yeterliliğinin Denetimi Risk Derecelendirme Piyasa Disiplini

Kaynak: Murat Atan, Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama, 2002, s.19.

Türkiye’de BDDK tarafından piyasa riskine ilişkin bölüm eklemek ve kredi riskine ilişkin değişiklik yapılmak suretiyle “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” Basel I’e uygun olarak hazırlanmıştır. 10.02.2001 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik daha sonra revize edilmiş ve opsiyon işlemlerine ilişkin hükümler ihdas edilerek 31.01.2002 tarihinde yenilenmiştir. Ayrıca, bankaların iç kontrol ve risk yönetimi sürecinin tesis edilmesi amacıyla “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemlerine İlişkin Yönetmelik” yayımlanmıştır (Çabukel, 2006, s.39).

Basel Komitesi, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel I’in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini dikkate alarak Haziran 1999’da Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısına (Basel II) ilişkin ilk istişare metnini (consultative paper); ardından 2001 yılı başında ikinci istişare 40 metnini; Nisan 2003’te ise üçüncü istişare metnini yayımlamıştır. Söz konusu istişare metinleri, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse bankalar ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde revize edilerek yenilenmiş ve Basel II’ye ilişkin nihai metin Haziran 2004’te yayımlanmıştır. Kasım 2005’de ise piyasa riskine ilişkin yeni hükümler konulmak suretiyle revize edilmiştir. Basel II’nin konsolide bazda uygulanması öngörüldüğünden Basel Komitesi tarafından sınır ötesi işbirliğine yönelik prensipler belirlenmiştir (Çabukel, 2006, s.40).

Türk Bankacılık Sektöründe banka sayısına baktığımızda ise 1980 yılında 43 olan banka sayısı 1990 yılında 66’ya, 1999 yılında ise 81’e yükseldiğini görüyoruz. 2000 yılında ise 2 bankanın bankacılık izninin iptal edilmesi ile birlikte banka sayısı 79’a gerilemiştir. Türk Bankacılık Sektöründe 1995 yılından 2008 yılına kadar olan banka sayıları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Türk Bankacılık Sektöründe Banka Sayısı (1998-2008)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ticaret Bankaları	60	62	61	46	40	36	35	35	33	33	32
Kamusal Sermayeli	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3	3
Özel Sermayeli	38	31	31	22	20	18	18	18	14	11	11
Fon'daki Bankalar	-	8	8	6	2	2	2	1	1	1	1
Yabancı Sermayeli	18	18	18	15	15	13	12	13	15	18	17
Kal. ve Yat. Bankaları	15	15	19	15	14	14	14	13	13	13	13
Kamusal Sermayeli	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Özel Sermayeli	9	13	13	9	8	8	8	8	6	6	6
Yabancı Sermayeli	3	3	3	3	3	3	3	2	4	4	4
Toplam	75	81	80	61	54	50	49	48	46	46	45

Kaynak: TBB kaynaklarından derlenmiştir, www.tbb.org.tr

Türkiye’de bankacılık krizinin en ağır geçtiği 2000 yılında toplam 61 olan ticari banka sayısı 2001 yılında 46’ya 2002 yılında ise 40’a gerilemiştir.

Bankacılık sisteminde Ekim-Aralık 2010 döneminde faaliyet gösteren banka sayısı 49’dur. Mevduat bankaları sayısı 32, kalkınma ve yatırım bankaları sayısı 13 ve katılım bankaları sayısı 4’tür. Mevduat bankalarından 3 tanesi kamu sermayeli, 11 tanesi özel sermayeli ve 17 tanesi yabancı sermayeli bankadır.

Tablo 10. Bankacılık Sisteminde Banka ve Şube Sayısı*

	Aralık 2009		Eylül 2010		Aralık 2010		
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube	
Mevduat bankaları		32	8.983	32	9.294	32	9.423
Kamu sermayeli b.		3	2.530	3	2.679	3	2.744
Özel sermayeli b.		11	4.390	11	4.526	11	4.582
Fondaki b.**		1	1	1	1	1	1
Yabancı sermayeli b.		17	2.062	17	2.088	17	2.096
Kalkınma ve yatırım bankaları		13	44	13	44	13	42
Toplam		45	9.027	45	9.338	45	9.465

* K.K.T.C ve yabancı ülkelerdeki şubeler dahil.

** Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar.

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, 2011, www.tbb.org.tr

2010 yılının son çeyreği itibariyle mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının toplam şube sayısı son bir yılda 438 adet, Temmuz-Eylül 2010 dönemine göre ise 127 adet artarak 9.465'e ulaşmıştır.

2009 yılsonuna göre şube sayısı kamusal sermayeli mevduat bankalarında 214 adet, özel sermayeli mevduat bankalarında 192 adet, yabancı sermayeli mevduat bankalarında 34 adet artarken, kalkınma ve yatırım bankalarında ise 2 adet azalmıştır.

Ekim-Aralık 2010 dönemi sonu itibariyle mevduat bankalarında banka başına ortalama şube sayısı 294 olmuştur. Bu rakam kamusal sermayeli mevduat bankalarında 915, özel sermayeli mevduat bankalarında 417, yabancı sermayeli bankalarda ise 123'tür.

Bankalarda risk yönetiminin başlıca amacı karlılığı artırmak, sermayenin korunmasını sağlamaktır. Bu başlıca amaçların yanı sıra risk yönetimi amaçları da aşağıdaki gibidir (Arslan, 2008, s.6):

- Riskler üzerinde mevcut bilginin kalitesini artırmak,
- Riskleri portföy seviyesinde kabul etmek,
- Risklerin ve performansların ölçümü ve sınıflandırılması,
- Alınan riskler ve stratejik hedefler arasında tutarlılığı sağlamak,
- Etkili ve etkin yönetim süreçleri ve prosedürleri sağlamak,
- Kontrol perspektifinden riskleri yönetmek,
- Sermaye kaynaklarını optimize etmektir.

Bankacılıkta risk yönetimin amacı, piyasaların yaşadığı olağanüstü durumlarda bankanın karşılabileceği zararı önceden görebilmek ve olağanüstü durumlara hazırlıklı olabilmektir. Bu nedenle risk yönetimi bankacılık kesimi için son derece önemlidir. Bankalar risk yönetimi sayesinde yaşadığı olağanüstü durumlarda karşılaşacağı kayıpları azaltabilir ve riske karşı düzenlenen analizlerle daha fazla kar elde edebilirler.

2.4. Bankacılıkta Risk Yönetiminin Önemi

Küreselleşmenin bir sonucu olarak finans piyasaları daha kırılgan hale gelmiştir. Bunun sonucu olarak bir ülkenin finansal piyasalarında yaşanan bir olumsuzluk kısa sürede uluslararası finans piyasalarını sarsabilmektedir. Banka krizlerindeki en önemli etkenlerden biri de risklerin iyi yönetilmemiş olmasıdır. Bu da risklerin etkin bir şekilde yönetilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Risk yönetimi bankalar için oldukça önemli bir konudur. Kriz ortamında Türk Bankacılık Sektörü'nde faaliyet gösteren birçok banka finansal risklerinin iyi yönetemedikleri için Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesine alınmıştır. Bankacılık sektöründe risklerle ilgili sorunların artması üzerine "Uluslararası

Ödemeler Bankası (BIS)” tarafından “Basel Komitesi” oluşturulmuş ve bankalar içinde risk yönetimi uygulamaları hakkında kararlar alınmıştır. Risk yönetimine gerekli önemi vermeyen finansal kuruluşlar ve firmaların da ülke dışından fon sağlama imkânı azalmaktadır. Uluslararası kuruluşlar için de risk yönetimi sisteminin iyi kurulmuş olması çok önemlidir.

1999 yılının son aylarında ortaya çıkan finansal kriz, Türk Bankacılık Sistemi’ndeki tüm bankaları yeni ve çeşitli risklerle karşı karşıya getiren değişikliklere neden olmuştur. Bankaların risk yönetimlerine artan bir ilgiyle daha fazla odaklanma nedenleri şunlardır (Atan, 2002, s.8):

Son dönemlerde bankaların iş ortamlarında çok büyük değişiklikler meydana gelmektedir. Finansal pazarlarda hızla yaratılan yeni ürünler mevcuttur.

Değişen çalışma ortamlarına bağlı olarak daha fazla bir rekabet oluşmaktadır. Yeni fırsatların ve ürünlerin artan bir rekabet ortamı yaratması bankalar üzerinde banka hissedarları tarafından oluşturulan baskıları arttırmaktadır.

Kurumların yapıları karmaşıklaşmıştır. Risk alma sorumlulukları tam ve net olarak tanımlanamamıştır. Sistemin işlemsel yetersizlikleri fazladır.

İş ortamındaki işleyişler ve işlemler karmaşıklaşmış, şeffaflık sağlanamamıştır.

Bankaların pazarladıkları ürünlerin talep süreleri, üst yönetimlerin değerlendiremeyeceği noktalara kadar uzamıştır. Teknolojide çok hızlı bir değişim meydana gelmektedir.

Stratejik alanlarda yapılan yönetim ve uygulama hatalarının maliyetleri çok yükselmektedir ve olası bir kontrol eksikliğinin etkisi genelde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Vade yapıları ve döviz pozisyonları arasında aşırı dengesizlikler vardır.

Yatırımcılar, müşteriler ve hissedarlar risk yönetimi sürecine daha fazla önem vermektedirler.

Risk yönetiminde yapılan yanlışlar sonucu ortaya çıkan ve büyük yankı uyandıran krizlerden bazıları şunlardır (Ayan, 2007, s.13):

Barings Bank: İngiltere'nin ilk ticari bankası olan 200 yıllık tarihi olan Barings Bank 1995 yılında büyük bir zararla iflas etmiş ve ING Bank'a satılmıştır. Bankanın iflas nedeni Singapur bürosunda vadeli işlemler müdürü olarak görev yapan bir çalışanın (Nicholas Leeson), vadeli işlemler borsasında almış olduğu aşırı pozisyonlardır. 1992 yılında göreve getirilen bu müdür, hem alım/satım masasından hem de muhasebe ve kayıt süreçlerinin yönetildiği operasyon masasından sorumlu olarak atanmıştır. Fakat operasyon ve alım/satım masalarının sorumluluklarının net bir şekilde belirlenerek birbirlerinden ayrılması büyük önem taşımaktadır.

Leeson, Japon Vadeli İşlemler Borsasında, Nikkei 225 üzerine hisse senedi endeksli büyük miktarlarda vadeli kontrat pozisyonu almıştır. İlk dönemlerde Singapur ve Osaka borsalarında yüksek pozisyonlara ulaşmış, ancak 1995 yılının ilk iki ayında bu piyasalarda yaşanan %15'lik düşüşle Barings, büyük zararlar karşılaşmıştır (Arslan, 2008, s.35).

Tablo 11. Barings Bank'ın 1992-1995 Yılları Arasında Operasyonel Risk Kayıp Tutarları

Yıllar	Kayıp Tutarları
1992	2 Milyon £
1993	21 Milyon £
1994	185 Milyon £
1995	619 Milyon £

Kaynak: İbrahim Arslan, Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, Konya, 2007, s.35

Tablo 11’de de görüldüğü üzere 1992 yılında 2 milyon £ tutarındaki kayıp hızla artarak 1995 yılında 619 milyon £ olmuştur. Barings Bank kriziyle iç kontrolün ve teknolojik noksanlıkların sistemdeki önemi anlaşılmıştır. Farklı kişiler tarafından yapılması gereken işlemler bir kişi tarafından yapılıncaya, müdürün büyük kayıplara rağmen işlemlerine artırarak devam etmesine olanak vermiştir. Risk yönetim sistemi etkin olarak kullanılsaydı yapılan işlemlerin yüksek risk taşıdığı fark edilecek ve gerekli önlemler alınılabilecekti.

Daiwa Bank: Baring Bank olayına benzer bir olayda Japonya’nın 12. Büyük bankası olan Daiwa Bank’ın New York şubesinde yaşanmıştır. Zayıf yönetim kontrolleri nedeniyle gerçekleşen yetkisiz tahvil işlemleri bankanın kapanmasına neden olmuştur. Bankanın menkul kıymetler saklama faaliyetlerinden sorumlu müdür yardımcısı (Toshihide Iguchi), 1984 yılından başlayarak 1995’e kadar, 11 sene boyunca yetkisiz işlemler yaparak bankayı toplamda 1,1 milyar dolar zarar ettirmiş ve sonucunda bankanın büyük bir itibar kaybı ile Amerikan pazarından çekilmesine sebep olmuştur.

Iguchi, zararını kapatmaya çalıştığı 11 sene boyunca 30.000 işlemi manipüle etmiş ve 337 milyon doları müşterilere, 733 milyon doları ise Daiwa’nın kendisine ait olan toplam 1,1 milyar dolar değerindeki menkul kıymetleri satmıştır (Kara, 2009, s.11).

Zararın çok büyümesi ve yöneticilerin durumdan haberdar olması sonucunda banka, New York şubesindeki müşterilerin menkul kıymetlerini satarak pozisyonu kapatma yoluna gitmiştir. ABD Merkez Bankası, Daiwa’nın ABD’deki faaliyetlerine son verdiğini bildirmiştir.

Credit Lyonnais: 1994 verilerine göre aktif büyüklüğü bakımından dünyanın 13. Büyük bankasıydı. Yıllar boyu politik kaygıların da etkisiyle her sektöre önemli ölçüde kredi açan, yüksek maliyetli gayrimenkul yatırımları gerçekleştiren bankanın zaten kaliteli olmayan aktif kalitesi, körfez krizi nedeniyle ekonomik büyümenin durması nedeniyle iyice büyümüş ve banka krize girmiştir (Ayan, 2007, s.11).

Credit Lyonnais krizi, yaklaşık 20 milyar dolarlık zarara neden olmuş ve bu nedenle banka krizlerinin en yüksek maliyetli örneklerinden biri sayılmaktadır. Etkin bir risk yönetimiyle krizin maliyetlerinin büyümesini engellemek mümkün olmasına rağmen risk yönetimindeki yetersizlikler nedeniyle hatalı yatırım politikalarının ve yüksek risklerin farkına varılamamıştır.

Long Term Capital Management (LTCM): 1994 yılında, yönetim kademesinde dönemin en iyi üniversitelerindeki akademisyenlerle, birçok yatırım bankasında çalışmış üst düzey yöneticileri tarafından hedge fon olarak kurulmuştur. Fonun temel stratejisi, sabit getirili menkul değerlerin fiyat farklılıklarından yararlanmaktı. Bu strateji ilk iki yıl boyunca çok iyi işlemiş ancak zamanla diğer fon kuruluşları da aynı stratejiyi kullanmaya başlamış ve böylelikle arbitraj karı daralmıştır. Bunun üzerine LTMC geliştirmekte olan ülke piyasalarına yönelmiş ve daha riskli senetlerde spekülasyon pozisyonları almıştır.

Rusya'da çıkan finansal kriz sonrası Rusya'nın moratoryum ilan etmesiyle LTCM portföyünün değeri hızla düşmeye başlamıştır. ABD merkez bankası sorunun küresel krize dönüşmemesi için kurtarma planı hazırlamış fon sermayesi devredilerek bankaya sermaye aktarımı yapılmıştır. Bu kriz nedeniyle birçok finansal kurum büyük kayıplarla karşı karşıya kalmıştır.

Demirbank: 1953'de kurulan Demirbank özellikle 1990'lı yıllarda büyük gelişim göstererek sektörün en önemli bankalarından biri haline gelmiştir. Bu dönemde Demirbank da diğer bankalar gibi yüksek getiri olanağı sayesinde hazine bonusu yatırımlarına ağırlık vermiştir. 1994 krizi öncesi yüksek miktarda döviz alımı yaparak krizden oldukça karlı çıkan banka, kriz sonrası yeniden Türk Lirası pozisyonuna geçerek kaynaklarını hazine bonolarına aktarmaya başlamıştır. 2000 yılında bankacılık sektöründe ortaya çıkan likidite krizi faiz oranlarının gecelik %700'lere fırlamasına neden olmuştur. Günde %40-50 faizli bonoları gecelik piyasadandan daha düşük faizlerle fonlayarak büyük getiriler elde eden birçok banka, faizlerin bu derece yükselmesi sonucu krizden önemli ölçüde etkilenmişlerdir (Ayan, 2007, s.17).

Banka, 22 Kasım 2000 tarihine gelene kadar geçen süreçte fonlama faiz oranlarının devlet kâğıtları faiz oranlarının altında kalması nedeniyle net kar marjıyla çalışmıştır. Ancak piyasalarda “Kara Çarşamba” adı ile adlandırılan mali sektörde yaşanan krizle birlikte faiz oranlarının yükselme trendine girmesi sonucunda, net kar marjı ile çalışan yapısı sona ermiştir. BDDK, 6 Aralık 2000 tarihli kararıyla; zararı özkaynakları aşan, yükümlülükleri yerine getiremeyen, faaliyetine devamı mali sistemin güven ve istikrarını tehlikeye düşüren Demirbank’ın temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimini fona devretmiştir (TMSF, 2009, Demirbank, s.19)

Pamukbank: 1980’li yıllarda kısa bir süre yakın izleme planında kalan Pamukbank, özellikle aktif-pasif vade uyumunun bozulması, likidite sorunu, özkaynak yetersizliği ve mali bünyede bozulma nedenleriyle 19 Nisan 1989 tarihinde yeniden izlemeye alınmıştır. 4389 Sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra da izleme süreci devam etmiştir (TMSF, 2009, Pamukbank, s.20).

31 Aralık 2001 tarihi itibarıyla gerçekleştirilen üçüncü denetim sonrası sermayesi yetersiz bulunan Pamukbank’ın, Yapı Kredi’ye devrine yönelik sunulan plan ve fizibilite raporlarını da uygulanabilir bulmamış ve yakın izleme kapsamında istenilen tedbirleri almayan, yükümlülüklerinin toplam değeri aşan, faaliyetlerine devamı, mevduat sahiplerinin hakları ve mali sistemin güven ve istikrarı bakımından tehlike arz eden, kaynaklarını bankanın emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek bir biçimde bankanın yönetim ve denetimini doğrudan ve dolaylı olarak, tek başına ve birlikte elinde bulunduran ortakların lehlerine kullandıran Pamukbank, 18 Haziran 2002 tarihli BDDK kararıyla Fon’a devredilmiştir (TMSF, 2009, Pamukbank, s.20).

Türkiye’de ve dünyada yaşanan bankacılık krizlerinin en önemli nedeninin risklerin yönetimindeki eksiklikler olduğu görülmektedir. Yanlış risk yönetimi sonucu ortaya çıkan bu krizler risklerin kaçınılmaz olduğunu ve risk yönetiminin önemini ortaya çıkarmaktadır.

2.5. Risk Yönetim Organizasyonu

Risk yönetimi sistemlerinin organizasyonu, tüm faaliyet ve finansal sonuçlarından nihai olarak sorumlu olan yönetim kurulu tarafından, banka yapısı ve faaliyetlerinin karmaşıklığıyla uyumlu şekilde belirlenmelidir (Candan ve Özün, 2006, s.14).

Bankalar, risk yönetimi sistemlerinin organizasyonunu belirlerken, yapısal özelliklerini ve faaliyetlerinin kapsamını dikkate almalıdırlar. Bankanın tüm faaliyet ve finansal sonuçlarından yönetim kurulu sorumludur.

Etkili risk yönetimi, en üst seviyeden başlatıldığı takdirde mümkündür. Risk yönetiminin banka içindeki organizasyonu, hesap verebilirlik ilkesi uyarınca doğrudan yönetim kuruluna bağlı olacak şekilde yapılandırılmalıdır.

Bilançosunu çok iyi tanıyan, faaliyet gösterdiği piyasaların karakteristik özelliklerini çok iyi anlayıp analiz eden ve müşterilerin ihtiyaç ve beklentilerini anlayıp ona göre faaliyetlerini düzenleyen bir banka, diğer bankalara göre daha avantajlı olacaktır. Bu banka, risklerini daha iyi anlayıp yönetebilecek ve sonuçta karlılığını artırarak mali yapısını güçlendirebilecek ve en nihayetinde piyasa payını artıracaktır (Eken, 2006, s.16).

Bankalar, riskleri yönetilirken karşılaştıkları risklerin birbirlerine olan etkilerini de dikkate almalıdır. Tablo 12’de risklerin birbirleriyle olan entegrasyonu anlatılmaktadır.

Tablo 12. Risklerin Entegrasyonu

Riskler	Finansal Riskler	Sistemik Riskler	Piyasa Riski	Faiz Riski	Döviz Riski
Kredi Riski	+	+	+		
Ülke Riski					+
Transfer Riski					+
Döviz Riski		+	+		+
Likidite Riski	+				
Piyasa Riski	+	+	+		
Faiz Oranı Riski	+	+	+		
Takas-Teslim Riski	+	+			
Hisse Senedi Pozisyon Riski	+	+			
Emtia/Mal Riski		+	+		
Gelir Riski		+			
Fiyat Riski			+		
Yeniden Yatırım Riski			+		
Erken Ödeme Riski				+	
Baz Riski				+	
Sermaye Yeterliliği				+	
İşlem Riski					+
Çeviri Riski					+
Spread Riski					+

Kaynak: Alkin, Savaş ve Akman, Bankalarda Risk Yönetimine Giriş, İstanbul, 2001, s.163.

Sistemik riskler; beklenmeyen ekonomik olayların sonucunda doğan ve tüm işletmeyi aynı yönde etkileyen risklerdir.

Risk yönetiminin bağımsızlığı gözetilmelidir. Risk yönetimi fonksiyonunun çalışma esasları yönetim kurulunca belirlenmelidir. Risk yönetimi fonksiyonunun çalışması için gerekli usul ve esaslar, görev ve sorumluluklarının çerçevesi, banka yönetim kurulu tarafından oluşturularak yürürlüğe konulan ve üst yönetim tarafından uygulanan risk politikalarına uygun olarak belirlenmesi gerekmektedir.

Risk yönetimi politika ve uygulamalarının uygun şekilde yapılmasından, denetim ve gözetiminden yönetim kurulu sorumludur. Bankanın yönetim kurulu risk kültürünü oluşturmak ve buna uygun olarak ortamın geliştirilmesini sağlamak durumundadır.

Banka içinde oluşturulan her türlü birimin başarılı olabilmesi, kendi faaliyetlerini koordine edebilmesine bağlıdır. Her bir organizasyon için yapılacak olanlar risk yönetimi faaliyeti aynı olmasına rağmen uygulamalarda farklı olmaktadır. Bankaların özelliklerine göre uygulama alanları da farklı olacaktır (Alkin, Savaş ve Akman, 2001, s.171).

Bankalar aynı zamanda maruz kaldıkları riskleri ölçebilmek için güvenilir yöntemler geliştirmeli ve uygulamalıdır. Risk ölçümünde kullanılacak veriler, bankanın faaliyet alanı, amaçları ve politikalarına uygun olmalıdır. Sermaye politikaları ve risk politikaları da bankalar tarafından belirlenmelidir.

Risk yönetim sisteminin temel unsurlarından biri de raporlamadır. Risk raporlarında bankanın ve iştiraklerin durumu yansıtılmalı, gelecekte beklenen risklerde gösterilmelidir. Bu raporlar kontrol edilmeli, bilgilerin tutarlılığı ve güvenilirliği incelenmelidir. Bağımsız denetimden geçmeyen bilgilerin doğruluğundan banka yönetimi sorumludur. Bu nedenle bu bilgilerin kontrolünün eksiksiz ve zamanında yapılması gerekmektedir.

Risk yönetimi fonksiyonunun etkililiği açısından güçlü bir yapılanma ve yeterli kaynak ayrılması şarttır. Risk yönetimi fonksiyonunun etkililiği ve işlevselliği, bankaların yönetim kalitesinin önemli göstergelerinden biri olarak algılanmalıdır. Etkili bir risk yönetiminin sağlanması açısından risk yönetimi bilgi ve uygulama deneyimine sahip olunmalıdır (Candan, Hasan vd. , 2006, s.16).

2.6. Risk Ölçümü İçin Temel Teknikler ve Riske Maruz Değer

Gelişmiş ülkelerde finans sektörlerinde piyasa riski konusunda RMD modelleri istatistiksel yöntemleri kullanılarak, bir bankanın bir vadede ve belirlenmiş

olasılık dâhilinde taşıdığı portföyde meydana gelebilecek maksimum değer kaybını ölçmeyi amaçlamaktadır (Mandacı, 2003, s.75).

Basel Komitesi Nisan 1993'te "The Supervisory Treatment of Market Risks" adlı raporu yayınlamış, raporda bankaların, fiyatlarda meydana gelen değişimler sonucu bilanço içi ve nazım hesaplar nedeniyle üstlendikleri piyasa riskleri için gerekli sermayenin ayrılabilmesini sağlayacak bir yapı amaçlanmıştır. Belli bir süre tartışmaya açık tutulan bu rapor 1995 Nisan ayında yeni haliyle görüşmeye sunulmuş, dikkate alınması gereken risklere ürün riski de dâhil edilmiştir. Bankaların risk ölçümü için "Riske Maruz Değer" yaklaşımı kullanabileceği kabul edilmiştir (Bolak, 2004, s.266).

Risk ölçümü, risk yönetiminin en karmaşık kısmıdır. Basel I sermaye uzlaşısında sadece kredi ve piyasa riski ölçülürken, Basel II'de ise kredi riskinin ölçümü değiştirilmiş, operasyonel risk de hesaplama dâhil edilmiştir.

RMD sistemleri (Riske Maruz Değer) yaygınlaştıkça, ilk geliştirme amacı olan piyasa riskinin ölçülmesiyle birlikte kredi, likidite, nakit akım risklerini de içine alacak şekilde geliştirilmiştir.

Riske Maruz Değer "belirli bir zaman aralığında ve belirli bir güven düzeyinde ortaya çıkması beklenen kayıp" olarak tanımlanmaktadır. Bir portföyünde Riske Maruz Değeri, 1 gün veya 10 gün gibi belirli bir sürede sahip olunan ve sabit getirili menkul kıymetler, döviz, hisse senedi gibi finansal varlıkları içeren portföyün değerinde, finansal varlıkların değişken olan fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeniyle, belirli bir güven aralığı içerisinde oluşabilecek kaybı belirtir. Bir portföy için %99 güven aralığında bir günlük RMD 100 YTL olması, bu portföyün 1 gün içerisinde 100 YTL'yi aşan kayba uğrama ihtimalinin %1 olduğunu ifade etmektedir (Tansöker, 2008, s.79).

RMD modelleri BIS ve yerel denetim otoritelerince 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren piyasa riskinin ölçümünde kullanılmaktadır. Çeşitli kıymetlerden oluşan bir portföyden kaynaklanabilecek toplam riskin tek bir rakamla ifade

edilebilmesi, bu rakamdan hareketle sermaye gereğinin hesaplanabilmesi, uygulanmasının kolay olması ve denetim otoritelerince kabul görmesi Var modellerinin kullanımını cazip hale getirmiştir (Altıntaş, 2006, s.21).

Finans piyasalarında istikrarsızlığın artması risk analizine olan ihtiyacı da artırmıştır. Risklerin ölçülmesinde de gelişen ve çeşitlenen risklerle birlikte farklı risk ölçüm metotları da geliştirilmektedir. Bankalarda risk değerlemesinde en çok kullanılan model RMD modelidir.

VaR (Value at Risk), belirli bir güven seviyesinde, normal piyasa şartlarında, belirli bir zaman aralığında beklenen en kötü kaybın miktarını ölçmektedir. VaR, kullanıcılara, en basit olarak, piyasa riskinin ölçüsünün ne olduğunu sunar. Örneğin, bir banka, dünyanın birçok köşesinde yapmış olduğu binlerce işlem için, portföyünün %99 güven seviyesinde günlük VaR ölçüsünün 25 milyar dolar olduğunu belirlemiş olsun. Bunun anlamı, normal piyasa şartlarında, sadece %1 olasılıkla, bankanın kaybının 25 milyondan daha fazla olacağıdır (Ceylan, Korkmaz, 2006, s.586).

RMD bir bankanın bir iş gününde %90'lık güven aralığı içerisinde piyasalarda meydana gelen gelişmeler sonucunda ortaya çıkacak muhtemel zararı olarak tanımlanabilir.

Kullanılan Parametreler (Belli, 2010):

Elde tutma süresi-minimum 10 gün

Geriye dönük örnekleme periyodu-minimum 1 yıl

Güven Aralığı - %99

Risk faktörleri (faiz oranları, döviz kurları, hisse senedi fiyatları gibi) arasında korelasyon

Hesaplama: Bir önceki günün VaR rakamı ile son 60 iş günü hesaplanan VaR rakamları ortalamasından büyük olanı 3 çarpım faktörü ile çarpılarak sermaye şartı bulunur.

RMD sonuçları karar vericilere pek çok konuda yardımcı olmaktadır (Özden, 2007, s.280):

Portföy yönetimi, riskten korunma ve yatırım kararlarında kullanılabilir,

Farklı enstrümanların taşıdıkları riskler arasındaki korelasyonu da dikkate aldığından, toplam olduğu kadar spesifik olarak da risk hesabı yapılabilmemesine olanak sağlar,

Karar vericilerin performansının değerlendirilmesine olanak verir,

Bir kurumun karşılaşılabileceği risklere karşı ihtiyaç duyduğu sermaye miktarının belirlenmesine yardımcı olur,

Kurumların taşıdıkları tüm finansal ve kredi risklerinin açıklanmasında raporlama amaçlı kullanılır.

Ayrıca RMD tüm kurum bazında risk ölçümü yapabilecek EWRM (enterprise-wide risk management) için zemin oluşturur.

2007-2008 yıllarında piyasalarda yaşanan dalgalanmalar ve küresel krizin ardından mevcut piyasa riski çerçevesinin finansal kesimin riskini yeterince iyi ölçmediği görüşü yaygınlaşmış ve özellikle piyasa riski modelleri ve çerçevesi tartışılmaya başlanmıştır. Basel Komitesi, bankaların 1996 yılından günümüze kadar uygulanmakta olan mevcut riske maruz değer (RMD) hesaplama çerçevesinde değişikliğe giderek, piyasa riskine ilişkin sermaye gereksinimi hesaplanmasına ilave kredi riski ve strese tabi RMD için de ayrıca sermaye yükümlülüğü uygulanmasını zorunlu kılmaktadır (BDDK, 2010, s.3).

3. RİSK YÖNETİMİNE BASEL KRİTERLERİNİN GETİRDİĞİ YENİLİKLER

Uluslararası bankacılık sistemindeki gelişmeler ve finans piyasalarının birbiriyle ilişkisi, bankacılık sektörü için yerel düzenlemelerin yerini uluslararası düzenlemelerin almasını gerekli kılmış ve bu nedenle Basel Kriterleri ortaya çıkmıştır. Sürekli değişen koşullar ve ortaya çıkan gereksinimler nedeni ve yaşanan krizler nedeniyle yapılan düzenlemelerin yetersiz olduğunun anlaşılması doğrultusunda Basel Kriterleri de sürekli yenilenip zenginleştirilmektedir.

3.1. Basel Komitesinin Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi

1973 yılının Mart ayında Bretton Woods sözleşmesinin sona erdirilmesine bağlı olarak sabit kur politikasının terk edilmesi ve uluslararası ticaretin gelişmeye başlaması, ardından 1974 yılında OPEC'in (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) petrol fiyatlarını dört kat arttırması sonucunda ortaya çıkan petrol krizi uluslararası para piyasalarında büyük dalgalanmalara ve bankalar arası sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Aynı zamanda, Alman bankası Bankhaus I. D. Herstardtt'ın bir gün içerisinde iflas etmesi, finansal piyasalarda ortaya çıkan sorunlara ortak çözüm getirilmesi gereğini gündeme getirmiştir (Candan ve Özün, 2006, s.8).

Basel Bankacılık Denetim Komitesi (The Basel Committe on Banking Supervision) 1974 yılı sonunda uluslararası döviz ve bankacılık piyasalarında meydana gelen krizleri izlemek amacıyla kurulmuştur. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Kanada, Japonya, Almanya, Fransa, Belçika, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç ve İsviçre'den oluşan 12 üyesi bulunan Komite, üye ülkeler arasında denetim konularının işbirliğini, daha geniş bir bakış açısıyla dünya çapında denetimin geliştirilmesini ve bankacılık denetim kalitesinin artırılmasını amaçlamaktadır (Tansöker, 2008, s.19).

Küreselleşmeyle birlikte ülkeler birbirine daha bağlı hale gelmiş ve bu nedenle bir ülkedeki finansal kriz kısa sürede diğer ülkelere de bulaşabilmektedir. Bu

nedenle çoğu alanda olduğu gibi risk yönetimi alanında da uluslararası standartların oluşması zorunlu hale gelmiştir. Bankaların aktiflerinde bulunan kalemlerin risklerini teminat gruplarını dikkate alarak ağırlandırması ve buna karşılık gelen minimum sermaye miktarını belirlemek için Basel Uzlaşmaları oluşturulmuştur.

Uluslararası piyasalarda oluşan krizleri kendine has özellikleri olmasına karşın, IMF Dünya Bankası ve benzeri kuruluşlar, makroekonominin ve finansal istikrarın güçlendirilmesi konusunda yardımda buldukları ülkelere uygulanmasını öngördükleri ekonomik istikrar programı dâhilinde Basel Komitesinin prensiplerini tavsiye etmektedir (Alkin, Savaş ve Akman, 2001, s.84).

Basel Kriterleri risk yönetimi için atılmış önemli adımlardan biri olarak sayılmaktadır. Komite bankacılık denetim ve düzenlemelerdeki kaliteyi arttırmak, bankacılık sistemini güçlendirmek, denetim alanındaki eksiklikleri gidermek amacıyla kurulmuştur. Komitenin aldığı kararların yasal olarak yaptırımı bulunmamaktadır. Komite sermaye yeterlilik düzenlemeleriyle uluslararası bankaların sağlamlığını artırmayı hedeflemektedir. Komitenin çalışmalarındaki amaçlarından biri de, hiçbir yabancı bankacılık kurumunun denetimden kaçamaması ve denetimin yeterli olmasının sağlanmasıdır.

Basel Komitesinin etkin risk yönetimine ilişkin bankacılık gözetim ve denetim prensipleri 25 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler konuları itibariyle şöyle sıralanmaktadır (Alkin, Savaş ve Akman, 2001, s.85):

Bankacılıkta etkin gözetim ve denetime ilişkin temel prensipler (The core principles for effective banking supervision)

Faaliyet izni ve yapı

Bankaların ihtiyati yönetimine ilişkin düzenlemeler ve yükümlülükler

Aralıksız banka gözetimine ilişkin yöntemler

Bilgi verme yükümlülükleri

Gözetim ve Denetim otoritelerinin yasal yetkileri

Sınır ötesi bankacılık

Komiteye üye ülkeler, hem kendi merkez bankaları hem de bankacılık denetiminde resmi sorumluluğu olan kurumlar tarafından temsil edilmektedir. Basel Komitesi resmi olarak kanun ve kurallar koyma yetkisine sahip olmamakla birlikte, bankacılık sektörü düzenlemeleriyle ilgili yasa ve teklifler sunarak bunları tartışmaya açabilmektedir (Atiker, 2005, s.1).

Basel Komitesi bankaların faaliyetlerini sağlıklı sürdürebilmesi için belirli ilkeler ortaya koymuştur. Etkin bankacılık denetimi için temel ilkeler ise şunlardır (Altıntaş, 2006, s.61):

Bankacılık otoritesi, tüm bankalar için üstlendikleri riskleri karşılayacak düzeyde asgari sermaye yükümlülüklerini öngörmelidir.

Bankaların kredi verme yatırım yapma, kredi ve yatırım portföylerini yönetmelerine ilişkin politika, yöntem ve uygulamalarının bağımsız olarak değerlendirilmesi bankacılık denetim ve gözetim sisteminin en vazgeçilmez özelliklerinden biri olmalıdır.

Bankacılık otoritesi, bankaların aktif kalitesi ve kredi karşılıklarının yeterliliği ile ilgili uygun politikalar oluşturduğundan ve politika uygulamaları ile kullanılan yöntemlerin yeterliliğinden emin olmalıdır.

Bankacılık otoritesi, bankaların portföylerinde yoğunlaşmayı belirlemelerine olanak verecek yeterli kapasitede bilgi iletişim ağına sahip oldukları konusunda tatmin olmalıdır.

Bankaların birbiriyle bağıntılı firmalara verdikleri krediler nedeniyle artabilecek zararlardan ve uğrayabilecekleri istismarlardan korunabilmesi için bankacılık otoritesince, bankaların aynı sermaye grubuna kredi verirken ihtiyatlı

davranmalarını ve bu türden risklerini sürekli ve etkin şekilde takip etmelerini sağlayacak düzenlemeler oluşturmalarıdır.

Bankacılık otoritesi, bankaların uluslararası kredilendirme ve yatırım faaliyetlerine ilişkin olarak ülke ve transfer risklerinin saptanması, izlenmesi ve kontrol edilmesine ilişkin yeterli politika ve uygulamalara sahip olduklarından ve söz konusu risklerin karşılanması için yeterli rezervlerin olduğundan emin olmalıdır.

Bankacılık otoritesi bankaların piyasa risklerinin etkin olarak ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesine imkân veren sistemlere sahip olduklarından emin olmalıdır.

Bankacılık otoritesi, bankaların taşıdıkları tüm riskleri tespit edecek, ölçecek, yönetecek, kontrol edecek ve bu riskler için sermayeyi bulunduracak şekilde kapsamlı bir risk yönetimi sistemi olduğuna ikna olmalıdır.

Bankacılık otoritesi, bankaların faaliyetlerinin yapısına uygun yeterli iç kontrol faaliyeti yürütüldüğünden emin olmalıdır.

Komite ilk olarak 1975 yılında, yaşanan rekabet eşitsizliklerini gidermek ve finansal krizlerin diğer ülkelere yayılmasını önlemek amacıyla yazdığı raporu yayınlamıştır. Finansal piyasaların gelişmesi ve değişmesi sonucu sermaye yeterlilik düzenlemeleri sürekli değiştirilip yenilenmiştir. Global kriz nedeniyle Basel Komitesi de uygulamadaki standartları zorunlu olarak güncellemiştir. 2010 yılına kadar uygulamaya geçilecek ve 2012 yılına kadar uygulanmaya devam edilecek denetleme ve düzenlemeye ilişkin yenilikler kamuoyuna sunulmuştur.

3.2. Basel I Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı

1970 ve 1974 yıllarında yaşanan küresel ekonomik krizler ve ardından birçok ülkede benimsenen liberal ekonomi politikaları nedeniyle, öncelikle sermaye piyasasının en önemli aktörü durumundaki bankaların yapısını daha güçlü hale getirebilmek için 1988 yılında Basel Bankacılık Denetim komitesi tarafından Basel I Uzlaşısı yayınlanmıştır. Bu uzlaşısı ile uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların

varlıkları ile tuttıkları sermaye arasında risk esasına dayalı bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Basel I, bir bankanın batması halinde mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği maliyetleri en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerine odaklanmıştır (Atıker, 2005, s.1).

Risk yönetiminde atılan en önemli adımlardan biri 1988 Basel sermaye yeterlilik uzlaşısıdır. Bankalar için yapılan bu düzenlemeler zaman içerisinde finansal piyasalarda yaşanan gelişmelerle birlikte yeniden gözden geçirilmiş ve yapılan yeni düzenlemeler için de önemli bir basamak olarak kabul edilmiştir.

Bu uzlaşıda sermaye üç katman (tier) olarak kategorize edilmiştir: Katman 1 ya da çekirdek sermaye, ortak borç para (stock), korunmuş kazançlar, sermaye fazlası (surplus) ve sermaye rezervlerinin toplamı olarak tanımlanmıştır. Katman 2 ya da ek sermaye, kredi kayıp karşılıkları (allowances), 20 yıldan daha fazla vadeli tercihli (preferred) borç, en az 7 yıllık borçla birlikte önemsiz (subordinated) borç, bilinmeyen/ şeffaf olmayan sermaye rezervleri ve hibrit/körpe sermaye enstrümanlarından oluşmuştur (Aydın, 2003, s.80).

Basel I sermaye yeterlilik uzlaşısı, bankaların kredi risklerinin kapsayan temel düzenleme olarak sermaye yeterlilik oranının %8 olması gerektiğini belirlemiştir. Düzenleme uygulanmaya başlandıktan sonra sermaye yeterlilik oranının artması yönünde olumlu gelişme sağlanmıştır. 1992 yılında sadece üye ülkelerde uygulanan bu uzlaş, zamanla 100'den fazla ülkede uygulanmaya başlanmıştır.

Basel I ile piyasa riski sermaye yükümlülüğüne tabi hesap ve pozisyonlar hariç, hem bilançonun aktifinde izlenen aktif hesapların, hem de bilanço dışı nazım hesaplarda izlenen hesapların %0, %20, %50 veya %100 kredi ağırlıklarından biri ile ağırlıklandırılması öngörülmüştür. Sermaye yeterliliği hesaplanırken öncelikle bilançodaki hesap bakiyeleri ilgili oldukları risk ağırlığı ile çarpılmakta daha sonra da bulunan oranın asgari %8'inden az olmamak üzere özkaynak bulunup bulunmadığı ölçülmektedir. Nazım hesaplarda izlenen bazı bilanço dışı riskler ilgili

risk ağırlığıyla çarpılmadan önce risk azaltım veya krediye dönüştürme oranlarıyla düzeltilmeye tabi tutulmaktadır (Altıntaş, 2006, s.70).

Türkiye’de Basel I standartlarını kabul etmiş ve kademeli bir geçiş süreci ile uygulamaya koymuştur. Türkiye’de sermaye yeterlilik rasyosu; 1989 yılında %5, 1990 yılında %6, 1991 yılında %7 ve 1998 yılında %8 olarak uygulanmıştır. 10.2.2001 tarihinde yürürlüğe giren “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” ile bankaların 2002 tarihinden itibaren, piyasa riskine maruz tutarın da sermaye yeterliliği oranına dâhil edilmesi esası getirilmiştir (Karabıyık ve Anbar, 2006, s.3).

Tablo 13. 1988 Basel Uzlaşısına Göre Sermaye Yeterlilik Standart Oranının Hesaplanması

A. Ana Sermaye (Birinci Kuşak)
Ödenmiş Sermaye
Yedek Akçeler
Kamuya Açıklanmış Rezervler (Dağıtılmamış Karlar)
B. Katkı Sermaye (İkinci Kuşak)
İhtiyati Rezervler
Yeniden Değerleme
Genel Karşılıklar
Sermaye Benzeri Karşılıklar
C. Sermaye=(A+B)
D. Sermayeden İndirilen Karlar
Şerefiye
Finansal İştirakler
E. Sermaye Tabanı=(C-D)
F. Toplam Risk Ağırlıklı Varlıklar (Kredi Riski)
Risk Ağırlığı %0 Olanlar
Risk Ağırlığı %20 Olanlar
Risk Ağırlığı %50 Olanlar
Risk Ağırlığı %100 Olanlar
Minimum Sermaye Yeterlilik Standart Oranı=E/F=Sermaye Tabanı/Kredi Riski %8

Kaynak: Halil Tunalı, Finansal Krizler Bankacılık Krizleri, İstanbul, 2007, s.29.

Basel I öncelikli olarak sermaye yeterliliği alanında çalışmalar yapmış, bankalar için yeterli sermaye oranını belirlemeye çalışmıştır. Sermaye yeterlilik oranı riske bağlı olarak belirlenmiş, bankaların olumsuz gelişmelerden en az ölçüde etkilenmeleri sağlanılmaya çalışılmıştır. Basel I Kriterleri ile bankacılık sisteminin daha güçlü ve istikrarlı bir yapıya kavuşması amaçlanmıştır.

3.2.1. Basel I Sermaye Uzlaşısını Ortaya Çıkaran Nedenler

Finansal krizlerle geçen 1970'li yıllardan sonra çok sayıda banka iflas etmiş, faaliyetlerine devam eden büyük ölçekli bankalar ise çok düşük sermayeyle çalışarak birer risk unsuru haline gelmiştir. Yaşanan krizler bankaların mali sistemine zarar vermiş, birçok büyük banka iflasın eşiğine gelmiştir. Bütün bu olumsuzluklar sonucu sermaye yeterlilik oranında düzenleme yapılması, denetim çalışmalarının etkin olarak uygulanması ve bankaların yapısının daha güçlü hale getirilmesi için çalışmalar başlatılmıştır.

Sermaye yükümlülüğü hesaplamalarında her ülkede farklı yöntemlerin kullanılması, risk yönetimi alanındaki düzenlemelerin yetersizliği ve banka iflaslarının artması sermaye yeterliliği oranında düzenleme yapmayı gerekli kılmıştır. Basel Komitesi ulusal sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmek, bu konuda bir standart oluşturmak amacıyla Basel I olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nı 1988 yılında yayınlamıştır.

Basel Komitesi tarafından uluslararası platforma duyurulan sermaye yeterliliği düzenlemesi, pek çok ülkede farklı normlarla uygulanan sistemleri tekdüze hale getirmiş ve söz konusu düzenlemeye 1996 yılında piyasa riski hesaplaması dâhil edilmiştir (Arslan, 2007, s.50).

3.2.2. Basel I Sermaye Uzlaşısının Temel Özellikleri

Basel I Kriterleri ile bankaların krizlere ve finansal kırılganlığa karşı dayanıklılığını artırmak ve finansal istikrar sağlamak amacıyla uymaları gereken temel kriterler belirlenmiştir. Aynı zamanda bankaların sermaye yeterliliğinde uluslararası

standartlar getirilmiştir. Sermaye yeterlilik oranı sermaye tabanının risk ağırlıklı varlıklar tutarına bölünmesi yoluyla bulunmaktadır. Basel I Sermaye Uzlaşısı doğrultusunda bu oranın en az %8 olması gerekmektedir.

Tablo 14. 1988 Basel Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \text{Sermaye Tabanı} / \text{Kredi Riski} = \% 8$$

Kaynak: Süleyman Ertan Tansöker, Avrupa Birliği ve Basel Düzenlemeleri Çerçevesinde Türkiye Sermaye Piyasalarında Risk Yönetimi, İstanbul, 2008, s.20.

Basel uzlaşısı 1988’de yayınlanan ilk biçiminde sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında sadece kredi riskini dikkate almaktaydı. Önemli bir diğer unsur olan piyasa riskinin hesaplamada olmaması nedeniyle uzlaşi eleştirilmiştir. Bu nedenle 1993 yılında piyasa riskini de hesaplamaya katan yeni bir rapor yayınlanmıştır. Gelişmiş risk yönetimini dikkate almayan bu rapor da yine eleştirilere neden olmuştur. Basel Komitesi bunun üzerine çalışmalarını yoğunlaştırmış 1995 yılında, bankalara piyasa riskine dayalı sermaye yükümlülüğünü hesaplamada kendi içsel modellerini kullanmaya olanak veren taslak raporu hazırlamıştır. Yapılan değişimler sonucu son halini alan Basel I Uzlaşi raporu 1996 yılında yayınlanmıştır.

Tablo 15. 1996 Basel Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \text{Sermaye Tabanı} / (\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski}) = \% 8$$

Kaynak: Süleyman Ertan Tansöker, Avrupa Birliği ve Basel Düzenlemeleri Çerçevesinde Türkiye Sermaye Piyasalarında Risk Yönetimi, İstanbul, 2008, s.20.

Piyasa riski; bankaların bilanço içi ya da dışı pozisyonlarında piyasa fiyatlarında görülen hareketlilikler nedeniyle karşılaştığı kayıplardır. Bu kayıplara döviz ve faiz oranındaki hareketliliklere bağlı olarak ortaya çıkan zararlar da eklenmelidir (Filiz, 2007, s.206).

Basel I Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı'nda, uluslararası faaliyet gösteren bankaların riskli faaliyetleri ile ellerinde tuttıkları sermaye arasında ilişki kurmaya çalışmıştır. Buna göre Basel I'de Cook Rasyosu diye bilinen sermaye yeterliliği tanımı yapılmıştır. Bu rasyoda tanımlanan özkaynak şu şekilde hesaplanabilir (Atiker, 2005, s.1):

- I. Ana Sermaye (Ödenmiş sermaye + Dağıılmamış karlar)
- II. Katkı Sermaye (Karşılıklar + Rezervler + Fonlar)
- III. Üçüncü Kuşak Sermaye (Sadece piyasa riski için kullanılabilen sermaye benzeri krediler)
- IV. Sermayeden İndirilen Değerler (Aktifleştirilmiş Giderler + Mali İştirakler)

$$\text{TOPLAM SERMAYE} = \text{I} + \text{II} + \text{III} - \text{IV}$$

Uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar için asgari sermayenin belirlenmesine yönelik tek bir yöntem göstermekte olan 1988 düzenlemesinde, 1996 yılında yapılan yeni bir değişiklikle bankalara piyasa risklerini kendi yöntemleriyle ölçebilmeleri için kendi sistemlerini kullanabilme olanağı getirilmiştir. Basel I, kredi ve piyasa risklerinin hesaplanması için tabloda görüldüğü gibi çeşitli seçenekler sunmuştur (Tansöker, 2008, s.21):

Tablo 16. Basel I Risk Hesaplama Seçenekleri

Risk Türü	Hesaplama Yöntemi
Kredi	Standart Yöntem
Piyasa	Standart Yöntem
Piyasa	İçsel Model-RMD (VaR)

Kaynak: Süleyman Ertan Tansöker, Avrupa Birliği ve Basel Düzenlemeleri Çerçevesinde Türkiye Sermaye Piyasalarında Risk Yönetimi, İstanbul, 2008, s.20.

Basel I’de sadece beş farklı risk ağırlığı olması nedeniyle risk duyarlılığı düşüktür. Ayrıca Basel I’de yer alan “OECD kulüp kuralı” yani OECD’ye üye olan ülkelerin hükümetlerine %0, üye ülkelerin borçlarına ise %20 risk ağırlığı verilmekte, üye olmayan ülkeler için ise %100 risk ağırlığı öngörülmüştür. Basel I uzlaşısındaki aktiflerin risk ağırlıkları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 17. Basel I Uzlaşısındaki Aktiflerin Risk Ağırlıkları

Ağırlık	Aktifler
% 10	Nakit, Merkezi hükümetlere, merkez bankalarına ulusal para biriminde verilen krediler, OECD merkezi hükümetlerine ve merkez bankalarına verilen krediler, OECD merkezi hükümetlerinin nakdi veya menkul kıymetleri ile teminatlandırılmış krediler,
% 20	Uluslararası kalkınma bankalarına verilen krediler ile bu bankaların garantisinde verilmiş olan krediler, OECD dâhilindeki bankalara verilen veya bu bankaların garantisinde verilmiş olan krediler, OECD dışındaki bankalara verilmiş olan ve vadesine 1 yıldan az kalmış olan krediler ile yine bu bankalar tarafından garantilenmiş olan diğer krediler,
% 50	İkamet amaçlı bir gayrimenkul üzerinde tesis edilmiş bir ipotek karşılığı kullanılmış krediler,
%100	Özel şirketlere verilen krediler, OECD dışındaki bankalara verilmiş olan ve vadesine 1 yıldan fazla kalmış krediler ile yine bu bankaların garantisinde verilmiş olan diğer krediler, Kamu sektörünün sahip olduğu özel işletmeler, Müştemilatlar, gayrimenkuller ve diğer duran varlıklar, Başka bankalar tarafından ihraç edilmiş sermaye araçları, Bunlar dışındaki tüm aktifler.

Kaynak: Derya Kaptan, Basel II Kriterleri ve Bankacılık Sektöründe Basel II Eğitimi, Ankara, 2008,

Basel I uzlaşısında temel esasların, risk yönetiminde tek bir ölçüye bağlı kalınması, ağırlıklı olarak sermaye odaklı olması, işletmelerin sınıflandırılmasında ve kredilendirilmesinde çeşitlilik sağlanmaması sebebiyle uzun süre uygulanması mümkün olmamıştır. Bu nedenle, 1988 yılında kabul edilen Basel I Kriterleri 2004 yılında yerini Basel II Kriterleri'ne bırakmıştır (Arslan, 2007, s.52).

3.3. Basel II Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı

Orjinal adı “International Convergence of Capital Measurements and Capital Standards: A Revised Framework” (Sermaye Ölçümleri ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Benzeşimi: Gözden Geçirilmiş Çerçeve) olan Basel II çalışmalarına 1999 yılında başlanmış olup bu çalışmalar Haziran 2004 tarihinde son halini almıştır (Eken, 2006, s.2).

Basel komitesi, risk yönetimi alanındaki eksikleri gidererek operasyonel riskleri de kapsayacak yeni bir sermaye yeterlilik düzenlemesi için 1999 yılında çalışmalara başlamıştır. Basel II adını alan yeni düzenlemede kredi riski için gereken sermaye yeterlilik yapısını değiştirip, operasyonel risk için de sermaye yeterliliğini tanımlamakta, piyasa riski ile ilgili düzenlemeleri ise aynen korumaktadır (Tansöker, 2008, s.22).

Basel II bankalara, hem kredi riski hem de operasyonel risk için daha kapsamlı risk ölçme ve yönetme imkânı sağlamaktadır. Sermaye yeterlilik oranı ise değiştirilmeyerek %8 olarak muhafaza edilmiştir. Basel II Uzlaşısı istatistikî verilere ve hesaplamalara dayanmaktadır. Risk ölçüm modelleri önem kazanmış ve yeni eklenen risklerle birlikte daha detaylı ölçüm ve hassasiyet kazanılmıştır. Böylece bankalara daha gerçekçi bilgiler sağlanacaktır.

Basel II Yaklaşımları üçe ayrılmaktadır (Tuna, 2010):

- i. Piyasa Riski (Basel I Yaklaşımı ile aynı)
Standart Yaklaşım
İçsel Model Yaklaşımı

- ii. Kredi Riski
  - Standart Yaklaşım (Basel I'in güncelleştirilmiş şekli)
  - Temel İçsel Derecelendirme Bazlı Yaklaşım
  - Gelişmiş İçsel Derecelendirme Bazlı Yaklaşım
- iii. Operasyonel Risk
  - Temel Gösterge Yaklaşımı
  - Standart Yaklaşım
  - Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımı

Basel II'deki standart yaklaşımın Basel I'e göre getirdiği en önemli yenilik, ilgili risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları (Standart&Poors, Moody's ve Fitch gibi) tarafından ülke, bankalar ve şirketlere verilen derecelendirme notlarının kullanılmasıdır. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşımında ise risk ağırlıklarının belirlenmesinde ihracat kredi kuruluşları tarafından alınan notlar kullanılmaktadır (Atiker, 2005, s.6).

Basel II'nin başlıca amacı, sermaye gereklerini banka aktiflerinin gerçek risklerine karşı daha duyarlı hale getirmektir. Bunun dışında piyasa disiplini geliştirme, bankalar arasında mevcut olan uygulama farklılıklarını ortadan kaldırma ve finansal istikrara katkıda bulunma amaçları da söz konusudur (Filiz, 2007, s.207).

Basel II ile birlikte yapılan önemli değişiklikler; kredi kullandırılan firmaların niteliğini ifade edeb rating notuna göre sermaye karşılığının hesaplanacak olması, şimdiye kadar önemi belirtilen, ancak hesaplama yöntemi belirtilmeyen "operasyonel risk" için sermaye karşılığı hesaplanmasıdır. Basel II'de perakende ve bireysel kredilere %75 risk ağırlığı, konut kredilerinde gayrimenkul ipoteği karşılığı varsa %35, kobi kurumsallara göre ise ratinge göre verilecektir. Basel II'de teminatların çeşitlendirilmesi ise aşağıdaki tabloda verilmiştir (Topçu, 2007, s.59).

Tablo 18. Basel II Teminat Türleri

TEMİNAT TÜRLERİ	Basel II Risk Ağırlığı (%)
Nakit, mevduat ve mevduat sertifikası	0
Altın	0
Belli şartları taşıyan borçlanma senetleri	İhraç eden firmanın ratingine göre
Ana endeksteki (IMKB 100 gibi) hisse senetleri	İhraç eden firmanın ratingine göre
Yatırım fonları	Fonun içinde bulunan enstrüman tipine göre
Ana endeks dışında, fakat organize piyasalarda işlem gören senetleri de barındıran fonlar	Fonun içinde bulunan enstrüman tipine göre
Taşınmaz mal ipoteği	İkametgâh amaçlı %35 Ticari amaçlı %50
Belli şartları taşıyan garanti (A- ve üzeri ratinge sahip firmalar, tüm kamu ve banka garantileri) ve kredi türevleri	Ratinge göre

Kaynak: Neslihan Topcu, Bankalarda Risk Yönetimi, : Basel I, Basel II Uygulamaları, Ankara, 2007, s.60.

3.3.1. Basel II Sermaye Uzlaşısını Ortaya Çıkaran Nedenler

Basel I, birçok ülke tarafından kabul edilmiş olmasına ve çok geniş bir uygulama alanı bulmuş olmasına rağmen, kabul edildiği tarihten itibaren eleştirilmeye başlanmıştır. Basel I; sadece dört farklı risk ağırlığı (%0, %20, %50 ve %100) kullandığı için risk duyarlılığının düşük olması, OECD üyesi olan ve olmayan

lkeler için farklı risk ağırlıklarının kullanılması, bankaları risk yönetim sistemlerini geliştirmeleri yönünde yeterince teşvik etmemesi, kredi risklerinin vade yapısının dikkate alınmaması, kredi riskine aşırı odaklanması ve operasyonel riskleri dikkate almaması gibi nedenlerden dolayı eleştirilmiştir (Karabıyık ve Anbar, 2006, s.3).

1990'lı yıllar ve sonrası yoğun şekilde iktisadi krizlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde Japonya, Güney Kore, Endonezya, Rusya, Arjantin ve Türkiye'de makroekonomik krizler yaşanmış ve finans sektörü derinden etkilenmiştir. Reel sektör firmaların ödeme kabiliyetini kaybetmesi ve bankaların alacaklarını tahsil etmede sorunlarla karşılaşması gibi nedenler bu ülkelerde bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasını gerektirmiştir. Bankaların etkin risk yönetimlerinin kalitesiyle finansal sistemin istikrarlı olması arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bankalarda oluşacak olumsuz bir durumun diğer sektörlere de sıçrama ihtimali, risk yönetimine zen gösterilmesini zorunlu kılmaktadır (BDDK, 2005, Ekonomik Yansımalar, s.2).

Basel I'e yönelik eleştiriler ve finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler, yaşanan bankacılık krizlerinin ekonomik maliyetlerinin yüksek boyutlara ulaşmasıyla etkin risk yönetimine olan ihtiyaç daha fazla artmıştır. Bankalar için esnek uygulama olanağı sunmaması, sunduğu çözümlerin dar kapsamlı olması nedeniyle ortaya çıkan eleştiriler uygulanmakta olan Uzlaşı da değişiklik yapmak yerine, daha köklü değişimleri içeren yeni bir Uzlaşı hazırlanmasını zorunlu kılmıştır.

Basel Komitesi mevcut Basel düzenlemelerini  gerekçeyle değişirmiştir. Bunlar (Eken, 2006, s.2):

I. Mevcut düzenlemeler bankaların sermaye düzeyleri ile taşıdıkları riskler arasındaki bağlantıyı tam ve doğru bir şekilde kuramamaktadır.

II. Mevcut düzenlemeler de piyasa disiplini göz ardı edilmektedir.

III. Mevcut düzenlemeler finansal piyasalarda görülen gelişmeler nedeniyle güncelliğini yitirmiştir.

Basel Komitesi yukarıdaki nedenler doğrultusunda çalışmalarını hızlandırmış ve çeşitli değişiklikler yaparak Basel II Kriterleri'ni uygulamaya koymuştur.

Basel Komitesi, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel I'in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini dikkate alarak Haziran 1999'da Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısına (Basel II) ilişkin ilk istişare metni (Consultative Paper-1) yayınlamıştır. Ardından 2001 yılı başında ikinci istişare metni (Consultative Paper-2), Nisan 2003'te ise üçüncü istişare metni (Consultative Paper-3) yayımlanmıştır. Söz konusu istişare metinleri, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse bankalar ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde revize edilerek yenilenmiş ve Basel II'ye ilişkin nihai metin Haziran 2004'te yayımlanmıştır (BDDK, 2005, s.2).

3.3.2. Basel II Sermaye Uzlaşısının Temel Özellikleri

Basel I düzenlemelerinden farklı olarak Basel I'de iki önemli konuda değişiklikler yapılmıştır. Birincisi Basel I'de dikkate alınmayan "operasyon riski"nin hesaplamalara dâhil edilmesidir. İkinci önemli farklılık ise kredi derecelendirilme yaklaşımının getirilmesidir. Basel Kriterleri'nin düzenlenmesinde en önemli neden olan sermaye yeterliliği Basel II'de bankaların taşıdığı risklere bağlı olarak hesaplanabilecektir.

Basel II'nin başlıca amacı ise, sermaye gereklerini banka aktiflerinin gerçek risklerine karşı daha duyarlı hale getirmektir. Bunun dışında piyasa disiplini geliştirmekte, bankalar arası mevcut olan uygulama farklılıklarını ortadan kaldırma ve finansal istikrara katkıda bulunma gibi amaçları da söz konusudur (Filiz, 2007, s.207).

Basel II düzenlemesi üç yapısal bloktan oluşmaktadır. Bunlar (BDDK, 2005, s.18):

Birinci Yapısal Blok (Pillar 1): Asgari sermaye gereksinimi (Bankaların risk türlerine göre sermaye gereksinimlerini hesaplama sistemleri anlatılmaktadır).

İkinci Yapısal Blok (Pillar II): Denetim otoritesinin gözden geçirilmesi (Denetim otoritelerinin risk bazlı denetim yaparken dikkate alacakları hususlar belirtilmektedir. Bu aynı zamanda denetime yönelik bankaların yapması gereken faaliyetleri göstermesi bakımından önemlidir).

Üçüncü Yapısal Blok(Pillar III): Piyasa disiplini (Bankaların şeffaflığını sağlamak amacıyla kamuya açıklamaları gereken bilgilere ilişkin asgari unsurların belirlendiği bölümdür).

i. Birinci Yapısal Blok: Minimum Sermaye Gereksinimi

Birinci yapısal blok bankanın risklere karşı elinde bulundurması gereken asgari sermaye tutarına ilişkin bölümdür.

Basel I'deki asgari yüzde 8'lik oranın korunduğu bu bölümde, kredi riskinin ölçümüne ilişkin yeni yöntemler önerilmiş ve Basel I'de açıkça kapsanmayan "operasyonel risk" bölümü yer almıştır. Piyasa riskinin hesaplanmasında Basel I'e göre önemli bir değişiklik olmazken, yani standart yaklaşım ve Riske Maruz Değer yaklaşımı (VaR) korunurken, kredi riskinin hesaplanmasında çok önemli değişiklikler yapılmıştır. Kredi riskinin hesaplanması için basit, orta ve gelişmiş düzeyde olmak üzere farklı yaklaşımlar seçenek olarak sunulmaktadır. Bunlar: Standart Yaklaşım (Standardised Approach-SA), Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (Simplified Standardised Approach-SSA), Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Foundation Internal Ratings Based- IRB), İleri Düzey İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Advanced IRB)'dır. Benzer şekilde, yeni eklenen operasyonel risk hesaplaması: Temel Gösterge Yaklaşımı (Basic Indicator Approach- BIA), Standart Yaklaşım (SA), Alternatif Standart Yaklaşım (ASA) veya İleri Ölçüm Yaklaşımları

(Advanced Measurement Approach-AMA) ile yapılabilecektir (BDDK, Ekonomik Yansımalar, 2005, s.6).

Tablo 19. Basel II Kapsamında Risk Ölçüm Metotları

	Risk Ölçüm Yöntemlerini Gelişmişlik Düzeyi		
Risk Türleri	Basit	Orta	Gelişmiş
Kredi Riski	Standart ve Basitleştirilmiş standart Yaklaşım	Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	İleri Düzey İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
Piyasa Riski		Standart Yaklaşım	İçsel Modeller Yaklaşımı (RMD)
Operasyonel Risk	Temel Gösterge Yaklaşımı	Standart ve Alternatif Standart Yaklaşım	İleri Ölçüm Yaklaşımı

Kaynak: Hasan Çatalca, Bora Akman ve Halit Soydan, Ticari Bankalarda Piyasa Riski Yönetimi, Ankara, 2008, s.94.

Genel olarak birinci yapısal blokta ölçülebilir değerlere yer verilmiştir. Bu ölçülebilir değerlerin temelinde, bankaların, sistemin belirlediği risklere karşı ellerinde bulundurmaları gereken özsermaye tutarının tespiti bulunmaktadır. Pillar I'de Basel I Uzlaşısı'nda belirtiler %8 oranı değiştirilmemiştir. Bu safhada Operasyonel riskler uzlaşya dâhil edilmiştir. Operasyonel risklerin değerlendirilmesine ve sayısallaşmalarına kolaylık sağlamak amacı ile dört ölçme yöntemi saptanmıştır. Bu yöntemler ilgili bankanın ya da yerel otoritenin tercihinine ve gelişmişlik düzeyine göre uygulanacaktır. Bu ölçme yöntemleri, Temel Gösterge Yaklaşımı, Standart Yaklaşım, Alternatif Standart Yaklaşım ve İleri Ölçüm Yaklaşımlarıdır (Çelik ve Kızıl, 2008, s.21).

ii. İkinci Yapısal Blok: Denetim Otoritesinin İncelenmesi

Bir bankanın sadece sermaye yeterliliğini sağlaması, Basel komitesi tarafından yeterli görülmemektedir. Risklere karşı korunma ancak kullanılan ölçüm yöntemlerinin riskin doğru olarak ölçülmesinin etkinliğiyle sağlanılabilir. Denetim

otoritesi, bankaların bulundukları sermayenin riskleri ile uyumlu olup olmadıklarını incelemeli ve gerekli durumlarda müdahale etmelidir.

İkinci yapısal blokta, bir yanda banka toplam risklere karşı sermaye yeterliliğini değerlendirmekte, diğer yanda ise düzenleyici otorite bankanın risk değerlendirmesini gözden geçirerek, birinci yapısal blokta hesaplanan sermayenin ötesinde daha fazla sermayeye gerek olup olmadığını belirlemektedir. Basel Komitesi, söz konusu uyumun sağlanabilmesi için yol gösterici dört ana ilke benimsemiştir (BDDK, Ekonomik Yansımalar, 2005, s.11-12):

Birinci ilkeye göre bankalar risk profillerine ve stratejilerine uygun sermaye yeterliliğini değerlendirebilecek bir sürece sahip olmalıdır.

İkinci ilke, denetleyici otoritelerin bankaların içsel sermaye yeterlilik değerlendirmeleri ve stratejilerinin yanında ihtiyati sermaye rasyolarına olan uyumlarının gözden geçirilmesiyle değerlendirilme yapılmasına ilişkindir.

Resmi otoritenin, asgari yasal sermaye yeterliliği rasyosunun tutturulmasının yanı sıra gerekli olduğunu düşündüğü durumlarda bankalarda asgari oranın da üzerinde sermaye tutulmasını talep edebileceği hususu, üçüncü ilkede belirlenmiştir.

Dördüncü ilke ise banka sermayesinin belirlenen asgari yükümlülüğünün altına düşmemesi için bankanın kendi risk karakteristiğine uygun tedbirlerin resmi otorite tarafından önceden alınmasının sağlanmasına ilişkindir. Bunun gerçekleşmesi için resmi otorite bankayı yoğun denetime ve yakından izlemeye alabilir, kar payı dağıtımında kısıtlamalara gidebilir veya bankanın sermayenin artırılması yönünde bir eylem planı talep edebileceği gibi acilen sermaye artırımını da isteyebilir.

iii. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini

Sermaye yeterliliği düzenlemesinin son bileşenini oluşturan piyasa disiplini, bankaların sahip oldukları sermaye ile sermaye yeterliliği ve risk değerlendirme

yöntemleri gibi önemli konularda kamuya açıklama yapma gereğini ortaya koymaktadır. Piyasa disiplini ile bankalar arasında karşılaştırma yapılabilmesi ve bu yolla şeffaflığın sağlanması hedeflenmektedir (Filiz, 2007, s.212).

Bankalara yönelik bu üç yükümlülükle, bankaların risk yapıları ve sermayeleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilmek için gerekli şeffaf ortam sağlanılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü yapısal blokta belirlenen açıklama standartlarının ulusal muhasebe standartlarıyla uyumlu olması ve bu standartlarla çelişki içermemesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yapısal blokta 1988 uzlaşısında olmayan bir bileşen, yani bankaların finansal durumları hakkında kamuya nasıl bir bilgi açıklamak zorunda oldukları hususu ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Sermaye yapısı (Tier 1, Tier 2, Tier 3), portföy yapısı ve riskler dikkate alınarak, sermaye yeterliliği (grup bazında ve iştirak konumundaki her banka için), kredi riski, hisse senedi şeklinde yapılan yatırımların riski, kredi riskini azaltma teknikleri, piyasa riski, menkul kıymetleştirme (securitization) riski ve faiz riski gibi bileşenlerin açıklanması talep edilmektedir (BDDK, Ekonomik Yansımalar, 2005, s.12).

Basel II'nin uluslararası borçlar üzerine etkileri üç başlık altında incelenmektedir (Metzger, 2004, s.9-11):

Fiyat Etkisi (Price Effect): Düşük derecelendirme notuna sahip olan bankaların daha fazla sermaye ayırmaları gerekmekte, bu nedenle borçluların mevcut duruma göre daha yüksek faiz oranıyla karşılaşacak olmaları olasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde kullanılacak fonların faizlerinin yükselmesi öngörülmektedir.

Yapısal Etki (Structural Effect) : Uluslararası bankaların alacaklarını yüksek dereceye sahip ülkelere yoğunlaştırılması öngörülmektedir.

Miktar Etkisi (Quantitative Effect): Basel II'in düşük dereceli müşterilere sunulan kredi arzını düşürmesi öngörülmektedir.

3.4. Basel I ve Basel II'nin Karşılaştırılması

Basel I Uzlaşısı'nın bankacılık risklerinde yetersiz kalmasıyla başlatılan çalışmalar sonucu son halini alan Basel II Uzlaşısı'nda temel niteliklerin korunmasıyla birlikte çoğu alanda yenilikler de yapılmıştır.

3.4.1. Basel I ve Basel II'nin Benzer Yönleri

Basel II Uzlaşısı'nın birçok yenilik getirmesine rağmen değişmeyen niteliklerini koruyan maddeler de vardır. Bunlar:

Basel I Uzlaşısı'nda %8 olarak belirlenen sermaye yeterliliği oranının alt sınırı yeni Uzlaşısı'da da aynen korunmuştur.

Basel I Uzlaşısı'nda ortaya konulan 'sermaye tabanı' hesaplama biçimi yeni Uzlaşısı'da da büyük ölçüde benimsenmiştir.

1996 yılındaki kapsamlı değişikliklerle yenilenen ve bu haliyle içsel yaklaşımları da içeren piyasa riski ölçüm yöntemlerine dönük olarak yeni Uzlaşısı'da önemli bir değişiklik yapılmamıştır.

3.4.2. Basel I ve Basel II'nin Farklı Yönleri

Basel II'nin getirdiği en önemli yeniliklerden biri bankalar için tek tip sermaye ölçümünden vazgeçilmiş olmasıdır. Basel II ile kredi ölçümlerinde de yeni yöntemler geliştirilmiştir. Kredi kullandırılan firmaların niteliğini ifade eden rating notuna göre sermaye karşılığı hesaplanacaktır. Bankaların rating notuna göre hangi firmaya ne kadar kredi vereceği belirlenecektir. Böylece riskli firmalara daha az miktarlarda kredi kullandırılacaktır.

Basel I ve Basel II'nin farkları kısaca şöyledir (BDDK, 2005, s.2):

Basel I'de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan “kulüp kuralı (club rule)” Basel II ile birlikte kaldırılmaktadır.

Basel II'de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel II'de yer alan bazı yöntemler bağımsız derecelendirme şirketleri (Standard&Poors, Fitch, Moodys, vb) tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken, bazı ileri yöntemlerde bankacılık denetim otoritesi iznine tabi olmak üzere bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınmaktadır.

Basel I'de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır. Basel II'de ise bu risklere ilaveten operasyonel risk sermaye yükümlülüğü de eklenmiştir.

Basel II içerisinde bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmekte ve hem sermaye yeterliliği hem de bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi istenmektedir.

Basel II kapsamında sermaye yeterliliğine ilişkin olarak Basel II'ye özgü detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmektedir. Bu husus Basel I'de yer almamaktadır.

Basel II düzenlemeleriyle Basel I'den farklı olarak daha esnek bir yapının uygulanması ve sermaye gereği hesaplamasında risk duyarlılığının artırılması sağlanılmaya çalışılmıştır. Basel I ile II arasındaki farklar Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20. Basel I ile Basel II Arasındaki Farklar

Basel I	Basel II
Tek tip risk ölçümüne odaklıdır.	Bankaların dâhili risk yönetim metodolojilerine, denetimlere ve piyasa disiplinine dayalı bir yapı getirilmelidir.
Tüm kuruluşlar için tek tip model uygulanmaktadır.	Daha esnek bir uygulama sağlamaktadır.
Risk temeline dayalı sermaye gereği yapısı	Riske daha fazla duyarlıdır.

Kaynak: Hasan Çatalca, Bora Akman ve Halit Soydan, Ticari Bankalarda Piyasa Riski Yönetimi, Ankara, 2008, s.94.

3.5. Basel III Uzlaşısı

Basel III Tasarısı temelde asgari sermaye oranının hesaplanmasına dayanmaktadır. Düşük riske sahip bankaların daha avantajlı olduğu bilinen bir gerçektir. Risk teknikleri de hem küçük hem de büyük ölçekli bankalar tarafından uygulanabilir olmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan uygulama sorunları ve yaşanan küresel krizle birlikte Basel II Kriterlerinin de eksiklikleri ortaya çıkmış ve gelişmekte olan ülkelerde de uygulanabilir kriterleri kapsayan daha esnek uygulama alanına sahip olan Basel III Kriterleri oluşturulmuştur.

Basel III olarak adlandırılan düzenleme değişiklikleriyle ulaşılmak istenen hedefler şu şekilde özetlenebilir (BDDK, 2010, s.1):

Kaynağı ne olursa olsun finansal ve ekonomik şoklara karşı bankacılık sisteminin dayanıklılığının artırılması,

Kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi,

Bankaların şeffaflığının ve kamuya bilgi verme özelliklerinin artırılması,

Mikro bazda yapılan düzenlemelerle bireysel olarak bankaların dayanıklılığının artırılması,

Makro bazda düzenlemelerle finansal sistemin şoklara karşı direncinin artırılması.

Yukarıda yer verilen amaçların gerçekleştirilmesi için de aşağıdaki çalışmalar yapılmıştır:

Hâlihazırda kullanılan asgari sermayenin nicelik olarak artırılması, niteliğinde değişiklikler yapılması ve mevcut uygulamaya ilaveten risk bazlı olmayan, diğer bir ifadeyle muhasebesel bazlı bir asgari sermaye gerekliliği standardının getirilmesi,

Tutulması gereken sermaye ihtiyacının ekonominin çevrim dönemlerine (cyclical) göre artırılabilmesi ya da azaltılabilmesi,

Asgari likidite oranlarına yönelik düzenlemeler yapılması,

Alım-satım hesaplarına (Trading Book) ilişkin sermaye yeterliliği hesaplamalarında değişiklik yapılması,

Karşı taraf kredi riskinin (Counterparty Credit Risk) hesaplanmasına ilişkin değişiklik yapılması.

3.5.1. Basel III Uzlaşımı Ortaya Çıkaran Nedenler

Finansal krizlerin hem çok maliyetli hem de sıkıntılı geçmesi, bankacılık kesiminin gelecekte karşılaşılabilecek krizlere karşı daha dirençli olmasını sağlamak amacıyla likidite, sermaye kalitesinin artırılması, ekonomik döngünün dikkate alınması ve sermaye yükümlülüğünün arttırılması gibi önemli reformların gerekliliğini gözler önüne sermiştir. Bu nedenle, Basel Komitesi tarafından

hazırlanan reform takvimi Ekim 2009'da Pittsburgh'da düzenlenen G20 liderler zirvesinin en önemli konularından biri olmuştur. 12 Eylül 2010 tarihinde bu reformlar Basel Komitesi tarafından kamuoyuna bildirilmiştir. Yapılacak bu reformlarla; krizin olumsuz etkilerini bertaraf etmek ve krizin yayılmasını engellemek amacıyla bankaya özgü yükümlülüklerin kapsamının genişletilmesi, sistemik risklerin telafi edilmesi amacıyla ilave yükümlülüklerin getirilmesi planlanmıştır (BDDK, 2010, s.4).

Basel II, şüphesiz Basel I'e göre daha başarılıdır (risk duyarlılığı v.b. nedenlerden ötürü). Ancak (Saltoğlu, 2008, s.15);

Basel II derecelendirme firmalarının performansına endekslidir.

Subprime sürecinde derece firmalarının önceki performansı hakkında ciddi kaygılar uyanmıştır.

Likidite riski Basel II'de yoktur.

Riskler arası korelasyon ve sistemik risk bulunmamaktadır.

Basel II ortaya çıkabilecek sorunların üstesinden gelebilmek için güçlendirilmelidir. Bu gibi nedenler Basel III Kriterleri'nin oluşmasını gerekli kılmaktadır.

Bankacılık alanında uluslararası alanda düzenleme yapmak için oluşturulan Basel Uzlaşmaları ilk olarak 1988 ile başlamış, 2004 yılında da köklü değişimler yapılarak Basel II olarak uygulanmıştır. 2008 krizinden sonra bankacılık sektöründeki düzenlemelerin yetersiz olduğu anlaşılmış, Basel II'yi tamamen değiştirmeyen, yenilikler getiren Basel III Kriterleri 2010 yılında tartışılmaya başlanmıştır.

3.5 2. Basel III Taslağının Getirdiği Yenilikler

Basel III Uzlaşısı ile Basel II'de yer alan özkaynakların kapsamı değiştirilmiştir. Mevcut düzenlemede yer alan katkı sermayenin ana sermayenin %100'ünü geçemeyeceği hükmü ve üçüncü kuşak sermaye (Tier 3) kaldırılmıştır. Basel III ile birlikte asgari çekirdek sermaye oranı (Çekirdek Sermaye/Risk Ağırlıklı Varlıklar (RAV)) 2013 ve 2015 tarihleri arasında kademeli olarak %2'den %4,5'e çıkarılacaktır. Basel III ile getirilen sermaye koruma tamponu çekirdek sermayeye, birinci kuşak sermayeye ve toplam sermayeye kademeli olarak eklenecektir. Sermaye oranlarını destekleyici nitelikte olan şeffaf, basit, anlaşılır ve risk bazlı olmayan kaldıraç oranı getirilmiştir. Basel III ile birlikte likiditeye ilişkin olarak Likidite Karşılama Oranı (Liquidity Coverage Ratio) ve Net İstikrarlı Fonlama Oranı (Net Stable Funding Ratio) isimli iki adet oran tahsis edilmiştir. Likidite Karşılama Oranı için 2011-2015, Net İstikrarlı Fonlama oranı için ise 2012-2018 yılları arası gözlem periyodu belirlenmiş, gözlem periyodunun ardından anılan oranlar için asgari standartların ilan edileceği belirtilmiştir (BDDK, 2010, s.5-7).

Basel III düzenlemeleriyle getirilen diğer bir yeni kavram ise koruyucu sermaye tamponudur. Koruyucu tampon, çekirdek ana sermaye, ana sermaye ve sermaye yeterlilik oranlarına eklenecek, bir çeşit ihtiyati sermaye işlevi görecektir. Koruyucu tampon hesaba katıldığında, çekirdek ana sermaye oranı yüzde 7'ye, ana sermaye oranı yüzde 8,5'e ve sermaye yeterlilik rasyosu yüzde 10,5'e yükselecektir. Koruyucu tampon sağlanamaması durumunda bankalar faaliyetlerine devam edebilmekle birlikte, kar dağıtımına kısıtlamalar getirilecektir. Yeni düzenlemelerle, koruyucu tamponun yanı sıra ülke şartlarına ve ilgili otoritenin kararlarına bağlı olarak kredilerin hızlı arttığı dönemlerde ekonomideki döngüselliği azaltmak amacıyla yüzde 0 ile yüzde 2,5 arasında değişen döngüsellik karşıtı sermaye tamponu uygulaması getirilmiştir. Bu sermaye tamponu ile hızlı kredi büyümesinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir (TCMB, 2010, s.58).

Basel I ve II'ye ek olarak dört farklı sonuç Basel III'de değerlendirilmiştir. Bunlar (Sağlam, 2010, s.94) :

Finansal piyasaların daha karmaşık bir yapıya sahip olması mevcut kuralların da değiştirilmesi ve bu duruma daha uygun hale gelmesini sağlamak piyasa otoritelerinin sorumluluğundadır. Bu düzenlemeler uzman kişi ve kuruluşlar tarafından yapılmalıdır.

Düzenleyici kuruluşlar, piyasalar için en uygun ölçme metotlarını ve mevcuttan daha detaylı risk ölçüm tekniklerini benimsemelidirler.

Basel II'de bahsi geçen risk çeşitleri, piyasaların da çeşitlenmesi ile birlikte artmakta, ortaya çıkan bu yeni risk tiplerini de yeni uzlaşma içermelidir.

Risk ölçüm modellerinden sadece bir tanesinin kullanılarak ölçüm yapılması günümüz piyasalarında yeterli olmamaktadır. Bunun yerine ortak çalışma grupları oluşturularak içsel ölçü modelleri yerine genel kabul görmüş dışsal denetleme tekniklerinin benimsenmesi sağlanmalıdır.

Kar edebilen müşterileri hedeflemek için etkin risk bazlı bir fiyatlama yapmak gerekmektedir.

Sermaye yönetimini iyi yapabilmek için geniş hacimli tampon sermayeler bulundurulmalıdır.

Basel III ile birlikte getirilen temel düzenleme, 2007 küresel finans krizinde bankaların sahip oldukları sorunlu varlıkların değer kaybı nedeniyle uğradıkları zararın yol açtığı sermaye kayıplarının tekrarlanmasını önlemek ve bankacılık sisteminde finansal istikrarı tehdit eden unsurların olumsuz etkisini azaltmak amacıyla sermaye rasyolarının arttırılmasıdır. Basel III'ün getirdiği değişiklikler, sermaye gerekliliklerinin yükseltilerek şartların sıkılaştırılması olarak özetlenebilir (Vakıfbank, 2010, s.23).

Basel III, Basel II gibi sistemi tamamen değiştiren bir düzenleme değil, son krizde de görülen Basel II'nin eksikliğini tamamlayan nitelikteki düzenlemelerdir.

Basel II ile Basel III arasında Tablo 21’de de görüldüğü üzere önemli farklılıklar da bulunmaktadır.

Tablo 21. Basel II ile Basel III Arasındaki Farklar

	Basel II	Basel III
Birincil Sermaye Rasyosu	4.0%	6.0%
Çekirdek Birincil Sermaye Rasyosu	2.0%	4.5%
Sermaye Koruma Tamponu	-	2.5%
Konjonktürel Sermaye Tamponu	-	%0-%2.5
Minimum Ana Sermaye Gereksinimi	2.0%	4.5%
Sistemil Olarak Önemli Bankalar İçin Ek Sermaye	-	Henüz belirsiz, çalışmalar sürüyor

Kaynak: <http://www.vakifbank.com.tr/dokumanlar/earastirma/aylikeylul2010.pdf>

Birincil sermaye rasyosu, Basel II’de %4 iken Basel III’de ise %6’ya çıkarılmaktadır. Basel II’de olmayan konjonktürel sermaye tamponu da %0 ile %2.5 arasında belirlenmiştir. Basel III düzenlemeleri bankaların daha az risk almasını ve daha fazla nakit tutmalarını gerektirmektedir.

3.5.3. Basel III Taslağının İçeriği

BIS 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan Merkez Bankaları ve Denetim Otoriteleri Başkanları Grubu toplantısı ardından, mevcut sermaye gereksinimi düzenlemelerini güçlendiren ve 26 Temmuz 2010’da varılan uzlaşmayı onaylayan bir açıklamada bulunmuştur. Yeni belirlenen global likidite standardı ile beraber bu reformlar, dünya çapındaki finansal reform gündeminin odak noktasını teşkil etmekte olup anılan reformların Seul’de Kasım ayı içerisinde gerçekleştirilecek G20 zirvesinde sunulması planlanmaktadır.

Komitenin reform paketinde, açıklanan değişikliklerle, kaybı en yüksek oranda karşılayacak olan asgari çekirdek sermaye gereksinimi %2 seviyesinden %4,5 seviyesine arttırılacaktır. Bu uygulamaya 1 Ocak 2015 tarihine kadar kademeli geçiş yapılacaktır. Sermaye tamponunun amacı finansal ve ekonomik kriz durumlarında bankaların zararlarını karşılayacak düzeyde sermaye tutmalarını sağlamaktır. Söz konusu kriz durumlarında bankaların sermaye tamponunu kullanmalarına izin verilirken, yasal sermaye oranları asgari sermaye gereksinim oranına yaklaştıkça kar dağıtımları üzerindeki sınırlamalar sıkılaşacaktır. Bu uzlaşıyla birlikte etkin denetim ve kurumsal yönetim uygulamaları takviye edilecek ve bankaların sermayelerinin kötüleşmesi pahasına ihtiyari bonus ve temettü dağıtımları gibi genel sorunlara dikkat çekilecektir (BDDK, 2010, s.6).

Piyasalarının rekabetçi yapısı, finansal kurumların daha gelişmiş risk modelleriyle değerlendirilmesini gerektirmektedir. Basel III Taslağı'nda da bu dikkate alınarak daha yumuşak ve risk tabanlı bir yaklaşım belirlenmiştir. Risk hesaplama yöntemleri çeşitlenmelidir. Kullanılacak içsel değerlendirme yöntemleri, güvenilir ve tam kapsamlı olmalıdır.

Basel III'te yer alan sermaye yeterliliğine ilişkin düzenleme değişiklikleriyle, sermayenin niceliği ve kalitesinin artırılması ile ekonominin konjonktürüne göre sermaye tamponu oluşturulması amaçlanmıştır. Önceki uygulamaların aksine yeni düzenlemelerde, sermaye yeterlilik oranının hesaplanmasında sermayeden indirilen bazı kalemlerin doğrudan çekirdek ana sermayeden indirilmesi öngörülmektedir. Basel III düzenlemeleri sadece sermaye tanımını ve miktarını değiştirmemekte, sermaye yeterlilik rasyosunun paydasında yer alan risk ağırlıklı aktiflerin hesaplanmasında da bazı değişiklikler yapmaktadır. Bu çerçevede, alım-satım hesapları ile menkul kıymetleştirme işlemlerine ilişkin sermaye yükümlülüğü artırılmış ve karşı taraf kredi riskinin hesaplanmasına ilişkin değişiklikler yapılmıştır. (TCMB, 2010, s.58).

Yeni düzenlemelerin küresel ekonomiye olumsuz etkilerini sınırlamak amacıyla uzun bir geçiş süreci öngörülmüş ve sermaye tanımı ile oranlarına ilişkin

değişikliklerin tam olarak uygulanmasına 2019 yılı başından itibaren başlanması planlanmıştır.

Tablo 22. Basel III Uygulama Takvimi

(%)	Mevcut	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Çekirdek Ana Sermaye Oranı	2,0	3,5	4,0	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
Ana Sermaye Oranı	4,0	4,5	5,5	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
Sermaye Yeterlilik Oranı	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
Sermaye Koruma Tamponu	-	-	-	-	0,625	1,250	1,875	2,5
Çekirdek Ana Sermaye+Koruma Tamponu	-	3,5	4,0	4,5	5,125	5,750	6,375	7,0
Ana Sermaye+K.Tamponu	-	4,5	5,5	6,0	6,625	7,250	7,875	8,5
Sermaye Yeterlilik Oranı+Koruma Tamponu	-	8,0	8,0	8,0	8,625	9,250	9,875	10,5

Kaynak: TCMB, Finansal İstikrar Raporu, 2010, s.58

Söz konusu oranlara ilişkin uygulama takvimi belirlenmiş olup, her iki oran için 1 Ocak 2012'den itibaren bilgi amaçlı raporlamaların başlamasına, oranlara uyumun bir zorunluluk olarak Likidite Karşılama Oranı (LCR) için 1 Ocak 2015 ve Net İstikrarlı Fonlama Oranı (NSFR) için 1 Ocak 2018 itibarıyla gerçekleştirilmesine karar verilmiştir (TCMB, 2010, s.60).

Basel II’de yer alan düzenlemelerin sadece gelişmiş ülkeler için yapılmış olması, diğer ülkelerin finansal yapısının dikkate alınmaması eleştirilmektedir. Yeni Uzlaşma da ise bu gibi kesin standartların yerine daha esnek düzenlemeler getirilmektedir. Basel II krizlerin yönetilmesinde de yetersiz kalmış yeni bir düzenlemenin gereği anlaşılmıştır.

3.6. Basel Kriterlerine Yönelik Eleştiriler

Finansal piyasalar ve bankacılık sektöründe hızla yaşanan değişim ve gelişmeler sonucu Basel Uzlaşmaları risklerin etkin yönetiminde yetersiz kalmaya başlamıştır. Yaşanan krizlerinde etkisiyle Basel I ve Basel II sermaye uzlaşmaları yoğun şekilde tartışılır duruma gelmiştir.

Basel Uzlaşmaları’na yöneltilen eleştirilerden bazıları şunlardır (Ökmen, 2005, s.11-19):

Basel Uzlaşmaları özkaynak ile varlıklar arasındaki bağı koparmaktadır. Bankaların sermaye yeterlilik oranının minimum %8 olarak belirlenmesi, oluşturulan risk ağırlıklı aktiflerin toplamı, özkaynakların 12,5 katı ile sınırlandırılmak istenmiş, bazı aktifler risk taşımadığı için özkaynaklarla arasındaki bağı kopmasına neden olmuştur.

Basel Uzlaşmaları riskin kendisini değil, hayali risk kavramını esas almaktadır. Basel Uzlaşmaları’nda, risklerin ağırlıklandırılmış tutarlarına karşı sermaye tahsisi istenilmekte ve bu yolla hesaplanan sermaye, riskin kendisi için değil, varsayılmış ve gerçekleşmesi mümkün olmayan tutarlar için ayrılmaktadır.

Basel Uzlaşmalarında sermaye ile yükümlülüklerin bağı da koparılmaktadır.

Basel Uzlaşmalarında esas alınan risk grupları, derecelendirme katsayıları ve öngörülen minimum sermaye rasyoları bilimin ispatladığı rakamlar değildir.

Basel Uzlaşıları'na dayanılarak bankalar arasında uygulama birliği yakalanılamaz.

Basel Uzlaşıları risk yönetimi ağırlıklı olup, minimum, maksimum ve optimum sermaye hesaplarına kaynaklık edemez.

Basel Uzlaşıları karlılık olgusunu ihmal etmektedir.

Basel Uzlaşlarındaki katsayıların varsayılmış olması modelin başarısını zayıflatmaktadır.

Basel Uzlaşlarında kur riskinin kendisi tarif edilememiştir.

Basel Uzlaşlarında getiri oranları sabit veya değiştirilemez olan getirili varlıklara sınır getirilmeyerek riskin ucu açık bırakılmıştır.

Basel Uzlaşlarında sermaye ihtiyacının tespitinin faiz oranlarının belirleyici rolü tamamen ihmal edilmiştir. Basel Uzlaşlarında kaldıraç oranları da ihmal edilmektedir.

Basel Uzlaşları'nda ana amaç olarak tespit edilmeye çalışılan aktif kalitesi kavramına anlamsız roller verilmiştir.

Basel Uzlaşları'nda bilanço içi ve bilanço dışı kavramları birbirine karıştırılmaktadır.

Basel Uzlaşları birçok yönden eleştirilmekte, farklı öneriler sunulmaktadır. Bütün bu eleştiriler ve bankacılık alanında yaşanan gelişmeler, risklerin artması, krizlerin karşısında Basel Kriterleri'nin yetersiz kalmasıyla bu kriterler de sürekli olarak değişip yenilenmektedir.

3.6.1. Basel I'e Yönelik Eleştiriler

Basel I standardı kabul edildiği ilk günden itibaren eleştirilmeye başlanmıştır. Uygulanmasıyla birlikte bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Sadece dört

farklı risk ağırlığını kullanmasıyla risk duyarlılığı düşük olarak kabul edilmektedir. Farklı faaliyet alanındaki bankalara aynı şekilde uygulandığı için de eleştirilmiştir.

Basel I'e yönelik eleştirilerden bazıları şunlardır (Ayan, 2007, s.349):

Kredi risklerine dayalı sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında borçlu farklılaştırması yapılmamaktadır.

Basel I Uzlaşısı'nın piyasalardaki değişimin hızından kaynaklanan bir diğer eksikliği de ikincil piyasalar ve türev piyasalardaki değişim ve yenilikleri öngörememiş olmasıdır.

Basel I Uzlaşısı sadece uluslararası ölçekte faaliyet gösteren büyük bankalara yönelik olarak düzenlenmiştir.

Basel I Uzlaşısı, kredi karşılıklarını sermaye yeterliliği hesaplamalarında yeterince dikkate almamaktadır. Yaşanan banka krizlerinde bu olumsuzluk açıkça görülmüş, kredi karşılıkları yetersiz olan birçok banka yüksek görünen sermaye yeterlilik oranlarına rağmen iflas etmekten kurtulamamıştır.

Uluslararası ölçekte faaliyet gösteren birçok banka, muhasebe sistemlerinin farklılık göstermesi nedeniyle diğer ülkelerden gelen farklı finansal tablolar sonucu sorunlar yaşamaktadır.

Basel I'de sermaye yeterliliği standart oranı 'risk bazlı' değil 'likidite' bazlıdır. Rasyo ise bankaları iflasa götüren temel bir risk olan kredi kullanımında 'yoğunlaşmayı' dikkate almamaktadır. Ayrıca bütün firma kredilerine, teminata göre yapılan farklılaştırma dışında, aynı risk ağırlığı öngörüldüğünden bankalar yüksek getirili, fakat yüksek riskli alanlara girmeye teşvik edilmektedir (Altıntaş, 2006, s.76).

Basel I Uzlaşısı, operasyonel risk unsuru içermemesi ve kredi riski ölçüm biçimi nedeniyle risk duyarlılığı düşük bir düzenlemedir. Basel I kısaca; kredi riskinin ayrıştırılmasının sınırlı olması, kredi riskinin statik çözümü, vade unsurunun

göz ardı edilmesi, kredi niteliğinin hesaba katılıp, karşı tarafın kredi değerliliğinin dikkate alınmaması, hassas bir risk ölçümünün göz ardı edilmesi gibi nedenler dolayısıyla eleştirilmiştir.

3.6.2. Basel II'ye Yönelik Eleştiriler

Basel II'ye getirilen ilk eleştiri yöntemin daha kapsamlı ve karışık olmasıdır. Bankalar için önemli sorunlardan biri daha fazla sermaye tutmak zorunda kalıp kalmayacaklarıdır. Bankalar önerilen yöntemleri kendilerine uygulayarak mevcut durumdan ne kadar farklı düzeyde sermaye gereksinimiyle karşılaşacaklarını analiz etmektedirler. Basel II'ye yapılan diğer eleştiriler de şunlardır (Beşinci, 2006, s.20):

Basel II operasyonel riskin hesaplanması için önerilen üç yönteminde sadece geçmişe odaklı olması ve risk ağırlıklarının sağlıklı olmadığı konusunda da eleştirilmektedir.

Bireysel kredilere yeni düzenlemenin yaklaşımı konusundaki eleştiriler ise, bu kredinin fiyatlanması yönteminde zaten batık kredinin yüksek olması beklentisiyle kar marjlarının daha yüksek tutuluyor olması ve düzenlemede bu konunun ihmal edilmesidir.

Kredi riskini transfer etme teknikleri de çok yeni ve gelişmekte olan kredi türevleri piyasasının yeni düzenlemedeki bazı konulardan dolayı olumsuz yönde etkileneceği konusunda eleştirilmektedir.

Basel II'ye yönetilen bir başka eleştiri ise piyasa disiplini için yaratılacak şeffaflık ortamının derecesidir. Denetim otoriteleri ne kadar gelişmiş teknoloji ve tekniklere sahip olsa da bankacılık sektörü sürekli değişim içerisinde. Denetim sektörü bu nedenle sürekli olarak sektörün arkasından gelmek durumundadır.

Basel II, kredi risklerinin hesabında İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımların uygulanması halinde, ekonominin canlanma dönemi ile düşme dönemi arasında kredi riski için ayrılması gereken sermaye ihtiyacının %20-30 arasında değişmesi beklentisi üzerinedir. Ekonomi düşüşe geçince, bankadan kredi kullanmış olan birçok müşterinin derecelendirme notları da düşecek, diğer taraftan banka da artan sermaye ihtiyacı nedeniyle kullandığı kredi hacmini azaltmaya çalışacaktır (Tansöker, 2008, s.47).

Küresel krizle birlikte Basel II Kriterleri'ne yönelik tartışmalarda alevlenmiştir. Ünlü iktisatçı Joseph Stiglitz, Basel II düzenlemelerinin temel felsefesini oluşturan özdenetimin ve derecelendirme şirketlerinin kredi notlarına dayalı yapının kendi başına bir oksimoron (iki zıt anlamı birlikte taşıyan) olduğunun yaşanan küresel krizde belirginleştiğini dile getirmiştir (Şendoğdu, 2010, s.8).

3.6.3. Basel III'e Yönelik Eleştiriler

Bazı finansçılar görünürde 2008'de yaşanan krizin tekrar etmemesi için tasarlanan Basel III kurallarının bu krizin gerçek nedenini tanımlamakta başarısız olduğunu savunmaktadır. Basel III kurallarının, ABD'de ve Avrupa'da vergi mükelleflerinin paralarıyla kurtarılan mega bankalar tarafından karşılanmasının kolay olacağı ancak daha önceden sermaye yeterliliği oranını karşılamakta zorluk çeken yerel ticari bankaların yeni sermaye ve likidite yükümlüklerini karşılamakta zorlanacağı ifade edilmektedir (BDDK, 2010, s.149).

Basel III'e yönelik endişeler ve eleştiriler BDDK'nın hazırladığı raporda özetle aşağıdaki gibidir (BDDK, 2010, s.14-16):

Birçok finans uzmanı ve bankacıya göre Basel III kuralları 2008 krizindeki temel problem olan risk ağırlıklandırılmasına ilişkin bir yenilik getirmemiştir.

Basel III'e ilişkin bir başka eleştiri de yeni kurallarla birlikte banka fonların daha düşük risk grubunda sınıflandırılan yüksek derecelendirme notuna

sahip kamu borçlanma enstrümanlarına (ülke risklerine) kayması durumunda bankaların portföylerinde ciddi oranlarda ülke risklerinin taşınması ve özel sektörde düşük derecelendirme notuna sahip firmaların fon temin edememeleri nedeniyle finansal çıkmaza girecek olmalarıdır.

Basel III'le birlikte denetim arbitrajı (Regulatory Arbitrage) oluşma endişesi de vardır. Basel III standartlarının uygulanma sürecinde, ülkeler arasında mevzuatlardan kaynaklanan yasal boşluklar bulunarak “denetim arbitrajı” imkânından yararlanmak için bankaların yoğun faaliyet göstereceği beklenen bir gelişmedir.

Basel III'ün uygulanma sürecindeki ikinci endişe ise yeni kuralların adaptasyon süreci ve piyasa tarafından kabul edilme seviyesidir. Basel kurallarının uygulama maliyetin en aza indirmek amacıyla, Basel III'te adaptasyon süreci uzun ve kademeli bir zamana yayılmıştır. Maliyeti azaltmasına karşılık, bu kadar uzun geçiş süreciyle ilgili endişeler bulunmaktadır. Bu endişelerin en önemlisi, uzun geçiş sürecinin yeni kurallara uyumu zorlaştırarak, Basel III uygulamasının istenecek düzeyde sağlanamayacak olmasıdır.

Basel III'ün uygulanma sürecine ilişkin endişelerden üçüncüsü ve en önemlisi bankaların yeni standartlara uyum için geliştirecekleri strateji ve kararların ülke ve dünya ekonomisine etkileriyle ilgilidir. Bankalar tarafından oluşturulacak bu uygulama strateji ve politikaları sermayenin arttırılması, kar payının dağıtılmayarak bünyede bırakılması, hazine işlemleri gibi sermaye yoğun faaliyetlerden daha az sermaye gerektiren bankacılık faaliyetlerine geçiş gibi faaliyet alanlarının değiştirilmesi, kaldıraç oranının azaltılması gibi değişik uygulamaları içerebilir. Bankaların bu alanda verecekleri kararların, faaliyette buldukları ülkelerin ve dolayısıyla küresel çapta bankacılık sektörünün yapısını ve işlevini de önemli ölçüde etkileyeceği açıktır.

Düzenlemeler konuyla ilgili kesimleri ikiye ayırmış durumdadır. Bazı finansçılar bu düzenlemeleri sektörü daha disipline edici kurallar getirmesi nedeniyle olumlu karşılamalarına karşın bazıları ise bu uygulamanın bankalar üzerinde daha fazla finansal baskı oluşturacağı yolunda kaygı taşımaktadır. Çünkü bu uygulamalar

bankaların kredi hacimlerini daraltıcı etki yapacak dolayısıyla sektör büyümesini olumsuz etkileyecektir. Her iki yaklaşımın da kendine özgü doğrulukları bulunmaktadır. Küresel krizde dünya ölçeğinde faaliyet gösteren pek çok bankanın sermaye yapısının son derece zayıf olduğu ve bu zayıf sermaye yapısıyla büyük riskler üstlendikleri ortaya çıkmıştı. Bu tür bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi için yeni düzenlemeler gerektiği görülmüştür. Buna karşılık geçiş dönemi uzun tutulmakla birlikte düzenlemelerin bankalar için yüksek sermaye ihtiyacı doğuracağı ve faaliyetlerinde ister istemez kısıtlama yaratacağı görülmektedir (Babuşcu, 2011).

Sermayedeki artışın karlılığı azaltması, bankaları daha az sermaye ile çalışma yönünde arayışlara itecektir. Bu amacı gerçekleştirmek için kullanılan yollardan biri, riskli varlıklar arasında yer alan krediler yerine, riski daha düşük, hatta sıfır olan devlet tahvili ve bonolarına yatırım yapmaktır. Bu tür bir politika değişikliğinin kredi hacmini azaltarak ekonomik faaliyetlerin finansmanını güçleştireceği açıktır (Babuşcu, 2011).

3.7. Basel Düzenlemelerinin Türk Bankacılık Sistemine Etkileri

Basel Uzlaşıları geliştirmekte olan tüm ülkeler için uluslararasılaşma açısından oldukça önemlidir. Türkiye’de bankacılık ve finans sektörünün de hızla uluslararası standartlara uyum sağlamaktadır. Bu nedenle AB uyum süreci ve Basel Uzlaşıları önemlidir.

Basel Uzlaşıları’nın uygulama zorunluluğu bulunmamaktadır. Gelişmekte olan ülkeler için uygulama zorluğu bulunmasına rağmen birçok ülke tarafından benimsenmiştir. Basel Kriterleri’ni uygulamanın maliyeti de geliştirmekte olan ülkeler için fazla olabilmektedir.

Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye’de, Basel II’nin ilk ve en önemli etkisi borçlanma maliyeti üzerindeki etkidir. Basel II’nin uygulanmasıyla Türkiye; risk ağırlıkları açısından OECD ülkesi olma avantajını yitirecektir. Bu nedenle Türkiye’nin etkin bir finans yönetimine sahip olması ve bankaların ucuz maliyetlerle

borçlanabilmesi için ülke notunun yüksek olması her zamankinden fazla önem kazanacaktır (Kaptan, 2008, s.54).

Basel II düzenlemelerinin Türk Bankacılık Sistemi'ne olumlu etkileri şunlardır (Sağlam, 2010, s.114):

Standartların belirlenmesi yurt içi ve yurt dışı kurumların Türk Bankacılık Sistemi'ne ve finansal sisteme olan güvenini artıracaktır. Türk Bankacılık Sistemi, Basel II standartlarıyla uluslararası rekabete daha hazır hale gelecektir. Standartların tüm sisteme uygulanması, etkinliği ve şeffaflığı da artıracaktır. Böylece, hisse senedi piyasalarının derinleşmesi sağlanacaktır ve yatırımları artıracaktır.

İleri düzey ölçüm tekniklerinin kullanılması finansal piyasalarda rekabeti ve şeffaflığı artıracaktır.

Türkiye'de son dönemde oluşan finansal krizlerin en önemli nedeni risklerin tespitinde ve yönetimindeki zayıflıktır. Standartlar buna yönelik zayıflıkları giderecek ve çeşitli yönlerden değerlendirilmesi sağlanacaktır.

Basel II'le birlikte piyasa disiplini sağlanır. Beraberinde etkin bir denetim mekanizması banka bilançolarının daha sistematik bir şekilde detaylı kontrolü ve erken müdahale tekniklerinin gelişmesine imkân verir. Üçüncü Yapısal Blok çerçevesinde kamuyu aydınlatma yükümlülüğü tam olarak yerine getirildiğinde bankacılık sistemi ve finansal gidişat hakkında bilgi sahibi olunacaktır. Bu da denetim otoritesinin etkinliğini artıracaktır.

Basel II Uzlaşısı bankaları piyasaya duyarlı risk yönetim sistemleri geliştirmeye teşvik etmektedir. Bu sistemde risk dışsal bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Ancak özellikle kriz zamanlarında bankaların benzer hareket etmeleri krizi içselleştirmekte ve şiddetini artırmaktadır. Özellikle kısa vadede piyasaya duyarlı risk yönetimi metotlarının uygulanması, sürü psikolojisi ve bulaşma etkisi piyasadaki oynaklığın ve varlıklar arası korelasyonun artmasına neden olmakta ve bu nedenle bankaların potansiyel kayıpları artmaktadır. Bu durumun sistemik risk

ve buna bağlı krizi artırma olasılığı mümkündür (BDDK, Ekonomik Yansımalar, 2005, s.16).

Basel II Uzlaşısı'nda OECD yesi olma avantajının ortadan kalkmasıyla da OECD yesi olan düşük notlu ülkeleri olumsuz, OECD yesi olmayan yüksek notlu ülkelerin ise olumlu etkilenmesine neden olmuştur. Basel II Uzlaşısı'nın uygulanmasıyla bankaların ciddi maliyetlerle karşılaşması da olağan bir durumdur. Basel II Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için hem fırsat hem de çaba gerektiren bir düzenleme olarak görülmektedir.

Basel II'ye geçişte uygulama kapsamına alınacak bankaların, yerel otoritelerin tercihlerine göre tespiti oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü gelişmekte olan ülkelerde tüm bankacılık sektörünün Basel Temel İlkelerine uyumu mümkün değildir. Bu durumda Basel Komitesi gelişmekte olan ülkelerin ulusal bankalarının bir anda uzlaşıya ayak uydurmasını beklememekte ve geçişin daha uzun bir sreye yayılmasına olanak tanımaktadır. Basel Komitesi uygulama kapsamına alınacak bankaların tespitinde bazı kriterler getirmiştir. Bu kriterlerin bazıları; bankanın uluslararası olup-olmadığı (uluslararası piyasalarla olan ilişkisi ve etkileşimi), risk profili-risk yönetim kapasitesi, iş süreçlerinin karmaşıklığı, hâkim olduğu iş alanları, yönetişim yeterliliği ve sermaye yapısının durumu gibi konulardır (elik ve Kızıl, 2008, s.23).

Basel II'nin ülkemiz açısından sağlam ve etkin bir bankacılık sisteminin sağlanması için gerekli olduğu dşnlmektedir. BDDK tarafından yapılan QIS-TR alışması, sektörün standart yaklaşımları kullanması halinde, Basel II'ye geçişin sermaye sorunu ıkarmayacağına işaret etmektedir. Türkiye'de sermaye yeterlilik oranı Basel II'de öngörülen minimum düzey olan %8'in de oldukça üzerinde kalmaktadır. Bu da sermayenin geçiş sürecini kolaylaştıracaktır (BDDK Ekonomik Yansımalar, 2005, s.44).

Basel III düzenlemelerinin Türkiye'ye olası etkileri şunlardır:

Basel III Tasarısı, temelde asgari sermaye oranının hesaplanmasına dayanır. Risk ölçüm metotları daha da geliştirilerek oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Son yaşanan küresel krizden sonra Basel III'ün yeterli olup olmayacağı tartışılmaktadır. Basel III, bankaların sermaye yapısını güçlendirmesi açısından olumlu bir gelişmedir. Kriz sonrasında oluşan likidite bolluğu, faiz oranlarının aşırı düşmesi, sistem için tehlikeli bulunmakta, Basel III'ün finansal istikrarı sağlamak için tek başına yeterli olmadığı düşünülmektedir. Basel III'ün olumlu ve yetersiz yönleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 23. Basel III'ün Olumlu ve Yetersiz Yönleri

Olumlu Yönleri	Yetersiz Yönleri
<p>Bankaların daha fazla sermaye ayırmasının öngörülmesi ve böylece bankaların yarattığı sistemik riskin azaltılması</p> <p>Uyum sürecinin uzun olmasının ekonominin toparlanmasını destekleyecek olması</p> <p>Küresel kriz sonrası küresel finans sisteminin istikrarı konusunda atılan ilk kapsamlı uluslararası girişim olması</p>	<p>Uyum sürecinin uzun olması nedeniyle sistemin yeni risklere karşı korunmasının az olması</p> <p>Küresel finans sistemindeki istikrarsızlıkların devam ediyor olması</p> <p>Büyük ölçekli kuruluşların sistemik risk yaratmaması için somut bir adım atılmaması</p> <p>Bankaların daha fazla sermaye ayırmalarının karlılığı azaltabilecek olması</p>

Kaynak: Vakıfbank, <http://www.vakifbank.com.tr/dokumanlar/earastirma/aylikeylul2010.pdf>

Basel III'ün uygulanmasına dair güçlükler, küresel kriz sonrası ekonomilerin toparlanma aşamasında bulunması ve özellikle gelişmiş ülkelerde bu toparlanmayla ilgili belirsizliklerin varlığı, bankaların sermaye yapılarında önemli bir değişiklik yapılmasını güçleştirebilecek bir faktördür (Vakıfbank, 2010, s.26).

BDDK, G-20 Toplantısında oluşturulan kararların ve Basel III Taslağı'nın getireceği yeni tedbirlerin Türkiye'de uygulanması için yasal düzenleme getireceği ve Türk Bankacılık Sektörü'nde sermaye yeterlilik rasyosundan bankaların kredilere ayırdıkları karşılıkların kriterlerine, likitide rasyosunda risk yönetimi kurallarına kadar pek çok alanda yeniden belirleneceği bir gerçektir. "Dinamik Provizyon" kuralları olarak ifade edilen tedbirlere göre Avrupa Birliği, kredi kurallarını bankaların sermaye-borç yapıları ve aktiflerine göre belirleyeceği ve bankalar ellerindeki tüm kredileri sorunlu kredi olarak değerlendirileceği, karşılık ayrılacağı ve ayrılan bu karşılıklar için son üç ay gibi periyotlarla güncelleştirileceği Avrupa Finansal İstikrar Kurulu tarafından kararlaştırılmıştır (Sağlam, 2010, s.125).

Türk Bankacılık Sektörü'nün sermaye yapısı değerlendirildiğinde özkaynak içerisindeki sermaye benzeri kredilerin oranının düşük olduğu fakat ödenmiş sermaye, kar yedekleri ve dağıtılmamış karlar gibi çekirdek sermaye kalemlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tabloda Haziran 2010 tarihi itibarıyla özkaynakları oluşturan kalemlerin dağılımı verilmiştir (BDDK, 2010, s.11).

Tablo 24. Özkaynak Kalemleri (Haziran 2010)

Özkaynak Kalemleri (Haziran 2010)	Tutar (Bin TL)	Oran
Ana Sermaye	113.055.045	91,2%
Ödenmiş Sermaye	46.297.649	37,3%
Yedek Akçeler	62.430.683	50,4%
Diğer	4.326.713	3,5%
Katkı Sermaye	12.320.900	9,9%
Üçüncü Kuşak Sermaye	0	0,0%
Sermayeden İndirilen Değerler (-)	1.392.234	1,1%
Toplam Özkaynak	123.983.711	100,0%

Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu, 2010, s.11

Tablo 24’de görüldüğü üzere ana sermaye kalemi toplam özkaynakların %91,2’sini oluşturmaktadır. Katkı sermaye ise %9,9 gibi bir oranda gerçekleşmiştir. Ana sermayenin en önemli kalemlerinden olan ödenmiş sermaye ve yedek akçeler sırasıyla toplam özkaynakların %37,3 ve %50,4’ünü oluşturmakta olup sektörün yüksek kalitede sermaye ile çalıştığını göstermektedir.

Basel III kapsamındaki değişiklikler “içerik” bakımından incelendiğinde özellikle “likidite” ve “sermaye tamponu” ile ilgili hususların, BDDK tarafından kriz öncesinde alınan “proaktif önlemler” ile büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Türkiye, gerek çok güçlü ve iyi denetlenen bankacılık sistemi gerekse geçmiş krizlerin tecrübeleri sonucunda oluşturulan esnek ve etkin likidite yönetimi genel çerçevesi ile küresel kriz dönemine oldukça hazırlıklı girmiştir. Bu kapsamda, TCMB tarafından yürütülen “Para Politikası Çıkış Stratejisi” ile kriz sırasında, döviz piyasalarına ve bankacılık sistemi döviz likiditesine yönelik olarak çeşitli tedbirler alınmıştır. Anılan düzenlemeler bugün Türk Bankacılık Sektörü’nün dünyada parmakla gösterilecek duruma gelmesine büyük katkı sağlamış, TCMB’nin ilave radikal önlem alma gereğini azaltmış ve kriz döneminde merkez bankası bilançosunun yapısı bozulmamıştır (BDDK, 2010, s.12).

Türk Bankacılık Sektörü açısından ise; Türk bankalarının, özkaynak yapısının oluşumu nedeniyle görece olarak daha iyi durumda olduğu söylenebilir. Yine asgari sermaye yeterliliği rasyosunun %8 olmasına karşın uygulamada BDDK’nın bunu %12 olarak uygulaması da Basel III’ün etkilerini azaltıcı etki yapabilecektir. Ancak Türk bankalarının da ilerleyen dönemlerde bu düzenlemelerden batılı ülke bankaları kadar olmasa da etkilenmesi kaçınılmazdır. Yürürlük zamanı açısından düzenlemeye baktığımızda Basel III uygulamalarının yürürlüğe girişinin kademeli geçiş şeklinde genel olarak 2013 yılında başlayacağı ve bazılarının 2016 yılında, bazılarının ise 2019 yılında nihai halini alacağı görülmektedir (Babuşcu, 2011).

Komite, yapılan sayısal etki çalışmalarının sonuçları çerçevesinde ve sektör görüşlerini de dikkate alarak kaldıraç oranının, Basel III kapsamında yapılan yeni tanıma göre hesaplanmış ana sermayenin belirli dönüşüm oranlarıyla dikkate alınmış

bilanço dışı kalemler ile aktifler toplamına bölünmesiyle hesaplanmasına karar vermiştir. Kaldıraç oranı minimum yüzde 3 olarak öngörölmekte ve kademeli bir geçiş dönemi planlanmaktadır. Türk Bankacılık Sektörü'nde özkaynakların bilanço içindeki ağırlığı yüksek olup, bankalarımız düşük kaldıraçla çalışmaktadır. Bu çerçevede, söz konusu düzenlemelerine uyum konusunda önemli bir zorluk yaşanmayacağı düşünölmektedir (TCMB, 2010, s.59).

SONUÇ

Teknolojik anlamda yaşanan gelişmeler ve dünya üzerindeki coğrafi sınırların ortadan kalkması, “globalleşme” kavramını ortaya çıkarmış ve finansal piyasalarda tehlikeyi bir kat daha arttırmıştır. Buna paralel olarak bankacılık ve finans sektörünün gelişmesiyle uygulanan risk yönetimi teknikleri de eksik kalmış ve bu nedenle risk yönetiminde etkinliğin sağlanamadığının bir göstergesi olarak “krizler” patlak vermiştir.

Türk Bankacılık Sistemi’nde de 1980’li yıllardan sonra krizler daha şiddetli olarak etkisini göstermiştir. Türkiye’de 1994, 2000 ve 2001 yılında krizler yaşanmış ve bankaların mali sistemleri büyük ölçüde bozulmuştur. Bu nedenle yeniden yapılandırma programı hazırlanmış ve sermaye yeterliliği artırılmış, risk yönetilebilir düzeye inmiş, denetim sisteminde şeffaflık sağlanılmaya çalışılmıştır. Diğer ülkelerde yaşanan krizlerin Türkiye’yi de etkilemesi kaçınılmazdır. Asya ve Rusya krizi sonucu da Türkiye’nin dış ticareti olumsuz yönde etkilenmiştir. 2008 yılına gelindiğinde ABD’de başlayıp tüm dünyayı etkisi altına alan küresel krizden de Türkiye de göreceli olarak az da olsa etkilenmiştir. 2000 yılında yapılan Yeniden Yapılandırma Programıyla Türk Bankacılık Sistemi güçlü bir yapıya kavuşturulmuş, bu da küresel krizi diğer ülkelere nazaran daha az hasarla atlmasına neden olmuştur.

Bankacılık sektörü sürekli değişmekte ve gelişmektedir. Bu değişimle birlikte sisteme yeni finansal ürünler katılmakta, riskler çeşitlenmektedir. Yaşanan krizler de risk yönetiminde eksiklikler olduğunu ortaya koymaktadır. Bankaların da sisteme ayak uydurabilmek, kendilerini sürekli olarak yenileyebilmeleri için, yeni koşullara uygun düzenlemeler yapmaları gerekmektedir.

Bankacılık krizlerinin en önemli nedenlerinde biri sermaye yeterlilik oranının düşük olmasıdır. Bu nedenle Basel Komitesi tarafından sermaye yeterlilik düzenlemesi yapılmaktadır. Basel Kriterleri olarak adlandırılan ve bankacılık ve finans sektörünü büyük ölçüde sıkı bir denetime tabi tutan bu esaslar uluslararası

platformda ele alınarak tüm ülkeler tarafından benimsenmiştir. Türk Bankacılık Sistemi'nde de Basel Kriterleri kabul edilmiş, uyumlaşma süreci halen devam etmektedir.

Bankacılık sisteminde ortaya çıkan bir olumsuzluk ülke ekonomisini de etkilemektedir. Bu nedenle bankacılık sektöründe başarısızlığa neden olan riskler tanımlanmalı ve risk yönetimi incelenmelidir. Etkin bir risk yönetimiyle riskler belirlenip, azaltılır ve bankaların daha fazla kar elde etmeleri sağlanabilir.

Bankacılık sektöründe; faiz oranı riski, döviz kuru riski, kredi riski, likidite riski, operasyonel risk, piyasa riski ve ülke riski gibi birçok risk bulunmaktadır. Bu risklerin belirlenmesi ve önlenmesi bankacılık sistemi için çok önemli bir olgudur. Risk yönetiminde yaşanan olumsuzluklar nedeniyle birçok banka kapatılmış, tasfiye edilmiştir. Risk ölçümü için değişik teknikler kullanılmaktadır. Bu tekniklerden en çok bilinen ve kullanılan Riske Maruz Değer (RMD) sistemidir.

Uluslararası alanda risklerle mücadele edebilmek için 1974 yılında BIS tarafından Basel Komitesi kurulmuştur. Basel Komitesinin amacı; sermaye yeterlilik alanında düzenlemeler yapılması, bankacılık denetim kalitesinin artırılması, bankacılık sisteminin mali yapısının güçlendirilmesidir. Basel Komitesi ilk sermaye yeterlilik standardını 1988 yılında Basel I Kriteri olarak yayınlamıştır. Basel I'in amacı, bankaların sermaye yapısının güçlendirilmesi, bankalar arasında ülkelerin farklı düzenlemeleriyle ortaya çıkan rekabet eşitsizliğinin giderilmesiydi. Basel I, risk duyarlılığının düşük olması, operasyonel riski dikkate almaması gibi konularda eleştirilmiştir.

Basel Kriterleri de değişen ve çeşitlenen risklerle mücadele edebilmek için sürekli değiştirilip yenilenmektedir. İlk olarak 1988 yılında ortaya çıktığından bu yana Basel Kriterleri bankacılık sektörünün ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılıp uygulanmıştır. Basel I'in yetersiz olması nedeniyle daha üst ve sıkı denetim içeren Basel II Kriterleri oluşturulmuştur. Basel II'de operasyonel risk de dikkate alınmış, kredi derecelendirme yaklaşımı getirilmiştir. Basel II Kriterleri üç yapısal bloktan oluşmaktadır. Birincisi; bankaların risklere karşı elinde bulundurması gereken asgari

sermaye gereksinimi, ikincisi; denetim otoritesinin gözden geçirilmesi, üçüncüsü ise piyasa disiplini, şeffaflığın sağlanmasını içermektedir. Basel II ile birlikte ülkelerin risk ağırlıklarının OECD üyesi olup olmamasına bağlı olarak belirlenmesi kuralı da ortadan kalkmış, bağımsız kredi derecelendirme kuruluşları tarafından verilen rating notları ve bankaların içsel modelleri kullanılmıştır.

Basel II, şüphesiz Basel I'e göre daha esnek, riske daha duyarlı bir yapıdadır. Fakat son yaşanan krizle birlikte Basel II'nin de yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Küresel krizle birlikte dünyada birçok bankanın sermaye yapısının yetersiz olduğu ve büyük riskler taşıdığı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Basel II'de iki kere değişikliğe gidilmiş ve Basel III olarak adlandırılan geniş kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Bu yeni Uzlaşım'daki en önemli değişikliklerinden biri bankaların sermaye yeterliliği hesaplamalarında kullandıkları sermaye tanımının değişmesidir. Sektördeki portföy yapıları ve ürün çeşitliliği değiştiği sürece Basel kriterlerinde de değişiklikler ve yenilikler yapılacaktır.

Türk Bankacılık Sistemi'ne baktığımızda, bankalarının durumunun diğer ülkelere oranla daha iyi olduğu görülmektedir. Basel III'deki yenilikler BDDK'nın aldığı önlemlerle büyük ölçüde örtüşmektedir. BDDK da küresel krizle birlikte rafa kaldırdığı Basel II Kriterlerinin son hali olan Basel III'ün uygulanması için çalışmalara başlamış bulunmaktadır. Basel III'te %10 olarak belirlenen minimum sermaye yeterlilik oranı Türk Bankacılık Sistemi'nde yıllardır %12 olarak uygulanmaktadır. Türk Bankacılık Sistemi'nde ana sermaye de ana kuşak sermaye de iyi durumdadır. Türk bankalarının elinde karmaşık finansal ürünler olmadığı için küresel krizden daha az etkilendiği ortadadır. Bütün bunlar Türk bankalarının Basel III'e geçişte sorun yaşamayacağını göstermektedir.

Basel Kriterleri, Türk Bankacılık Sisteminin, daha sağlam ve etkin bir yapıya kavuşması, finansal istikrar için gerekli risk yönetim standartlarına ulaşabilmesi için son derece önemlidir. Basel III de bankaların sermaye yapısının güçlendirilmesi açısından son derece önemli bir gelişmedir.

1988 yılından beri uluslararası alanda uygulanan Basel Kriterleri, finansal sistemin tümünde kabul görmüştür. Basel Kriterleri'nin bankacılık sistemi için fırsat olduğu bilinen bir gerçektir. BDDK da Basel Kriterlerinin Türk Bankacılık Sistemi'ne uygulanması için çalışmalar başlatmıştır. Türk Bankacılık Sistemi'nin Basel III ile getirilen düzenlemelere uyum süreci oldukça yüksek seviyededir. Basel III düzenlemeleri bankaların daha az risk almasını ve daha fazla nakit tutmasını gerektirmektedir. Bu da bankaların sermaye artırımına gitmelerini gerektirecektir. Türk Bankacılık Sistemi'nde Basel Kriterleri uygulanmalı, risk yönetimi güçlendirilmeli ve uluslararası piyasaları kapsayacak şekilde genişletilmelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

AKDİŞ, Muhammet, (2000). **Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye** (1.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayın.

ALKİN, Emre, Tuğrul SAVAŞ ve Vedat AKMAN, (2001). **Bankalarda Risk Yönetimine Giriş**. (1.Baskı). İstanbul.

ALTINTAŞ, M. Ayhan, (2006). **Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği/5411 Sayılı Bankacılık Kanun, Basel I ve Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde**. Ankara: Turhan Yayınevi.

AYAN, Ebubekir, (2007). **Bankacılık Risklerinin Yönetiminde Basel II Uzlaşısı**.(1.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayın.

BABUŞCU, Şenol, (1997). **Bankacılıkta Risk Derecelendirilmesi (Rating) ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması**. (1.Baskı). Ankara: Tisamat Basım.

BDDK, (2000). **Yıllık Rapor**. Ankara.

BDDK, (2005). **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı. (Basel II)**.

BDDK, (2005). **Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci**. Ankara.

BDDK, (2006). **Basel II Gelişme Raporu**. Ankara.

BDDK, (2008). **ABD Mortgage Krizi**. Ankara.

BDDK, (2010). **Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu 2010**. Ankara.

BOLAK, Mehmet, (2004). **Risk ve Yönetimi**. İstanbul: Birsen Yayınevi.

CANDAN, Hasan, Alper ÖZÜN, (2006). **Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II**. (1.Baskı). Türkiye İş Bankası. İstanbul: Kültür Yayınları.

ÇATALCA, Hasan, Bora AKTAN ve Halit SOYDAN, (2008). **Ticari Bankalarda Piyasa Riski Yönetimi**. (1. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.

İŞERİ, Müge, (2004). **Son Finansal Krizler Ertesinde Türkiye’de Bankacılık**. İstanbul: Türkmen Kitapevi.

KARABULUT, Gökhan, (2002). **Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri**. İstanbul: Der Yayınları.

- KARACAN, Ali İhsan, (1996). **Bankacılık ve Kriz**. Finans Dünyası Yayınları.
- KARLUK, Rıdvan, Özgür TONUS ve Nazım ÇATALBAŞ, (1999). **Güneydoğu Asya ve Rusya Krizinde Türkiye**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- KAVAL, Hasan, (2000). **Bankalarda Risk Yönetimi**. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- KINDLEBERGER, Charles P. (2008). **Cinnet, Panik ve Çöküş**. (Halil Tunalı Çev.) (2.Baskı) . İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KORKMAZ, Turhan, Ali CEYLAN, (2006). **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi**. (3. Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi.
- ÖKMEN, Orhan, (2005). **Basel Uzlaşılarının Yetersizliği ve Bankalara Alternatif Model**. (1. Baskı). İstanbul: Kora Yayın.
- ÖZATAY, Fatih, (2009). **Finansal Krizler ve Türkiye**. (1. Baskı). Doğan Egmont Yayıncılık.
- PARASIZ, İlker, (2000). **Modern Bankacılık Teori ve Uygulama**. İstanbul: Kuşak Ofset.
- TBB, (2010). Bankalarımız, Paragraf Basım Sanayi A.Ş. İstanbul.
- TBB, (2011). Türkiye’de Bankacılık Sistemi Banka. Şube ve Personel Sayıları.
- TCMB; (2010). Finansal İstikrar Raporu.
- TUNALI, Halil, (2007). **Finansal Krizler Bankacılık Krizleri**. (1. Baskı). İstanbul: Liberty Yayınevi.

Sürelî Yayınlar

- ALANTAR, Doğan, (2009). “Küresel Finansal Kriz ve Türkiye’nin Makroekonomik Göstergelerine Etkisi”. **Bütçe Dünyası Dergisi**. Cilt:3. S.31. s.4-12.
- ALTUNTEPE, Nihat, (2009). “2008 Krizinin Ülkelerin İstihdam Yapısı Üzerine Etkilerinin Dinamik Bir Analizi”. **SDÜ Vizyoner Dergisi**. S.1. s.129-145.
- ARSLAN, İbrahim,(2007). “Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörü’ne Etkileri”. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.18, Konya.s.49-66
- CANDAN, Hasan vd. , (2006). “Risk Yönetimi Prensipleri”. **Bankacılık Dergisi**. S.57. s.15-32.
- ÇELİK, Faik, İhsan KIZIL, (2008). “Banka Sermaye Yeterliliğinde Basel II Yaklaşımı ve Türk Bankacılığı”.**Doğuş Üniversitesi Dergisi**. S.9. s.19-34.

- FİLİZ, Meryem, (2007). “Uluslararası Bankaların Düzenlenmesine Yönelik Yeni Bir Uygulama Olarak Basel II ve Gelişmekte Olan Ülkelere Etkisi”. **Akdeniz İİBF Dergisi**. S.13. s.200-221.
- KARABIYIK, Lale, Adem ANBAR, (2006). “Basel II’nin Gelişmekte Olan Ülkelere Olası Etkileri”. **Muhasebe ve Finansman Dergisi**. S.36. s.1-12.
- MANDACI, Pınar Evrim, (2003). “Türk Bankacılık Sektörü’nün Yaşadığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri”. **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. Cilt:5. S.1. s.67-84.
- ÖZTÜRK, Serdar, Bekir GÖVDERE (2010). “Küresel Finansal Kriz ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”. **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Cilt:15. S.1. s.377-397.
- ŞENDOĞDU, A. Aslan (2010). “Basel II Kriterleri’nin Dünü Bugünü ve Gelecek İçin Bir Üst Sürümüne Olan İhtiyacın Kaçınılmazlığı”. **Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi**. Cilt:1. S.2. s.4-13.

Diğer Yayınlar

- ALOĞLU, Ziya Tunç, (2005). **Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizler Üzerindeki Etkileri**. Uzmanlık Yeterlilik Tezi. Ankara.
- ARDIÇ, Hülya, (2004). **1994 ve 2001 Ekonomik Krizlerinin, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bilançosunda Yarattığı Hareketlerin İncelenmesi**. Uzmanlık Yeterlilik Tezi. Ankara.
- ARSLAN, Cihan, (2008). **Bankalarda Risk Yönetimi ve Operasyonel Risk Süreçlerinin Değerlendirilmesi; Bankacılık Eğitimi Açısından Bir Değerlendirme**. (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bankacılık Eğitim Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). Ankara.
- ATAN, Murat, (2002). **Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama**, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı Doktora Tezi). Ankara.
- ATIKER, Mustafa, (2005). **Basel I ve Basel II**. Konya Ticaret Odası Etüt Araştırma Servisi Bilgi Raporu. Konya.
- AYDIN, Recep, (2003). **Bankacılık Krizleri ve Türkiye**. (Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.
- BABUŞCU, Şenol, (2011). **Basel III Çerçevesinde Bankacılık**.
<http://www.finansgundem.com/yazar/Basel-III-cercevesindebankacilik/998>
(Erişim Tarihi: 10.04.2011)

BELLİ, Tuğrul, (2010). Banka Yönetimi Ders Notları. İstanbul.

BEŞİNCİ, Murat, (2006). **Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II'ye Uyum Süreci.**
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=411
(Erişim Tarihi: 20.11.2010).

COŞKUN, Yaprak Sevil, Zeynep BALATAN, (2009). **Küresel Mali Krizin Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörünün Veri Zarflama Analizi ile Bilançoya Dayalı Mali Etkinlik Analizi.** 12. İktisat Öğrencileri Kongresi. İzmir.

ÇABUKEL, Rıdvan, (2006). **Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Riski Yönetimi ve Basel II Uygulaması.** (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı Doktora Tezi). Ankara.

DAĞ, Kaşif, (2008). **Türk Bankacılığında Basel II Kriterleri Çerçevesinde Risk Yönetimi.** (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş.

DEMİRCAN, Abdulkadir, (2006). **Dünya'da Meydana Gelmiş Bankacılık Krizleri ve Yeniden Yapılandırma Çalışmaları.** (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İşletme Eğitimi Bilim Dalı Bankacılık Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). Ankara.

EKEN, Mehmet Hasan, (2006). **Basel II ve Risk Yönetimi,**
http://www.malidenet.com/doc/M_Hasan_Eken_Basel_II_ve_Risk_Yonetimi.pdf .(Erişim Tarihi; 10.01.2011)

ERDOĞAN, Bülent, (2006). **Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizler ve Finansal Kriz Modelleri.** (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş.

GOLDSTEİN, Morris, Philip TURNER, (1997). **Banking Crises in Emerging Economies:Origins and Policy Options.** BIS Economic Papers. No; 46. Basel.

GÜLER, Nazlı, (2006). **Türk Bankacılık Sektöründe Krizleri Belirleyen Faktörler,** (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı Master Tezi). Ankara.

KAPTAN, Derya, (2008). **Basel II Kriterleri ve Bankacılık Sektöründe Basel II Eğitimi.** (Gazi Üniversitesi İşletme Eğitimi Anabilim Dalı Bankacılık Eğitimi Yüksek Lisans Programı). Ankara.

KARA, Ömer, (2009). **Bankalarda Operasyonel Risk.** (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bitirme Projesi). İstanbul.

- KARAÇOR, Zeynep, (2006). Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000-Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri. http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Zeynep%20KARA%C3%87OR/KARA%C3%87OR,%20ZEYNEP.pdf. (Erişim Tarihi; 20.11.2010).
- KARATAŞ, Bekir, (2004). **Bankacılık Krizleri: Türkiye, Meksika ve Japonya Örneği**. (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Bankacılık Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). Ankara.
- METZGER, Martina, (2004). **Basel II-Benefits for Developing Countries?**. Berlin I Institute for Financial Market Research. No:2. Berlin.
- ÖZÇELİK, Osman, (2006). **Bankacılıkta Risk Analizi, Yönetimi ve Riskten Korunma**. (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). Edirne.
- SAĞLAM, Selen Özlem, (2010). **Türk Bankacılık Sisteminin Avrupa Birliği Bankacılık Sistemine Entegrasyonu ve Basel III Uzlaşısı**. (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Topluluğu Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.
- SALTOĞLU, Burak (2008). **Finansal Düzenlemelerin Geleceği ve Türk Bankacılık Sektörüne Olası Etkiler**. BDDK 8. Kuruluş Yıldönümü Konferansı.İstanbul.http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kurum_Bilgileri/Yil_Donumu/5305SALTOGLU-sunus.pdf (Erişim Tarihi:04.04.2011).
- TANSÖKER, Süleyman Ertan (2008). **Avrupa Birliği ve Basel Düzenlemeleri Çerçevesinde Türkiye Sermaye Piyasalarında Risk Yönetimi, Avrupa Birliğine Uyum Yeteneği**. (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi). İstanbul.
- TMSF, (2009). **Raf Temizliği**. Demirbank. <http://www.raftemizligi.com/ekitap/view.php?id=4>(Erişim Tarihi:04.04.2011)
- TMSF, (2009). **Raf Temizliği**. Pamukbank. <http://www.raftemizligi.com/ekitap/view.php?id=19>(Erişim Tarihi:04.04.201)
- TOPCU, Neslihan, (2007). **Bankalarda Risk Yönetimi: Basel I, Basel II Uygulamaları**. (Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finansman Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). Ankara.
- TUNA, Yusuf, (2010). Türk Bankacılık Sistemi Ders Notları. İstanbul.
- VAKIFBANK (2010). Ekonomik Araştırmalar Aylık Rapor. <http://www.vakifbank.com.tr/dokumanlar/earastirma/aylikeylul2010.pdf> (Erişim Tarihi: 09.05.2011)